

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

Zahraniční mise a život vojáků
Foreign missions and lives of soldiers

Magisterská diplomová práce

Autor: **Lukešová Klára**

Vedoucí práce: **PhDr. Olga Pechová, Ph.D**

Olomouc

2015

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma: „*Zahraniční mise a život vojáků*“, vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V..... dne.....

Podpis

Ráda bych poděkovala všem respondentům, kteří byli ochotní a obětovali svůj čas ve prospěch mého výzkumu. Speciálně bych pak chtěla poděkovat člověku, pro kterého některá témata byla těžká, ale přesto byl ochoten mi pomoci. Za to mu patří velké DÍKY. Samozřejmě děkuji PhDr. Olze Pechové, Ph.D. za odborné vedení a podnětné rady při psaní diplomové práce.

OBSAH

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1 ARMÁDA ČESKÉ REPUBLIKY	9
1.1 HISTORIE AČR.....	9
1.2 AČR A ZAHRANIČNÍ MISE.....	11
1.3 PŘÍPRAVA NA ZAHRANIČNÍ MISI.....	13
1.4 ÚMRTÍ A SEBEVRAŽDY V AČR.....	15
1.5 PSYCHOSOCIÁLNÍ SLUŽBY V AČR.....	17
2 MOTIVACE	21
2.1 MOTIVACE KE VSTUPU DO AČR.....	22
2.2 MOTIVACE K VÝJEZDU DO ZAHRANIČNÍCH MISÍ	25
3 ZÁTĚŽOVÉ SITUACE.....	27
3.1 STRES A FRUSTRACE.....	27
3.2 KRIZE, COPINGOVÉ STRATEGIE A ODOLNOST.....	31
3.2.1 Copingové strategie.....	33
3.2.2 Odolnost	34
3.3 TRAUMA, PTSD	36
3.3.1 PTSD	38
3.4 KRIZOVÁ INTERVENCE, DEBRIEFING.....	40
4 VÝZKUMY ZAMĚŘENÉ NA ZAHRANIČNÍ MISE A JEJICH PŮSOBNÍ NA VOJÁKY	44
VÝZKUMNÁ ČÁST.....	47
5 CÍLE VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	48
6 KVALITATIVNÍ VÝZKUM	50
7 METODOLOGIE VÝZKUMU	52
7.1 VÝBĚR VÝZKUMNÉHO SOUBORU A JEHO POPIS	52
7.2 METODY ZÍSKÁVÁNÍ DAT, PRŮBĚH VÝZKUMU	53
7.3 ĚTICKÉ ZÁSADY VÝZKUMU.....	54
7.4 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	55
8 VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	56
8.1 MOTIVACE VEDOUCÍ K VÝJEZDU	56
8.2 PŘÍPRAVA NA ODJEZD.....	58
8.3 VZTAHY MEZI VOJÁKY NA MISI.....	60
8.4 NÁVRAT DO RODINNÉHO KRUHU	68

8.5	ADAPTACE NA BĚŽNÝ ŽIVOT.....	71
8.6	HODNOTY PŘED MISÍ A PO MISI.....	73
8.7	ODBORNÁ POMOC A NÁZOR NA VOJENSKÉ PSYCHOLOGY	76
9	ODPOVĚDI NA VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	81
10	DISKUZE.....	89
	ZÁVĚR	93
	SOUHRN	95
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	98
	SEZNAM PŘÍLOH.....	103
	ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE.....	105
	ABSTRACT OF THESIS.....	106
	UKÁZKA Z ROZHOVORU.....	107

ÚVOD

Účast v zahraničních misích lze spojovat s významným krokem v životě vojáka, který se pro takovou cestu rozhodne. Je to právě mise, která může i nemusí jeho život zcela změnit. Změna může přicházet jak v pracovním životě, tak zejména v tom osobním, což se může odrazit v novém náhledu na sebe samého, na druhé, i na svět jako takový. Účast na zahraničních misích chápou vojáci často jako jakýsi pomyslný vrchol své kariéry. Je to cíl, ve kterém mohou zúročit veškeré vědomosti a dovednosti, které tak usilovně získávali při výcvicích, nebo také, jak řekl jeden z respondentů, že se jedná o konglomerát, který v sobě snoubí touhu po dobrodružství s možností obohatit se profesně, vlastenecky i penězně.

Tato diplomová práce je rozdělena na teoretickou a praktickou. Cílem teoretické části je nastínit v krátkosti historii Armády České republiky a zahraničních misí, kterých se čeští vojáci účastnili a zúčastňují. Dále se zaměřuje na to, co vše je zahrnuto do samotné přípravy k takovému výjezdu a na psychosociální služby, které hrají podstatnou roli jak při přípravě, tak při samotné misi a v konečném důsledku i po návratu do České republiky. V krátkosti je popsána také problematika sebevražd a úmrtí v AČR a motivace vedoucí ke vstupu do armády spolu s motivací vedoucí k výjezdu do zahraniční mise. Druhá půlka teoretické části je pak věnována zátěžovým situacím, kterým jsou vojáci během mise vystavováni a také postupům, jak s těmito situacemi účinně pracovat. V této části práce nechybí samozřejmě ani výzkumy zabývající se touto problematikou.

Praktická část je zaměřena na to, zda zahraniční mise ovlivnila život vojáka v sociálních vztazích i vztah k sobě samému. Zda se například změnilo jeho životní hodnoty, názor na náboženství, rodinu, mír apod. Výzkum je charakteristický sedmi kategoriemi, do kterých je zařazena motivace vedoucí k odjezdu, příprava před odjezdem, vztahy mezi vojáky na misi, návrat do rodinného kruhu, adaptace na běžný život, hodnoty před misí a po misi a poslední kategorie se zaměřuje na odbornou pomoc a na názor na vojenskou psychologii. Cílem práce je tedy zmapovat změny v životě vojáka na misi a po návratu domů.

K výběru tohoto tématu mě inspirovalo mé nadšení z vojenské psychologie, které bych se chtěla věnovat i v budoucnu a také příběhy některých vojáků a jejich názorů na vojenskou psychologii, které jsou značně negativní. Z tohoto důvodu je poslední kategorie výzkumu věnována právě této problematice, abych si ucelila názor na to, jak i ostatní

vnímají roli psychologa v armádě a zjistit, co všechno by musel psycholog změnit, aby byla jeho profese v AČR vnímána pozitivně.

TEORETICKÁ ČÁST

1 ARMÁDA ČESKÉ REPUBLIKY

Hlavní složkou ozbrojených sil České republiky je Armáda České republiky (AČR). Ta je určena k obraně státu proti vnějšímu vojenskému napadení, k plnění úkolů, k udržení či nastolení míru a k obraně ve smyslu závazků, které pro Českou republiku vyplývají z Charty OSN a mezinárodních smluv. Dále slouží k eliminaci nevojenských a smíšených ohrožení, která pro jejich rozsah nemohou likvidovat k tomu určené orgány. Musí být schopna úspěšně plnit úkoly obrany státu v celém rozsahu, a to jak samostatně vlastními silami, tak i ve spolupráci s ozbrojenými silami případných spojenců. Do nedávné doby byla vojenská služba povinná. Tento zákon však od 1. ledna 2005 neplatí (Václav Havel; Česko. Armáda; Česko. Agentura vojenských informací a služeb, 1999, 20).

Je to právě rok 2005, ve kterém se AČR stává plně profesionální a je cvičena k tomu, aby byla schopna vypořádat se se situacemi bojového či nebojového charakteru (Ministerstvo obrany České republiky, 2011). Armáda České republiky se zúčastňuje také mezinárodních mírových operací, jako je OSN, EU, OBSE a od roku 1999 je zapojena do integrované vojenské struktury NATO a je tak zapojena do systémů obranného, operačního a civilního nouzového plánování i do společných cvičení či operací (Ministerstvo obrany České republiky, 2011).

1.1 Historie AČR

Moderní český stát vznikl v době první světové války s aktivním přispěním desítek tisíc českých vojáků v řadách československých legií v Rusku, Francii, Itálii a na Balkáně. Diplomatické aktivity Tomáše G. Masaryka a jeho spolupracovníků v hlavních městech Dohody nakonec slavily úspěch do značné míry právě díky bojovým zásluhám legionářů na několika frontách světového konfliktu (Ministerstvo obrany, 2011, 22).

Po pádu komunistického režimu stál sektor obrany před potřebou radikální transformace. Jednalo se o úkol krajně obtížný, protože v sobě propojoval souběžnou reformu dvou různých oblastí. Jednak bylo nutné armádu začlenit do nové demokratické společnosti, zajistit její loajalitu k demokratickým hodnotám a politickému systému země s ohledem na hluboké změny v bezpečnostním prostředí proběhnout modernizace českých ozbrojených sil - jejich rozsahu, struktury, schopnosti, způsobu velení, řízení a výcviku,

výzbroje a personální práce. Česká republika se měla stát rovnoprávnou součástí západního bezpečnostního a politického společenství, užívat jeho bezpečnostních záruk a sama na oplátku přispívat k bezpečnosti celého euroatlantického prostoru. Orientace nové čs. zahraniční politiky na Západ znamenala konec představ o masové armády s předimenzovaným velitelským sborem (Maskalík, 2012, 59). Klíčovým krokem na cestě k cíli byl náš vstup do NATO v roce 1999 a do EU v roce 2004 (Ministerstvo obrany, 2011, 24). V kontextu utvářejícího se evropského bezpečnostního systému se systematicky přistupovalo k formování armády na principu tzv. vyspělých ozbrojených sil demokratických států, určovaného na základě tzv. rozumné dostatečné obrany. V procesu utváření armády z útočné na obranu došlo k požadavku na snížení „šarží“, což se odrazilo v radikálním snížení početných stavů čs. generality (Maskalík, 2012, 59).

S ohledem na přijatý zákon číslo 542/1992 Sb., o zániku České a Slovenské Federativní republiky, a v souvislosti se vznikem nového státu České republiky byla ve správní oblasti přijata k 1. lednu 1993 některá opatření týkající se obrany. Doposud platný název Federální ministerstvo obrany byl nahrazen názvem Ministerstvo obrany (MO). Název Československá armáda se nahradila názvem Armáda České republiky (AČR). Doposud platný název Generální štáb Československé armády byl nahrazen názvem Generální štáb Armády České republiky (GŠ AČR).

Federální zákonné normy, základní řády a vojenské principy, rozkazy a nařízení zůstaly v platnosti i v Armádě České republiky (dále jen AČR).

Tímto způsobem vznikla AČR formálně. Prakticky představovala dvě třetiny bývalé federální armády. K 1. lednu 1993 tvořilo organizační strukturu Armády České republiky pozemní vojsko, letectvo a protivzdušná obrana. Součástí armády byly dále záchranné útvary civilní obrany, železniční vojsko a jednotky ostrahy objektů zvláštní důležitosti (Ministerstvo obrany, 1995, 25).

Hlavní rolí ozbrojených sil ČR jsou zejména obrana suverenity a územní celistvosti ČR a podíl na kolektivní obraně území spojenců Organizace Severoatlantické smlouvy, mezinárodní spolupráce a podpora civilních orgánů (Ministerstvo obrany, 2011).

1.2 AČR a zahraniční mise

Během uplynulých dvou dekad se vojáci Armády České republiky stali aktivními a častými návštěvníky vojenských operací mimo teritorium České republiky. Nasazení jednotek v oblastech od bývalé Jugoslávie až po Afgánistán se postupně stalo součástí české zahraniční politiky a bylo většinou vnímáno jako přínosné. Zároveň však byly široce medializovány a staly se významnou součástí českého veřejného diskurzu. Co zůstává však nezodpovězeno je to, z jakých důvodů ČR své vojáky do namáhavých, nákladných, potencionálně nebezpečných a někdy nepopulárních operací vysílá. Je to kvůli tomu, že chce získat určité výhody na mezinárodní scéně? Jsou operace prostředkem ochrany občanů před procesy, které souvisejí s ozbrojenými konflikty, jako je nelegální migrace nebo obchod se zbraněmi? Nebo je motivace České republiky idealističtější a představitelé státu se jen snaží splnit naše závazky ke spojencům a bránit hodnoty, které s nimi sdílíme? (Karásek, 2010, 29). To jsou otázky hodny k zamyšlení.

Vstupem do Severoatlantické aliance převzala Česká republika nejen výhody plynoucí z členství, ale i mnohé povinnosti. Jednou z nich je spolupůsobení příslušníků Armády České republiky v zahraničních misích pod vlajkou NATO (Ministerstvo obrany, 2003).

Česká republika sdílí své bezpečnostní a obranné zájmy s ostatními členskými státy NATO. Ministerstvo obrany odpovídá za proces obrany státu a koordinuje jeho přípravu. Ozbrojené síly ČR plánují, připravují a uskutečňují obranu svého území v aliančním rámci kolektivní obrany podle čl. 5 Severoatlantické smlouvy. Operace kolektivní obrany mohou být vysoké nebo nízké intenzity, v rámci území České republiky, či mimo ně v různé vzdálenosti od jejich hranic. Operace vysoké intenzity jsou vedeny s maximálním nasazením sil a prostředků ozbrojených sil spojenců NATO. Operace nízké intenzity mohou být vedeny s menším rozsahem sil a prostředků Aliance. O charakteru a intenzitě odvety proti ozbrojenému útoku na jednoho či více spojenců rozhodují členské státy NATO v souladu s aliančními principy a postupy (Ministerstvo obrany, 2011, 44).

Od roku 1989 působily ozbrojené síly ČR v řadě mezinárodních operací a podílejí se na stabilizaci rizikových zemí a regionů. První bojové zkušenosti získala naše protitechnická jednotka ve válce v Perském zálivu v roce 1990. Přesněji ve dnech 11.-14. prosince 1990 celkem 200 vojáků – dobrovolníků, bylo transportováno do Saudské

Arábie. Začala tak nová etapa účasti vojáků v řešení krizových situací v novodobých dějinách českého státu (Ministerstvo obrany, 5. říjen 2014).

Další účast českých ozbrojených sil následovala v misích na Balkáně (Chorvatsko, Bosna a Hercegovina (SFOR), Kosovo (KFOR), Makedonie, v Africe (Demokratická republika Kongo, Eritrea, Libérie, Mosambik, Sierra Leone a Čad), středním východě (Kuvajt (Enduring Freedom), Irák) a v Afganistánu (Ministerstvo obrany, 2011, 25).

Do povědomí naší veřejnosti nejvíce pronikly mise **KFOR** v Kosovu, **Enduring Freedom** v Kuvajtu a **SFOR** v Bosně a Hercegovině. Co se týče **KFOR** v Kosovu, hlavním posláním česko-slovenského praporu v této misi podle rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1244 bylo zajistit bezpečné a klidné prostředí pro všechna etnika a umožnit mírový a demokratický rozvoj společnosti na tomto území. K hlavním úkolům patří provádění prohledávacích operací, kontrola propouštěcích míst, doprovod osob a automobilů, boj s organizovaným zločinem aj.

Do mezinárodní protiteroristické operace Trvalá svoboda se AČR zapojila vysláním kontingentu (asi 2500 osob) na území Kuvajtu. Hlavním úkolem určení bylo odstraňování následku možného použití zbraní hromadného ničení a jiných událostí.

V rámci mise **SFOR** (STABILISATION FORCE) vykonávali příslušníci českého kontingentu štábní funkce na velitelství SFOR v Sarajevu, kde byli soustředěni příslušníci dvaceti sedmi národností ze sedmnácti členských a deseti nečlenských států NATO. Celkem na velitelství působilo více než čtyři sta vojáků a přes pět set civilistů (Ministerstvo obrany, 2003).

Aktuální mise probíhají v zemích jako je: Afgánistán Parwan (SR BAF ISAF), Kosovo (KFOR), Somálsko (EU NAVFOR), Sinaj (MFO), BiH (EUFOR- Althea), Mali (EU TM), Turecko (AF) a Island (AP).

Afgánistán Parwan (3. SR BAF ISAF): Úkolem této zahraniční mise je provádět bezpečnostní opatření v severní části bezpečnostní zóny Bagrám v rámci společných operací s americkými partnery s cílem eliminovat nepřátelské aktivity namířené proti základně Bagrám. Tohoto je dosahováno především prováděním patrol na vozidlech i pěšky s cílem eliminovat nepřátelské aktivity v prostoru bezpečnostní zóny Bagrám. Jedná se o 3. strážní rotu disponující 150 příslušníky ze 72. mechanizovaného praporu z Přáslavic. Ti jsou doplněni o příslušníky z dalších vojenských útvarů a zařízení AČR.

Úkol na základně Bagram plní od října 2014 do dubna 2015. Jen pro zajímavost nejstaršímu příslušníkovi je 47 let, nejmladšímu 22 let a průměrný věk je 31 let. 76 osob je v zahraniční operaci poprvé, 74 příslušníků se zahraniční operace již účastnilo, 51 z nich v minulosti sloužilo v Afgánistánu (Ministerstvo obrany, 17. října 2014). Podle J. A Nagla (2008) je Afgánistán mnohem těžším problémem než byl Irák a říká: „*Toto musí svět pochopit především. Existuje hromada věcí, které zde nefungují. Řetězec velení je značně spleť. Různá pravidla týkající se toho, co jednotky jednotlivých zemí mohou dělat a co ne, rozhodně nijak nepomáhají. Nevypadalo to, že by se z akcí v Afgánistánu mohlo stát aktivní protipovstalecké válečné tažení, ale stalo se. Afgánistán je pro NATO a jeho členské země důležitou zkouškou* (Občanský institut, říjen 2008, 5).

Co bych chtěla zmínit ještě nakonec této podkapitoly je to, že jedním z aspektů každého rozhodování o vstupu do války musí být jasné rozpoznání toho, k čemu má tato válka sloužit. Pokud používáme smyslového pojetí reality, pak chápeme, že válka může vyřešit partikulární, omezený problém. Tento důvod může být dostatečně významný pro to, abychom do války vstoupili. Hitlerova, Pol Potova či Hussajnova ambice zotročit si svět může být pro zbytek světa takovým zlem, že vyhlášení války proti nim je smysluplným a logickým rozhodnutím. Žádná válka však nemůže být zdůvodněna mystickou realitou a neohrazeným, věčným cílem. Žádná z takových válek neučiní svět bezpečnějším a trvale demokratickým (Leshan, 2004, 134). Zda je správné vyjíždět na zahraniční mise do cizích zemí je otázka, na kterou si každý může odpovědět sám.

1.3 Příprava na zahraniční misi

K tomu, aby voják mohl nastoupit do zahraniční mise, je zapotřebí několik kroků, které musí podstoupit. Takový žadatel by měl dodržet následující postup:

1. Zjistit u personálního náčelníka svého útvaru, které jednotky jsou podle plánu předurčeny k plnění úkolů v zahraniční misi a v jakém časovém horizontu.
2. Kontaktovat plánovaného velitele budoucího kontingentu, ten je zpravidla pověřen a zplnomocněn k předběžnému výběru osob.
3. Dostavit se k personálnímu orgánu plánovaného velitele kontingentu k sepsání „*předběžného personálního pohovoru*“, do kterého se uvádí předpokládané zařízení (název systemizovaného místa) a platová třída.

4. Služebním postupem podat u personálního náčelníka mateřského útvaru „*Žádost o vyslání do zahraniční mise*“ s přílohou „*předběžného personálního pohovoru*“.

Personální náčelník žadatelova útvaru zpracuje v součinnosti odpovědnými funkcionáři útvaru „*Návrh na personální opatření*“ a zašle ho nadřízenému stupni ke schválení. K tomuto návrhu se přikládá:

„*Žádost o vyslání do zahraniční mise*“, jejíž součástí je stručný průběh dosavadní služby (dosažené vzdělání, studijní obor, zastávané systemizované místo, přechozí účast v misích, zvláštní oprávnění, např. k řízení motorových vozidel, k obsluze strojů (pyrotechnický průkaz apod.) (Majer, 2003, 50).

Co se týče odborného vyšetření, tak to zahrnuje komplexní vyšetření odborníkem pro nemoci z povolání, EKG, RTG srdce a plic, laboratorní vyšetření krve a moče v rozsahu ustanovení § 6 odst 2 písm. e) a odst. 3 vyhlášky č. 256/1999 Sb., dále cílené psychologické vyšetření, vyšetření chrupu, popřípadě další vyšetření podle aktuálního zdravotního stavu a požadavků přijímacího státu. Do zdravotního průkazu se zaznamenávají výsledky lékařských prohlídek před výjezdem do zahraničí, lékařská vyšetření a ošetření po dobu pobytu v zahraničí a výsledky karanténního vyšetření po návratu z mise. Po návratu z mise je každý voják povinen dostavit se nejpozději do tří dnů od návratu na oddělení nemocí z povolání příslušné spádové vojenské nemocnice ke karanténnímu vyšetření. Výsledky vyšetření se zaznamenávají do zdravotního průkazu a do zdravotní knížky (Majer, 2003).

Cílem psychologického vyšetření je posoudit a vyhodnotit celkovou psychologickou způsobilost uchazečů a odolnost psychických funkcí při zátěži za mimořádných podmínek. Psychologické vyšetření se skládá z testované části (testují se kognitivní funkce a jejich odolnost, osobnostní rysy a přítomnost psychopatologické symptomatiky) a z klinického rozhovoru. Při psychodiagnostické činnosti věnované výběru vojenských profesionálů je hodnocení osobnosti klienta zaměřeno převážně na vědomosti, obecnou inteligenci, specifické schopnosti, zájmy, osobnostní a fyzické charakteristiky (Dziaková, 2009). Při repatriaci pro jakékoliv selhání se voják do tří dnů po návratu podrobí expertnímu psychologickému vyšetření v Ústředním lékařsko-psychologickém oddělení ÚVN Praha (Majer, 2003).

1.4 Úmrtí a sebevraždy v AČR

Sebevražda je aktem násilí obráceného vůči sobě. Může představovat extrémní a drastický způsob řešení krize. Je výrazem hlubokého zoufalství člověka, který neumí, nemůže nebo už nechce hledat jiné řešení své situace, a tak se rozhodne spáchat sebevraždu. Frankel a Kranzová (in Špaténková, 2011) píše: „*Na sebevraždě je pravděpodobně nejbolestivější ta okolnost, že je velmi obtížné jejím důvodům porozumět. Zanechává za sebou spoustu otázek, ale žádné odpovědi. Odpověď může přijít jenom od toho, kdo zemřel, a koho se tedy nelze zeptat*“ (Špaténková, 2011, 136). Při sebevražedném jednání často dochází k závažnému porušení zdraví, případně k smrti (Koutek, 2003, 11) a co se týče skupin lidí, kteří jsou ohroženi sebevraždou, řadíme mezi ně zejména děti a dospívající, kteří mají nedostatek zvládním náročných životních zkušeností, také staré lidi, kteří cítí tíhu samoty, lidi, kteří postrádají smysl svého života nebo jim chybí cíl či osoby, které byly vytrženy ze svého obvyklého řádu (ze svého normálního fungování), jedná se o lidi, které postihla autonehoda, či se jedná o osoby ve vyšetřovací vazbě, emigranty a jedince „vykořeněné“ z dosavadního prostředí apod.

Nejčastějšími motivy, které vedou lidi k sebevraždě, se kterými operuje statistika, jsou: rodinné konflikty a problémy, erotické problémy, pracovní a školní problémy, existenční (hmotné) problémy, konflikt s veřejnými zájmy, problémy se somatickým onemocněním, tělesnou vadou, jiné osobní konflikty a problémy či motivy bez srozumitelného, zajištěného motivu (Špaténková, 2011). Mezi další rizika spojená s opakováním suicidálního jednání je podle Koutka (2003) psychické onemocnění, sociální izolace, depresivní tendence zneužívání alkoholu nebo drog.

To, jak poznat, zda je jedinec ohrožen suicidálním jednáním, lze prostřednictvím různých diagnostických schémat. Asi nejznámějším je tzv. **Ringelův presuicidální syndrom**, který je založen na třech základních znacích jako je stupňující zužování, zadržování agrese a suicidální fantazie (Špaténková, 2011).

Co se týče psychických nemocí a jejich vztahem k sebevraždě, nejvíce se vyskytuje u lidí trpící depresemi, zvláště u těch, kdož disponují těžší formou (Dušek, Večeřová-Procházková, 2010). Deprese je dána hormonálními změnami nebo situačně. Lidé s biologicky způsobeným depresivním stavem mají sebevražedné krize ráno, kdežto lidé v těžké životní situaci večer. Mezi nejčastější příznaky deprese patří kromě smutku, pocitu marnosti a beznaděje ztráta vlastní hodnoty, pocit viny, ztráta energie, velké výkyvy

nálady i chování, nespavost, nebo naopak enormní potřeba spánku, snížená chuť k jídlu u mužů, zvýšená většinou u žen, ztráta zájmu a potěšení z obvyklých aktivit včetně sexu (Dziaková, 2009, 444).

Mezi typický profil vojáka, který by mohl spadat do rizikové skupiny Dziaková (2009) řadí:

- Věk do 25 let nebo nad 50 let (80%).
- Voják, který má v anamnéze LMD, sebevraždu příbuzného, spáchání trestného činu (60%).
- Abúzus drog včetně alkoholu (40%).
- V současnosti rodinné nebo vztahové problémy (80%) - často předchází velká hádka.
- Finanční nebo právní problémy - dominantní faktor ve více než v polovině případů.

Dále podle Dziakové (2009) se většina sebevražd stane v kasárnách v tzv. adaptačním období, které vojáci prožívají nejen po příchodu do armády jako vojáci VZS, ale v jiné formě i vždy po příchodu na nové pracovní místo, při redislokaci posádky, při změně zaběhnutého rodinného života dané nutností dojíždět do práce.

Práce se sebevraždou, ať v civilním prostředí, tak v prostředí vojenském, je vždycky těžká, ale zdaleka ne vždycky beznadějná. Mnoho vojáků, kteří tvrdí, že od nás žádnou pomoc nečekají, že si chtějí jen promluvit, mají v sobě naději, o níž třeba nevědí. Co se týče vojskových psychologů, tak by měli být schopni otevřeného rozhovoru o smrti (Dziaková, 2009, 445).

Celkový počet úmrtí vojáků, kteří byli nasazeni do zahraničních operací (od 1991-2014) je 25. Z toho 6 zemřelo po sebevražedném atentátu v Afgánistánu (2008, 2014), 8 vojáků zemřelo při nehodě vrtulníku či automobilu, jeden byl zastřelen jiným příslušníkem, apod. Co se týče sebevražd, od roku 1991-2014 byl hlášen jenom jeden případ (Ministerstvo obrany, 6. října 2014). Na konec bych ráda zmínila červencovou tragédii, která je spojená s 2. strážní rotou BAF ISAF (Parwan), která v Afgánistánu sloužila od dubna do října 2014. Byl to právě 8. červenec 2014, který se stal osudným pěti vojákům, kteří zahynuli při sebevražedném atentátu. Čtyři zemřeli na místě (rotmistr David Beneš, četař Ivo Klusák, desátník Libor Ligač, desátník Jan Šenkýř), pátý (rotmistr

Jaroslav Lieskovan) podlehl svým zraněním 14. 7. 2014 v ÚVN Praha (Ministerstvo obrany, 6. října 2014).

1.5 Psychosociální služby v AČR

Do psychosociálních služeb AČR neodmyslitelně patří **vojenští psychologové** a **kaplani**. Psychologická příprava na zahraniční mise sehrává v životě vojáka důležitou roli. Vojenský psycholog by měl být schopen připravit vojáky po psychické stránce na úspěšné zvládnutí celé akce a být jim oporou jak před výjezdem do mise, během ní i po ní. Podle Fedorkové (2011) je v současné době na systematizovaných místech vojenských psychologů zařazeno při útvarech 21 psychologů, z toho 13 mužů a 8 žen. Již z tohoto čísla se dá vyčíst, že psychologů je velice málo a že jejich pomoc proto nemůže být dostatečně účinná.

Psychologická služba AČR byla zřízena pro podporu ochrany duševního zdraví, ke zvýšení psychické připravenosti a pro zlepšení života vojáků v činné službě, k prohloubení prevence sociálně patologických jevů a je zlepšení kompatibility s psychologickými službami armáda severoatlantické smlouvy.

Psychologická služba AČR v rámci své působnosti plní tyto úkoly:

- Podílí se na plánování a zabezpečení psychologické přípravy jednotlivců a jednotek AČR, zejména v procesu přípravy na výkon vojenské profese, při vojenském výcviku a nasazení v operacích na území České republiky i mimo něj.
- Poskytuje odborné psychologické služby v souladu se všeobecně závaznými právními normami ČR a interními normativními akty Ministerstva obrany (MO).
- Zabezpečuje psychologickou podporu a péči vojenským profesionálům, občanským zaměstnancům a válečným veteránům, dle potřeby pak rodinným příslušníkům uvedených skupin.
- Ve školících a výcvikových zařízeních AČR realizuje výuku psychologie, psychologickou přípravu a výkon dalších psychologických činností v úzké součinnosti s veliteli, učiteli a instruktory.

- Podílí se na výběru uchazečů o službu vojáka z povolání, poskytuje služby personálním orgánům při podpoře profesního a konkrétního rozvoje zaměstnanců resortu MO.
- Zabezpečuje komplexní diagnostiku s využitím standardizovaných metod a postupů.
- Zabezpečuje psychologické poradenství, psychoterapii.
- Odborně se spolupodílí na aktivitách prevence sociálně nežádoucích jevů v rámci AČR.
- Spolupracuje s mimorezortními a zahraničními psychologickými pracovišti (Ručka, 2006, in Kutal, 2011, 8-9).

Psychologická služba se ve své praxi potýká s několika důležitými nedostatky, a to je zejména nedůvěra, o které se budu zmiňovat v praktické práci prostřednictvím autentických názorů probandů. Každopádně to, že vojenský psycholog je na útvaru blízce zařazený veliteli útvaru, chápe většina vojáků jako zábranu k využití jeho služeb. Bojí se, že problém, se kterým se psychologovi svěří, by se mohl dovědět velitel útvaru a přijmout některá opatření, která by danému vojákovi mohla uškodit. Na druhé straně panuje někdy nedůvěra ze strany velitelů a také jejich nezájem o problém psychologických aspektů vojenské činnosti. Přece jen velitelé útvarů jsou nejčastěji absolventi technických či ekonomických oborů Univerzity obrany a někteří z nich na psychologii a na humanitní vědy vůbec hledí s despektem. Zde je ovšem důležitý prvek - konkrétní psycholog, který by měl veliteli vysvětlit, že psychologické prvky vojenské přípravy jsou důležité a v celkovém pohledu může jejich prosazování přispět k celkové efektivitě plnění úkolů útvaru při mírové činnosti v posádkách, ale i mimo ni.

Dalším problémem je počet **vojenských psychologů**. Systematizované místo vojenského psychologa je sice umístěno na každém bojovém útvaru, ale často se stává, že psycholog patřící k jednomu útvaru je vyslán na zahraniční misi s úplně jinou jednotkou. Tím dojde k tomu, že psycholog na mateřském útvaru není po dobu mise a ani před ní, kdy prochází přípravou, k dispozici. Nesporně je důležitější činnost psychologa při nasazení vojáků AČR v zahraničí, ale pro budování důvěry v psychologickou službu na útvarech tato situace moc nepřispívá. To samozřejmě není chybou daného psychologa nebo útvaru, kde působí, ale je to systémová chyba, kdy jeden psycholog v armádě by měl být k dispozici 1400 osob, což je příliš vysoký počet (Kutal, 2011, s. 9.). Přesto všechno je **vojenský psycholog** zodpovědný za: provádění psychologického vyšetření, provádění

psychodiagnostické a psychoterapeutické práce, psychologického poradenství, samotný výběr a zpracovávání dílčích výsledků psychologických vyšetření, administrace testů při vedení skupinových vyšetření apod. (Dziaková, 2009, 13). Také je důležité podotknout, že vojenský psycholog nemůže být úspěšný bez toho, aby spolupracoval s personalisty, právníkem, veliteli na všech stupních velení a zejména s důstojníky operační skupiny (Dziaková, 2009).

Mezi další psychosociální služby AČR můžeme zařadit práci **vojenských kaplanů**. Vojenští kaplani jsou duchovní, které do jejich služby vysílají společně všechny křesťanské církve sdružené v Ekumenické radě církví a České biskupské konferenci, aby ve vojenském prostředí sloužili všem, kteří o pomoc požádají (Duchovní služba Armády České republiky, 5. října 2014).

Motivem pro službu **vojenských kaplanů** je parafráze zásadní věty z dokumentu katolické církve Radost a naděje, která říká: „*Radosti a starosti vojáka jsou radosti a starosti vojenského kaplana*“. Ve službě duchovních v armádě se tedy nejedná o misijní hlásání víry - kaplan nikdy nemluví o věcech víry jako první; nejedná se ani o jakési moralizování a napomínání - základem pro kaplana je úcta ke svobodě každého jednotlivce, ale jde především o službu naslouchání, o službu spoluprožívání pracovních i osobních radostí i těžkostí v úctě k osobnímu tajemství každého, kdo se kaplanovi svěřil (Duchovní služba Armády České republiky, 5. listopadu 2014).

První **vojenský kaplan** v AČR začal působit v české jednotce IFOR/SFOR v Bosně a Hercegovině v roce 1996. Na základě této pozitivní zkušenosti armády s vojenskými kaplany vznikla v roce 1998 dohoda mezi rezortem ministerstva obrany na straně jedné a církvemi sdruženými v české biskupské konferenci a Ekumenické radě církví na straně druhé, o duchovní službě v rezortu MO. Duchovní služba má za úkol zejména:

- Podporovat velitele všech stupňů v jejich odpovědnosti za naplňování a ochranu lidského rozměru života každého vojáka v činné službě a občasného zaměstnance (dále jen pracovníků rezortu MO).
- Nabízet pomoc při řešení osobních krizí i těžkostí, které vznikají v pracovním, osobním a rodinném životě pracovníků rezortu MO.
- Přispívat k rozvíjení a prohlubování demokratických tradic evropské kultury v rezortu MO.

- Vytvářet podmínky pro naplňování ústavně zaručených lidských práv, která souvisejí se svobodou vyznání pro pracovníky rezortu MO ve všech situacích spojených s plněním jejich služebních a pracovních povinností (Duchovní služba Armády České republiky, 5. listopadu 2014).

Jen pro zajímavost, duchovní službou AČR prošlo od jejich obnovení v roce 1998 přes 30 vojenských kaplanů ze 7 křesťanských církví.

2 MOTIVACE

Pojem motivace má svůj původ v latinském slovese *movere*, které znamená hýbat. Motivaci lze definovat jako souhrn všech intrapsychických dynamických sil neboli motivů, které zpravidla aktivizují a organizují chování i prožívání s cílem změnit existující neuspokojivou situaci nebo dosáhnout něčeho pozitivního. Motivy určují, zda bude daný jedinec směřovat k určitému objektu či mentálnímu stavu, nebo zda se mu bude vzdalovat. Projevují se tedy tím, že buď chceme něco získat, nebo se pokoušíme něčemu vyhnout (Plháková, 2007, 319). Motivace je tedy označení pohnutek, které vedou k chování. Na základě toho lze spojovat motivaci s lidským chováním vyjadřující podstatnou zvláštnost psychických procesů člověka. Odpovídá na otázky, čím bylo chování určitého jedince vyvoláno nebo proč se změnilo, proč bylo zaměřeno k dosažení právě toho či onoho cíle, proč se u toho či onoho člověka projeví právě ty či ony podněty, které jeho chování vyvolaly. Obecněji bychom mohli říci, že pod pojmem motivace rozumíme všechny individuu nebo skupině připisované pochody, které vysvětlují nebo činí srozumitelnými jejich chování (Homola, 1977, 12).

Psychologové tradičně přistupují ke studiu motivace ze dvou různých hledisek. První z nich chápe motivy jako vnitřní mentální pohnutky. Druhý, převážně behavioristický přístup, se snaží zjistit, jak ovlivňují lidské chování vnější podněty, které bývají označovány jako **incentivy** neboli **pobídky** (Plháková, 2000, 319). Plháková (2000) se domnívá, že při studiu motivace je důležitější první z obou hledisek, protože incentivy ovlivňují chování jedině díky kladným nebo záporným vnitřním zkušenostem, které člověk činil s původně neutrálními podněty. Dále bych ráda poukázala zpětně na slovo motivy, které bylo na začátku odstavce zmíněno. Motivem se označuje konečný cíl jednání. Lze jej definovat jako určité vnitřní podmínky, které vzbuzují a udržují aktivitu člověka, a které určují, že se chová určitým způsobem (Homola, 1977, 13).

Dále, co je potřeba zmínit, je dělení lidských motivů. Ty lze dělit na čtyři velké okruhy, do kterých můžeme řadit **sebezáchovné motivy**, které jsou dané biologickým základem. Dále máme **stimulační motivy**, do kterých můžeme zařadit potřebu optimální úroveň aktivity a variabilní vnější podněty. Třetím okruhem jsou pak **sociální motivy**, které ovlivňují a regulují mezilidské vztahy. A posledním okruhem jsou **individuální psychické motivy**. Sem můžeme zařadit hledání životního smyslu, obrana sebepojetí, potřeba svobodně se rozhodnout a jednat (Plháková, 2007). Sociální a individuální

psychické pohnutky se formují v rámci celkového mentálního vývoje pod vlivem společenských tlaků. Důležitou roli při tom hrají internalizační proces (Plháková, 2007, 320).

2.1 Motivace ke vstupu do AČR

Rozhodnout se a vstoupit do AČR je relativně závazný krok, který ovlivní život vojáka na nejméně několik let. Co vede vojáky tedy k takovému rozhodnutí? Co je motivuje a utvrzuje v tom, že chtějí rozvíjet kariéru v tomto oboru? Tato podkapitola se zaměřuje právě na tyto otázky a pokouší se na ně alespoň částečně odpovídat.

Za základní psychologickou tendenci člověka se pokládá „růst“ osobnosti, který se uskutečňuje především tendencí k seberealizaci. V tomto smyslu se v psychologii práce značně uplatnila Maslowova tzv. *hierarchická teorie potřeb*. Jeho koncepce motivace náleží k tzv. *obsahovým teoriím*. Její základnu tvoří zúžený pohled na podstatu lidských potřeb a jejich organizaci, představa, že člověku je uložena určitá struktura potřeb, která je implicitně podřízena „tajnému stavebnímu plánu lidských motivů“ a predisponuje člověka k určitým tendencím, které jsou ve své síle odstupňovány (Nakonečný, 1992, 94). Základní charakteristika seberealizujících se lidí může být například: lepší vnímání reality a klidnější vztahy k ní, akceptování sebe sama i druhých lidí a přírody, spontaneita, jednoduchost, přirozenost, stavění problémů, objektivita, nezávislost na kultuře a prostředí, aktivní jednání apod. (Nakonečný, 1992, 96). Podle Káblíkové (2012) lze **seberealizaci** označit za jednu z motivací, proč vstoupit do AČR.

Než se pustíme do toho, které motivační faktory by mohly hrát roli při vstupu do AČR, ráda bych také poukázala na to, co je to vlastně **pracovní motivace**. Je to jev, který se vyskytuje ve složitých souvislostech vnitřního a vnějšího prostředí, v komplexu vzájemně závislých, podmiňujících se a proměnlivých činitelů. Je to jev systémové povahy, jehož plné porozumění vyžaduje porozumět jednotlivým elementům a jejich vzájemné interakci (Výrost, 1998, 51). Důležité je také zmínit, že pracovní činnost není jen nezbytným zdrojem obživy, ale také zdrojem uspokojení z průběhu a výsledků této činnosti. Vykonávaná profese přináší člověku společenskou prestiž, umožňuje mu získat určité společenské postavení a zaujetí pozice v organizaci (Výrost, 1998, 51). Setrvejme však ještě u pracovní motivace. Existuje spousta teorií, které se na toto téma zaměřují. Mezi velice známé teorie můžeme zařadit například **teorii X, Y**, kterou vytvořil

D. McGregor. Tato teorie rozeznává **kategorii lidí (X)**, kteří pracují jen neradi a musí být tedy k práci nuceni, přičemž jsou raději, když dělají to, co se jim uloží, než kdyby o tom, co mají dělat, museli přemýšlet. Podle mého názoru bychom vojáky mohli řadit spíše ke kategorii lidí (X), ne kvůli tomu, že by třeba nechtěli pracovat, jako spíš kvůli tomu, že vykonávají rozkazy. Samostatné myšlení se podle mého názoru úplně nepodporuje. Naproti tomu druhá kategorie lidí (Y) si svůj postoj k práci vytváří teprve během svých pracovních zkušeností (Nakonečný, 1992, 99). Asi nejbliže ze všech motivačních teorií k motivaci, proč vojáci vstupují do AČR, by mohl být Herzbergův dvoufaktorový model motivace, který se jeví pro laika snadno srozumitelný a zdá se být založen na „skutečném životě“. Tato teorie také velice dobře ladí s myšlenkami Maslowa a McGregora, zdůrazňujícími pozitivní hodnotu vnitřních motivačních faktorů. Herzberg měl velký vliv na obohacování práce, hledající takovou podobu práce a pracovních míst, která bude maximalizovat příležitosti k dosažení vnitřního uspokojení z práce a tím ke zlepšení kvality pracovního života (Armstrong, 2007, 228).

Důvodem ke vstupu do AČR nebo do jakékoliv jiné práce by pak mohl být například vyšší plat, spravedlivý systém odměňování, reálné příležitosti k povýšení, ohleduplné a participované řízení, dostatečný stupeň sociální interakce při práci, zajímavé a rozmanité úkoly a vysoký stupeň autonomie, tj. kontroly nad tempem a metodami práce (Armstrong, 2007, 228). V armádě během 13 let došlo ke stagnaci platového ohodnocení. To souvisí s platovými podmínkami, které se staly v některých oborech neperspektivní pro ty, co by chtěli do armády. Podle pracovníků SVP a rekručních středisek (in Káblíková, 2010), není pro mladé lidi vstup do armády už tak atraktivní jak byl před několika lety. Týká se to zejména řídičské profese, která je v civilním světě ohodnocena daleko lépe než v armádě. Za jeden z nejdůležitějších motivačních faktorů pro práci v armádě Ďurechová (2012) pokládá zejména **finanční ohodnocení** vojáků. Tato motivace je nejobvyklejší vnější odměnou. Přesto nelze říci, že peníze motivují každého stejným způsobem a ve stejné míře (Armstrong, 2007, 231). Mezi další motivaci může být řazeno např. uspokojení ze služby, tzv. **seberealizace**, o které jsem se zmiňovala na začátku. Avšak v armádě bychom měli spíše použít slovo oddanost. Oddanost se vztahuje k míře vazby a loajality člověka, který pracuje pro určitou organizaci. Zde bychom mohli poukázat na tři složky: identifikaci s hodnotami a cíli dané organizace, ochota a touha náležet k dané organizaci a vyvíjet úsilí pro vyvolenou organizaci (Armstrong, 2007). Existuje však pět faktorů, které ovlivňují oddanost a spokojenost pracovníků. Je to **vztah s nadřízeným** (63%),

vztahy s kolegy (60%), kvalita řízení na liniové úrovni (62%), uznání za přínos (56%), schopnost vést: viditelnost a důvěrnost (55%) (Armstrong, 2007, 239). Ve výzkumu Jandové (1997) se ukazuje, že **sociální klima** hraje podstatnou roli, jak v další profesní dráze vojáka, tak u jedinců, kteří se hlásí k AČR. Podle Káblíkové (2010) jednou z dalších motivací, proč vstoupit do AČR a pracovat tam, může být také **touha po dobrodružství**. Káblíková (2010) s kolegy působila při výběrovém řízení na Středisku pro výběr personálu, kde vyhodnocovali anonymní anketu týkající se motivačních faktorů při vstupu do AČR, a motiv dobrodružství byl zastoupen z 20%. Přesto bylo vyhodnoceno, že největší zastoupení, motivací je **finanční ohodnocení**.

Faktory, kterými se resort obrany snaží motivovat a stabilizovat personál, jsou zakotveny jak v zákonných normách a vyhláškách, zveřejňovaných ve Sbírce zákonů, např. zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, a vyhláškách souvisejících, taktéž v interních normativních aktech (INA) a nařízeních vrcholného managementu resortu (rozkazy ministra – ministryně, odborná nařízení ředitele sekce personální MO apod.). Stěžejním normativním aktem, o který se opírá personální práce s vojáky z povolání je zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon), který obsahuje řadu nástrojů, které mají za úkol motivovat uchazeče o službu v armádě vojáky k další službě, vzbudit zájem vojáků o to, aby jejich služební poměr trval co možná nejdéle a vyvolat pocit zabezpečení. Tento zákon ve čtvrté části v zákonu §59 taxativně stanovuje podmínky pro výkon služby vojáků a ukládá ministerstvu zcela konkrétní povinnosti, jak zabezpečit vojáka v průběhu služby. Článek č. 1 obecně stanovuje: „Ministerstvo vytváří vojákům podmínky pro řádný, hospodárný a bezpečný výkon služby.“ Např. článek č. 2, konkrétně vyjmenovává povinnosti ministerstva k zabezpečení vojenského personálu:

- a) zajišťovat pro vojáky zdravotní péči
- b) zřizovat, udržovat a zlepšovat sociální zařízení
- c) pečovat o vzhled a úpravu míst, ve kterých vojáci vykonávají službu
- d) vytvářet příznivé podmínky pro stravování vojáků
- e) zajišťovat vojákům ubytování atd. (Ďurechová, 2012, 33-34)

2.2 Motivace k výjezdu do zahraničních misí

Podle Dziakové (2009) vojáci vyjíždějící do mírové mise často svou skutečnou motivaci skrývají nejen před psychologem, ale mnohdy i sami před sebou. Tendence k dalšímu absolvování zahraniční mise se maskuje za finanční motivaci, která je všeobecně nejčastěji uváděným faktorem žádosti o výjezd. Snadné přizpůsobení lehkému, zabezpečenému, zorganizovanému a dá se říct komfortnímu životu (navařeno, vypráno...) hrozí vytvořením začarovaného kruhu, z něhož zejména mladí vojáci těžko nacházejí cestu do skutečného života, který žijí obyčejní lidé.

Klasická teorie Charlese Moskose (in Laštovková, Bernardofová, 2014) je postavena na analýze vývoje ozbrojených sil v (post) moderní společnosti. Rostoucí profesionalismus vede k tomu, že vojenská kariéra začíná být chápána jako normální zaměstnání nikoliv životní poslání. Armáda se pak stává jedním ze zaměstnavatelů, posouvá se od institucionálního k zaměstnaneckému pojetí. Podle Moskose jsou zaměstnání organizována a legitimizována logikou trhu, kdežto instituce jsou založeny na hodnotách vyjadřujících vyšší společenský účel, což byla v armádě zejména čest, služba a vlast.

Čeští vojáci vnímají misi jednoznačně jako posílení profesní identity. Interpretace v kontextu Moskovovy teorie zaměstnanecké vs. institucionální orientace ukázala, že všechny tři kontingenty, které byly zahrnuty do projektu, převažuje zaměstnanecká orientace, vojáci jsou jednoznačně profesně motivováni, misi vnímají jako profesní výzvu a příležitost výdělku. Co se týče ideového významu a smyslu nasazení, to ve výzkumu ustupuje do pozadí anebo je nejasný.

Podíváme-li se na data získaná výzkumem očima Charlese Moskose, převažují jednoznačně zaměstnanecké, ne však pouze zjištěné tendence. Deklarovaným motivem pro odjezd do mise byla kombinace profesních a finančních důvodů, jiná motivace včetně vlastenecké téměř nehrála žádnou roli (Laštovková, Bernardofová, 2014).

Podle armádního sociologického výzkumu (2009) bylo zjištěno, že většina vojáků vnímalo své nasazení na své poslední misi jako příležitost získat **nové zkušenosti** (určitě ano, spíše ano) **95,3% vojáků**, možnost přispět k **dobrému jménu AČR** spatřovalo ve svém působení na misi **85,9%** respondentů a jako **pomoc lidem v místě nasazení** pojímalo svoji účast v kontingentu **84,4%** dotázaných. Je třeba zdůraznit, že **motiv**

vydělat slušné peníze, který je vojákům účastnících se misí naší veřejností často podsouván jako jediný nebo nejdůležitější, se v naší hierarchii umístil až na čtvrtém místě. Uvedlo jej **76,6%** respondentů. **Rodinné důvody** („uniknout od rodinných problémů“) se umístily až na poslední příčce (**3,0%** odpovědí) (Ballová, Saliger, Hodný, & Pavlát, 2009).

Vojenský psycholog by měl mít před výjezdem do mise přehled o motivační struktuře a postojích vojáků k práci v dané vojenské jednotce, neboť získané informace může využít ve své funkci odborného poradce velitele útvaru, jelikož otázky motivace v misi řeší též každý velitel roty, čety i družstva a je na psychologovi, aby konzultoval a argumentoval, proč určitý typ motivace vojáků je v současné době efektivnější než oblíbené písemné pochvaly do personalistického záznamu odměn a trestů nebo pozitivní periodické pracovní hodnocení, jež po každé misi vypracovává nadřízený velitel vojáka (Dziaková, 2009, 397-398).

3 ZÁTĚŽOVÉ SITUACE

To, jak se člověk vyvíjí a formuje v každodenním životě je dáno různou činností a interakcí s druhými lidmi, ale také tím, že je běžně konfrontován s vyhocenými, zvláštními situacemi, jež člověka v jeho vývoji ovlivňují a mají pro něj veliký význam. Problémové, konfliktní, zátěžové či náročné situace mají tendenci objevovat se v životě lidí a klást na ně zvýšené nároky a požadavky, a lidé musí vynaložit určité psychické i fyzické úsilí ke zvládnutí takové situace. Pod vnějším tlakem se člověk může zhroutit, nebo vznikne psychosomatické onemocnění či neuróza, popřípadě se deformují jeho psychické vlastnosti. To, jestli je konkrétní situace však zátěžová či nikoliv, záleží individuálně na každém jedinci s ohledem na jeho dispozice vyrovnávat se s psychickou zátěží a na celkové subjektivní situační interpretaci (Čírtková, 2004).

Rozdělení zátěžových situací se u autorů liší, někteří jako například Čírtková (2004) rozděluje zátěžové situace na: **frustraci, deprivaci, konflikt, problém a stres**.

3.1 Stres a frustrace

Na zahraniční misi se musí mít vojáci na pozoru, nejen před domnělým nepřítelem, který na ně může číhat někde venku, ale i před vlastními vnitřními negativními psychickými stavy, které často mohou napáchat větší zlo než nepřítel. Mezi negativní psychické stavy můžeme na prvním místě řadit **stres**, se kterým se vojáci rozhodně na misi setkají. Co je to vlastně stres a jak se s ním pracuje, si ukážeme v této kapitole, která je zaměřena nejen na stres, ale krátce se věnuje i **frustraci**.

Pod pojmem stres se rozumí fyziologická odpověď organismu na nadměrnou zátěž neúnikového druhu, která vede ke stresové reakci (Hartl, Hartlová, 2010, 555).

Stres se vyskytuje tehdy, když se lidé setkají s událostmi, které vnímají jako ohrožení své tělesné nebo duševní pohody (Atkinson, 2003).

Existuje velké množství definic, mezi ně můžeme zařadit i definici **H. Selyeho** (in Schreiber, 1992): stres je nespecifická (tj. nastávající po nejrůznějších zátěžích stereotypně) fyziologická reakce organismu na jakoukoliv zátěž na organismus kladená. Dále zde můžeme poukázat na modifikovanou **Lazarusovu definici** (in Schreiber, 1992), která zní: Stres je nárok na jednotlivce, který přesahuje jeho schopnost se s nárokem

vyrovnat (vylepšení oproti předchozí definici spočívá v tom, že už nejde o jakýkoliv nárok, ale o nárok přetěžující). Mezi fyziologické definice můžeme zařadit **Ganongovu definici**, která tvrdí, že stres je takový vliv na člověka, který vede k prodloužení hormonální reakce kůry nadledvin (problém této definice byl v tom, že by si každý stresovaný měl nechat stanovit hormonální hladinu, aby věděl, zda je ve stresu, i když již před tímto stanovením stres pociťuje (Schreiber, 1992, 11-12).

Ve 20. stol. se pojem stres objevuje ve fyziologii, psychologii, sociologii apod. Během obou světových válek se dává do souvislosti s výzkumem tzv. *vojenských neuróz*. V průběhu poválečného období se stává zjevné, že i v mírových podmínkách se lidé často dostávají do situací porovnatelné s bojovými. To prohloubilo zájem o studium stresu a jeho působení na zdraví člověka. Důležitou roli v jeho zkoumání sehrála práce **H. Selyeho** (1966), ve které formuloval koncepci **všeobecného adaptačního syndromu (Gas)**. Podle ní každý stresor, který působí na organismus, může produkovat více nebo méně rovnocennou nespecifickou fyziologickou obrannou reakci (stresovou reakci) mobilizačního charakteru (Výrost, Slaměník, 2001, 191).

Je to obecná, na druhu stresu i na druhu živočišném, nezávislá reakce organismu projevující se zpočátku zvýšenou aktivitou sympatoadrenálního systému (včetně aktivitou systému CRH-ACTH - kortisol (Schreiber, 1992, 22-23).

Generální adaptační syndrom (**GAS**) má tři stádia:

1. **Alarm (poplachová reakce)** - znamená mobilizaci všech pomocných mechanismů zachování života.
2. **Rezistence (fáze odolávání)** - znamená rozvoj specifických způsobů obrany organismu. Zmatek poplachové reakce je snížen a organismus se brání za cenu likvidace rezerv. Seley mluví o rezervoáru adaptační energie.
3. **Exhausce (stádium vyčerpání)** - znamená selhání organismu po vyčerpání rezerv. Reakce se znovu rozšiřuje do celého organismu, stupňující se endokrinní reakce (produkce kortisolu) (Hošek. 1999, 21).

Je nutné podotknout, že ani Seley neušel kritice. Kritické hlasy mu vytýkaly např. nedocení úlohy centrálního nervového systému, nedokončení individuálního průběhu stresové reakce. V chápání GAS jako adaptačního i patologického fenoménu je patrný určitý paradox (Paulík, 2010, 47).

Pojďme však k dalšímu velice zajímavému autorovi, který přispěl k výzkumu stresu poměrně odlišným postupem, než Selye, který opominul psychologické pojetí stresu. Podstatu psychiky si uvědomuje až později. Jméno autora, o kterém se chci zmínit, je **R. S. Lazarus**. Ten rozlišuje mezi **fyziologickým stresem**, který se projevuje změnami v organismu, a **stresem psychologickým**, jenž se projevuje změnami chování a prožívání. Základními pojmy jeho koncepce jsou kognitivní hodnocení (cognitive appraisal) a zvládání (coping). O copingových strategiích se budu zmiňovat v další podkapitole, nesoucí název „*Krise a copingové strategie*“.

Stres vzniká v důsledku fyzického ohrožení, i pokud je situace jako ohrožující hodnocena (tedy i v případě, že je negativní hodnocení nesprávné). V obou případech se uvádějí do činnosti příslušné systémy udržující v organismu rovnováhu. Kognitivní hodnocení Lazarus dělí na **primární** (nebezpečnou situaci, rizika různých řešení) a **sekundární** (možnosti úspěšného zvládnutí situace). Pokud je situace vyhodnocena jako ohrožující, následuje mobilizace energetických zdrojů organismu a začnou se aktivizovat příslušné mechanismy k navození potřebné změny (návrat do rovnovážného stavu). Lazarusovo pojetí se týká **distresu**, a je tedy užší než pozdější výklad H. Selyeho, zahrnující veškeré zátěžové stavy (Paulík, 2010, 48).

Co se týče rozdělení stresu na **eustres** a **distres** byl to právě již zmiňovaný Selye, který stres takto odlišoval. **Distres** lze chápat jako takový stres, kdy se subjektivně domníváme, že nejsme s to danou situaci se svými schopnostmi zvládnout. Oproti tomu **eustres** je situace, která má v sobě sice negativní aspekty, ale jejím překonáním (či vyřešením) je nám odměnou vícero pozitiv než původních negativ. Nejjednodušším příkladem nám mohou být například adrenalinové sporty, kde odměnou za překonání strachu je například posílení sebevědomí, vyplavení endorfinů nebo společenská prestiž (byť mnohdy pouze dočasná). Takovéto činnosti jsou tedy mnohdy vyhledávány dobrovolně (Vágnerová, 2004).

Podle délky trvání stresu jej můžeme dále dělit na **chronický** a **aktuální**, nebo dle místa působení na **fyzický** a **psychický**. Podle Matouška (2003) **chronický stres** vzniká, pokud jeden či více stresujících podnětů působí na jedince delší dobu. Lišit se mohou různou intenzitou, od silných, až po velmi slabé. Těmito podněty mohou být například dlouhodobé problémy v manželství. Oproti tomu **akutní stres** podle Matouška (2003) je

prudký - akutní druh stresu, který náhle, bez předchozího varování či možnosti se na něj připravit, působí na jedince.

Dělení stresu dle místa působení rozlišujeme na **psychický** a **fyzický**, jak už se psalo. Podněty pro **psychický stres** často vyplývají z vnitřku naší psychiky. Může jít o nedostatek spánku, pocíťované nebezpečí, narušené vztahy v rodině (u některých autorů a jejich dělení, by se jednalo o psychosociální stres) a mnohé další (Hošek, 1999). **Fyzický stres** je naopak typický tím, že podněty pro jeho vznik přicházejí z vnějšku organismu. Může se jednat o strádání hladem, nepříjemným hlukem nebo teplotu (Hošek, 1999). Rozdílný problém ve zvládnání stresu mezi vojákem a normálním občanem ČR spočívá v tom, že voják většinou ze stresující situace utéci nemůže, a tak nedá sobě ani svému tělu šanci se odreagovat. Je neuvěřitelné, kolik toho zvládne, aniž by se to na něm nějak výrazněji podepsalo. Samozřejmě je to však spojené se situací, kdy přijde ta poslední kapka a jeho vnitřní nádoba přeteče. Enormnímu fyzickému výkonu je ale v armádě vystaveno jen málo specializací, jako jsou výsadkáři či průzkumníci. Pro většinu vojáků daleko vyšší zátěž představuje rušné, často stresující prostředí, přemíra sluchových či zrakových podnětů, nebo naopak dlouho-době stereotypní práce. Časem i ten nejuniverzálnější voják může pocítit, že mu stres „zalezl pod kůži“. Potom řešení situace závisí jen na úrovni výsledků předcházející psychologické přípravě vojáků v otázkách prevence a redukce účinků strachu, úzkosti a v neposlední řadě i stresu a na odborné připravenosti vojskového psychologa (Dziaková, 2009, 178).

Distres přináší řadu negativních důsledků jak pro naše zdraví, tak naši běžnou činnost. Není proto divu, že se otázce stresorů, tj. faktorů, které vedou ke stresu a distresu, věnovalo mnoho pozornosti (Křivohlavý, 2001,174). Mezi nejzávažnější stresory, se kterými se vojáci setkávají na misi, řadíme podle Dziakové (2009): neúměrnou vysokou odpovědnost, časový stres, přetížením množství práce, nevyjasnění pravomocí, kontakt s lidmi a vztahy mezi lidmi, snaha o kariéru, spánek, hluk, omezený prostor, dlouhodobé napětí aj.

O **frustraci** (z lat. frustrá=marně) se zpravidla hovoří v souvislosti s chováním reagujícím na frustrující situaci jako o psychickém stavu nebo jako o situaci. Frustrace jako psychický stav nastává, když je nějakým způsobem znemožněno uspokojení aktualizované potřeby či dosažení určitého cíle. Dá se říct, že míra frustrace se zvyšuje se subjektivní důležitostí a naléhavostí potřeby. Jinými slovy, důležitou podmínkou k tomu, aby se

situace stala frustrující, je motivace (existence určitého cíle) dotyčného jedince a jeho chování směřující k dosažení cíle. Existuje rozdělení typů frustračních situací podle jejich původu na exogenní a endogenní frustrace. **Exogenní** frustrační situace jsou vyvolané vnější překážkou, která může mít formu fyzické (zamčená místnost, zmeškaný odlet) nebo psychické (autoritativní zákaz nějaké atraktivní aktivity) blokády. **Endogenní** frustrace jsou navozené vnitřní překážkou, vnitřní zábranou či bariérou např. z morálních důvodů či strachu, která nedovolí uskutečnit určité chování (otevřeně vyjádřit záporný hodnotící soud o nadřízeném, vzít si něco bez dovolení atd.) Tímto způsobem se můžeme frustrovat sami, když naše vlastní vnitřní bariéry působí v neprospěch aktuálního uspokojení (Paulík, 2010, 51).

3.2 Krize, copingové strategie a odolnost

Krize, jedná se o slovo, které se usídlilo v našem světě a můžeme ho denně číst v novinách, vidět v televizi, či slyšet v rádiu. Setkáváme se s krizí politickou, ekonomickou, rodinnou, společenskou a kdo ví jakou ještě (Hanus, 2006).

Krize je situace, která postihuje společnost a její instituce, postihuje komunity a její sociální skupiny. Krize je ale také především záležitostí týkající se jedince. V laickém slova smyslu je tento termín používán pro téměř jakoukoliv situaci, která je vnímána negativně. Pojem krize můžeme tedy použít k popisu všech situací, při kterých se něco dramaticky mění a tato změna je doprovázena negativními emocemi.

Podle slovníkových definic je krize: V psychiatrii, psychologii, psychoterapii výraz pro extrémní psychickou zátěž, nebezpečný stav životní událost, rozhodný obrat v léčbě, nebo též přechodný stav, moment zřetelné nerovnováhy, nedostatek, úpadek. Je to přechodné stádium mezi dvěma rozlišnými fázemi (Špaténková, 2004, 15). Nebo se může vymezovat jako reakce na situaci, kterou jedinec nemůže snadno řešit v rámci obvyklých strategií, jakými je zvyklý zvládat zátěž. Jedná se vlastně o reakci na situaci, jež přesahuje běžný repertoár **copingových strategií** jedince (Baštěcká, 2001, 275).

Na vzniku krize se podílí aktuální psychosomatický stav příznačný určitou úrovní vulnerability (zvýšená vnímavost na stresory) a konstelace vnějších vlivů, vyznačující se přítomností krizových spouštěčů či urychlovačů (precipitorů). Masivní psychická vypětí v krizi bývá spojeno s kognitivními emocionálními i behaviorálními reakcemi. Nápadné je zkreslené vnímání (zvýšené percepční pole) vnějšího světa, v němž dominují stresogenní

podněty, i sebe samého (postižený jedinec se cítí nepřipravený, neschopný účinně se bránit, má dojem odcizení sobě samému, negativní emoce jako strach, panika, nekontrolovatelný vztek a dezorganizaci, zpravidla neúčelné chování s automatickými, nutkavými zkratkovitými reakcemi apod. (Paulík, 2010, 64). Co se týče akutního průběhu krize, tak ta trvá obvykle do šesti týdnů. Poté dochází k přeměně. Dochází ke změně a člověk mění i pohled na danou změnu. Situace se stává chronickou atp. Nutno také podotknout, že například od traumatu se liší tím, že je vymezována jedincem, kdežto trauma podnětem (Baštecká, 2001).

Krize a její zvládnání představuje nejen významnou „prověrku“ adaptačních možností jeho přirozeného okolí - nejbližší rodiny, příbuzných, přátel, sociálního okolí. Jeho podpora totiž představuje významný potenciál pomoci lidem v krizi. V tomto ohledu pak hovoříme o neformální pomoci v krizi, zatímco institucionalizovanou odbornou pomoc v krizi označujeme jako formální. Neformální pomoc v krizi zahrnuje zejména svépomoc a vzájemnou pomoc. V souvislosti se svépomocí můžeme hovořit především o funkci tzv. obranných mechanismů. Obrannými mechanismy rozumíme stabilní dispozice jedince reagovat určitým způsobem na náročné životní situace. Například:

- **Útok** je častou reakcí na náročnou životní situaci: Může se jednat o rozmanité formy chování - od verbální ataky až po fyzický útok. Útok může být zaměřen přímo na zdroj ohrožení nebo na nějaký náhradní objekt (na někoho nebo na něco jiného).
- **Únik** z neúnosné reality může být faktický (útěk z místa tragédie) nebo symbolický (zakrytí obličeje rukama), fantazijní (představa „*jaké by to bylo kdyby...*“), do nemoci („hrození se marod“ jako vyhnutí se prožití nebo řešení nějaké náročné situace, ale také somatizace), do alkoholu nebo drog, ale také únik ze života (sebevražda).
- **Represe** je vyústění toho, co se ve skutečnost děje (nebo stalo) z vědomí mimo vědomí (znásilněná žena si nedokáže ve vzpomínkách vyvolat akt vlastního znásilnění) (Špaténková, 2004, 35-36).

Obranných mechanismů je velice mnoho. Pro objasnění, o co se jedná, by to však mělo stačit.

3.2.1 Copingové strategie

Zvládání náročných životních situací je v psychologické literatuře popisováno anglickým termínem **coping**, který se běžně používá v originále a nepřekládá se nebo různě opisuje jako zvládání, zvládací strategie, copingové strategie atd. Na rozdíl od obranných mechanismů, které skutečnost falzifikují, zvládací strategie (coping) realitu respektují. Coping vymezují Lazarus a Folkmannová jako behaviorální, kognitivní nebo sociální reakce jedince, jejichž cílem je regulace vnitřních tlaků pramenících z interakce jedince s prostředím (Špaténková, 2004, 36). Pro vědomý způsob zvládání stresu se ustálilo označení **coping** v počeštěné podobě jako koping (viz. J. Křivohlavý, 1994). Z terminologického hlediska je vhodné rozlišovat (jak to činí např. J. Křivohlavý v citovaném díle) mezi adaptací a copingem. Tato dvojice termínů koresponduje s rozlišením zátěže a stresu ve výše zmíněném systémovém pojetí (stres jako zvláštní případ neoptimální zátěže). Adaptace se vztahuje ke zvládání zátěže jako takové. Coping se uplatňuje v případech, kdy je zátěž vzhledem k odolnosti osobnosti nadlimitní nebo podlimitní, a je tedy potřebné vyvinout zvýšené úsilí k vyrovnání se s ní. Jinými slovy, coping představuje zvládání náročných či stresových situací (Paulík, 2010, 79). V práci z roku 1966 „*Psychological stress and the coping process*“, kterou sepsal Lazarus, provedl koncepční analýzu, který vychází z toho, že se sestává ze tří procesů:

- Percepce ohrožení sebe samého
- Příprava potencionální reakce v mysli
- Realizace této akce

Coping je vlastně realizace této odpovědi. Nejde ale o jednoduchý lineární postup, spíše jde o výsledek jednoho aktu tohoto typu, který vede k znovu vyvolání předcházející reakce nebo také k její modifikaci či změně (Bláha, Šumíčková-Čížková, 2009). Dále podle Lazaruse (in Paulík, 2010) existují dva obecné typy copingu podle toho, jak působí:

- 1) **Coping zaměřený na problém (problem focused coping)** - Pokud subjekt soudí, že je možno něco dělat, volí coping zaměřený na problém. Ten je charakteristický přímou akcí, úsilím získat a využít potřebné informace a využít je při změnách vlastního chování nebo při aktivních zásazích do prostředí i ve vyhledávání pomoci od druhých.
- 2) **Coping zaměřený na emoce (emotion- focused coping)** - Pokud subjekt situaci vyhodnotí jako bezvýchodnou, že se vlastně nedá nic dělat, převládne

coping zaměřený na emoce. Jedinec má tendenci vyhnout se myšlenkám, které jsou spojeny s ohrožením, začne přehodnocovat názor na to, co se děje nebo co se bude dít a začne dávat událostem a jevům jiný význam (Paulík, 2010).

3.2.2 Odolnost

Mezi další zajímavé psychologické aspekty můžeme zařadit odolnost. Pojem odolnost se v odborné literatuře vyjadřuje jako schopnost nenechat se výrazněji vyvést z míry, rychle po odeznění zátěže obnovit původní stav akceschopnosti i kreativě využít poznatky z již zvládnuté zátěže s vynaložením odpovídajícího volného úsilí v další adaptaci (Paulík, 2010, 102). Anebo jí lze chápat jako osobnostní styl, který působí jako „nárazník“ proti stresu (Kassin, 2007, 686).

Pojem odolnost obecně zahrnující subjektivní předpoklad pro zvládnání zátěže (pracovní kapacitu, frustrační toleranci, souhrn dispozic ke zvládnání nároků prostředí v interakci osobnosti s ním atd.) má své opodstatnění jako obecná charakteristika regulační funkce osobnosti. Vcelku shodně se předpokládá, že jde o více rozměrný, mnohostranně podmíněný, komplexní dispoziční jev umožňující účinnou adaptaci a osobnostní rozvoj i za nepříznivých podmínek. V obecném smyslu se tedy pojem odolnost týká zvládnání nároků (zátěže) vůbec i zvládnání situací stresových (nepříznivých, náročných, nebezpečných atd.) (Paulík, 2010, 103).

Odolnost tedy představuje:

- Schopnost klást odpor a odolávat tlakům (resistence) v širokém rozsahu bez závažného narušení funkce systému a volit optimální vzorce interakčního chování.
- Schopnost změny systému (osobnosti) spočívající ve využití získaných zkušeností, případně nově osvojených poznatků a dovedností ve stresové situaci k zvládnání situací příštích (reconfiguration) (Paulík, 2010, 102).

Existuje mnoho koncepcí odolnosti, které se vývojem měnily. V prvním období byla odolnost spojována s dominantním rysem osobnosti (vůle), to bylo v období „předstresovém“. První generace prací o stresu popisovala odolnost jako trvalý rys osobnosti, zhruba analogický např. „G“ faktor inteligence. V druhé vlně prací o stresu byla odolnost chápána jako výsledek interakce mezi situačními proměnnými a jedincem. V poslední době při zdůrazňování prevence zdravotních poškození v důsledku stresu se

začíná odolnost vůči stresu chápat jako odolnost vůči škodlivému - zdravotnímu dopadu na stres (Hošek, 1999, 59).

Badatelé zabývající se otázkami spojenými s odolností vůči zátěži se zaměřují na postižení jevů, které lze považovat za činitele odolnost nějak přímo či nepřímo ovlivňující nebo za její součásti či jednotlivé stránky, případně indikátory či symptomy, nebo se snaží o globální charakteristiku zahrnující odolnost jako takovou. K nejvýznamnějším explicitním konceptům odolnosti se řadí hardiness a SOC (sense of coherence). O nich hovoří někteří naši autoři s využitím Křivohlavého překladu jako o nezdolnosti. Setkáváme se také s pojmy salutogeneze aj. (Paulík, 2010, 105).

Slovo **hardiness** lze překládat jako „osobní tvrdost“, nezdolnost či podle Suzanne Kobasaové (1979, in Baštecká, 2001) jako trs osobnostních rysů, napomáhajících ke zvládnutí zátěže. Kobasaovou zajímalo, jak je možné, že je někdo vůči stresu odolnější než jiný. Zkoumala dvě stě manažerů, na něž aktuálně působil stres. Na základě tohoto výzkumu přišla s novým pojmem hardiness, neboli nezdolnost (Kassin, 2007).

Nezdolnost, která je charakteristická třemi rysy (tzv. tři „c“) do kterých můžeme zařadit **commitment, challenge, control**, jsou jedny z podstatných složek cesty ke zdraví. Tzv. tři „c“ můžeme do češtiny přeložit jako **vložení se** do věci s vírou v ně a jejich smysl v práci, rodině, životě, dále **challenge**, kdy chápeme překážky jako **výzvy** a poslední **control**, což lze chápat jako vládu či **vliv** nad vlastním životem. Nezdolnost je tedy spojena s angažovaností a vírou, že to, co člověk dělá má smysl a je to prospěšné jak pro něho tak pro druhé. Nezdolní lidé ve smyslu hardiness také nelpí na stálosti a mají pocit, že svůj život ovládají sami, necítí se bezmocní (Baštecká, 2001, 291-291). Identifikace těchto složek hardiness je založena nejen v existenciální tradici, ale též empiricky. V rámci vybraného souboru několika set mužů - vedoucích pracovníků - bylo v souvislosti s výzkumem odolnosti ve smyslu hardiness potvrzeno, že jedince, kteří prožili mnoho stresových životních událostí (stressful life events), ale nebyli nemocní, na rozdíl od druhé skupiny mužů, kteří rovněž prožili mnoho událostí, ale vykazovali vysokou nemocnost, odlišovala jednak vyšší aktivita, s níž se zapojovali do práce i do mimopracovních aktivit, dále to, že v tlaku požadavků okolí spatřovali spíše výzvu k měření sil a příležitost než nebezpečí a konečně vyšší úroveň přesvědčení, že mohou mít vliv na vývoj událostí (Kebza, Šolcová, 2008, 7-8).

Obdobně postavena je i Antonovského teorie, který se zaměřoval na **salutogenezi** (jak vzniká zdraví) a poukazuje na tři dimenze osobnosti, které se podílejí na tom, zda se daný člověk dá těžkostmi snadno zlomit, nebo zda jim bude vzdorovat. Jednu dimenzi **SOC** (sense of coherence) tvoří tzv. **smysluplnost** situace v protikladu k odcizení (ztrátě smysluplnosti situace). Druhou **srozumitelnost** v protikladu s chaotičností. Třetí **zvládnutelnost** oproti představě nezvládnutelnosti situace. Tam, kde člověk vidí svou situaci jako smysluplnou, srozumitelnou a zvládnutelnou, tam zaujímá nadějnější postoj k boji s těžkostmi (Křivohlavý, 2002, 99). Vymětal (1996) taktéž mezi salutogenetické prvky řadí smysluplnost, srozumitelnost, důvěru, víru a zvládání.

3.3 Trauma, PTSD

V dnešní době se vyskytují následky psychického traumatu nejčastěji v souvislosti s dopravními nehodami, železničním či důlním neštěstím, požáry, znásilněním, sexuálním zneužitím, přepadením, únosem, týráním, pokusem o vraždu nebo jinou trestnou činností. To vše se nemusí týkat pouze oběti, ale i svědků takových činů. Novou rizikovou skupinu (když odhlédneme od jedinců, kteří si prožili peklo za druhé světové války, během okupace 1968 či se stali vězni z politických důvodů) tvoří lidé cestující do nebezpečných oblastí světa nebo vojáci mezinárodních vojenských jednotek (Dziaková, 2009).

Trauma (z řeč. *trauma* - zranění, úraz) se vymezuje jako reakce na situaci, vzniklou v důsledku události, která přesahuje běžnou lidskou zkušenost a vyvolala by pronikavý pocit tísně téměř v každém. Situace má v sobě prvky nepředvídatelnosti a neovladatelnosti (Baštecká, 2001, 275). Psychické složky traumatické reakce působí, jako by vyvolávající podnět zapůsobil na lidské „já“ silou, která prorazila ochrannou vrstvu obranných mechanismů. Člověk se cítí malý, nedůležitý, zbytečný a vydaný věcem napospas. Trauma jako takové vzniká působením jednoho extrémně stresujícího zážitku nebo dlouhotrvající stresující situace, které mají následující charakter:

- 1) příčina je pro jedince vnější
- 2) je pro něj extrémně děsivá
- 3) znamená bezprostřední ohrožení života nebo tělesné integrity
- 4) vytváří v jedinci pocit bezmocnosti

Podstatou traumatu je, že působením vnějšího činitele jsou poničeny psychické a biologické adaptační mechanismy jedince. K tomu dochází tehdy, když vnitřní a vnější

zdroje již nejsou schopny vyrovnat se s ohrožením (Vizinová, 1999, 17). Pokud trauma vyústí v posttraumatickou stresovou poruchu, může toto poškození ovlivňovat fyziologické změny uvnitř mozku a narušovat procesy, které v něm probíhají, což často vede k omezení a narušení schopnosti adekvátně se vyrovnat se stresem a přiměřeným způsobem na stres reagovat. Ne každé trauma musí však vyústit v posttraumatickou stresovou poruchu. Psychologické trauma a nízká úroveň vrozené nebo vypěstované odolnosti člověka umět se postavit stresovým situacím (stresu) patří do základních dispozic pro vznik tzv. PTSD (Kulíšek, 2011).

Podle Arcela (in Vizinová, 1999) lze psychickou traumatizaci obecně rozdělit na tři formy:

- 1) **Primární traumatizace:** člověk je přímým cílem agrese (např. zabití, zranění, mučení, znásilnění, vyhoštění, nucené pasivní přihlížení vraždě).
- 2) **Sekundární traumatizace:** podnětem je blízká zkušenost s traumatizací jiné osoby (např. rodina zabitého, mučeného, pohřešovaného apod).
- 3) **Terciální traumatizace:** člověk není v přímém vztahu k oběti traumatizace, ale je v kontaktu s primárně či sekundárně traumatizovanými jako svědek, člen perzekvované skupiny, humanitární pracovník nebo terapeut (Vizinová, 1999, 19).

Dále bych ráda poukázala na symptomy traumatu, které se objevují v důsledku traumatické zkušenosti. Řadíme mezi ně **vtíravé myšlenky**, což jsou vtíravé a neodbytné pocity opakovaného prožívání traumatické události. Lze je též označovat jako **intrusivní příznaky**. Mezi další symptomy můžeme zařadit **únikové příznaky** a **nadměrné vzrušení**. U únikových příznaků se setkáváme především s tím, že se člověk snaží vyhybat všemu, co by mohlo vyprovokovat vzpomínky na trauma - předmětům a záležitostem s ním spojeným - ale i určitým pocitům. Nadměrné vzrušení pak souvisí s citovou a tělesnou připraveností jedince, kdy očekává, že ho postihne další trauma (Porterfieldová, 1998). Vedle uvedených příznaků mívají oběti traumatu někdy i **přidružené příznaky**. Jsou to potíže, které nebyly přímo způsobené traumatem, ale často se objevují po prožitém šoku (Porterfieldová, 1998, 23).

Další téma, o kterém bych se chtěla jen v krátkosti zmínit je **akutní reakce na stres**. Obvykle se tak označují fyziologické změny a změny v chování a prožívání, které startují rychle poté, co se traumatizující podnět objevil nebo v následných 2 - 3 dnech.

Podstatou této reakce jsou obranné a ochranné reakce, které maximálně mobilizují rezervy postiženého jedince (Vodáčková, 2002, 360). Existují dvě formy akutní reakce na stres. První z nich se nazývá **obránná reakce typu A** jinak též **aktivní reakce**, která je charakteristická **útekem** nebo **útokem**. Druhá forma se nazývá **obránná reakce typu B** - tzv. pasivní, někdy se nazývá reakcí „Mrtvého brouka“. Do popředí se dostává nervus parasymphatikus. Člověk se prostřednictvím obranných mechanismů, jako je např. disociace (oddělení různých duševních procesů), regrese, mdloby apod. Člověk se prostřednictvím toho nevědomě brání před přívalem silných emocí, které by pravděpodobně neudržel pod kontrolou (Vodáčková, 2002).

3.3.1 PTSD

Jednou z nejhorších životních zkušeností je válka, a proto je řada současných poznatků o PTSD výsledkem výzkumu sponzorováno armádou. Cílem výzkumu je odhalit důvod, proč vojáci psychicky nevydrží, a zajistit co největší bojeschopnost vojska. Když si důstojníci za první světové války všimli, že se vojáci hroučí, nazvali jejich potíže podle terminologie Sigmunda Freuda *válečnou neurózou* (Porterfieldová, 1998, 11-12). Důstojníci se domnívali, že někteří vojáci jsou psychicky labilnější než ostatní a že je to důvod, proč nejsou schopni vypořádat se s válečným stresem. Během druhé světové války stoupl počet vojáků, kteří se psychicky zhroutili o více než tři sta procent, s tím, že celá třetina zasažených byla v tak vážném stavu, že byla propuštěna ze služby a z armády jako takové (Portfieldová, 1998).

Označení PTSD bylo zavedeno v roce 1980 v rámci třetí revize DSM-III (tutéž noseologickou jednotku rozlišuje i MKN-10) jako zvláštní onemocnění projevující se současným výskytem více příznaků: citovým útlumem, změnou hodnot, disociací, kterou se lidská psychika vyrovnává s určitými zážitky tak, že je vytěsní z vědomí (Hoskovcová, 2009,133). PTSD byla v DSM-III zařazena pod velkou skupinu úzkostných poruch, a to do dvou kategorií: **308.30 Posttraumatická stresová porucha, akutní** (*Posttraumatic Stress Disorder, Acute*) a **309.81 Posttraumatická stresová porucha, chronická nebo opožděná** (*Posttraumatic Stress Disorder, Chronic or Delayed*) (Vizinová, 1999, 25). Podle MKN-10 musí být pro diagnózu splněno, že postižený byl vystaven stresující události nebo situaci, krátkého nebo dlouhého trvání, výjimečně nebezpečného nebo katastrofického charakteru, která by pravděpodobně způsobila hluboké rozrušení téměř u kohokoliv. Dále je přítomno nutkavé znovuprožívání stresové události ve formě myšlenek, vzpomínek, snů a představ

a je přítomno prožívání úzkosti při okolnostech připomínajících danou událost. Pacient se vyhýbá okolnostem, situacím, místům, která by připomínala dané události. K symptomům by mělo docházet v průběhu 6 měsíců od traumatické události aj. (Pidrman, 2002, 11). Zajímavostí je, že ženy jsou dvakrát tolik náchylnější k této poruše než muži (Kassin, 2007).

PTSD se vyznačuje tím, že se postižený v myšlenkách opakovaně vrací k traumatickému zážitku, přestože má tendenci vyhýbat se všemu, co by mu traumatizující zkušenosti připomínalo. Tento stav často provází podrážděnost, vzrušení a strach (Dziaková, 2009, 302). PTSD se může projevovat měsíce i roky po události, který ji vyvolala. Někdy má podobu tzv. výroční reakce, například právě rok po zdrcujícím podnětu (Vodáčková, 2002, 362). Někteří vědci se domnívají, že rozvoji PTSD předchází trvalé uložení traumatu do paměti. Když se mozek dlouhodobě zabývá nutkavými myšlenkami, vzpomínkami a sny, souvisejícími s traumatem, vyvolávají tyto vtíravé příznaky zvýšenou produkci endorfinů. Ty pravděpodobně posílí některé únikové příznaky jako je popření a netečnost. Přírodní opiát endorfin tlumí jak tělesnou, tak emoční bolest. Podle psychologa B. Flanneryho (in Porterfieldová, 1998) dochází při poklesu endorfinu k abstinčním příznakům, které se projevují rozrušením a neklidem (Porterfieldová, 1998, 35). Mezi další biologické teorie týkající se PTSD můžeme zařadit teorii o serotoninu, noradrenalin aj. Např. profesorka psychiatrie Patricia Ver Ellen a ředitelka lékařského centra pro veterány v Pittsburgu Daniel P. van Kammen zpracovali asi stovku vědeckých studií o biologii PTSD. Oba došli k závěru, že PTSD může vést k trvalému poškození mozku. Mechanismem, který k němu vede, je opakované střídání vtíravých a únikových příznaků vyvolanými prudkými výkyvy v koncentraci některých chemických látek v mozku. U pacientů, kteří se neléčí, je nebezpečí trvalých následků větší (Porterfieldová, 1998, 36). Je dobré také zmínit to, že PTSD je léčitelná, ale není vyléčitelná. Přesto v konkrétní léčbě PTSD mohou být použity dva přístupy podle Pidrmána (2002). Prvním z nich je **psychoterapie**. Jejím obecným principem a cílem je integrace traumatu do celku osobních zkušeností a zmenšení či odstranění jeho negativního vlivu na duševní i tělesný stav člověka. Psychoterapie každé PTSD spočívá ve zpracování traumatické události (Vizinová, 1997, 42). V psychoterapii PTSD jednoznačně dominuje **kognitivně behaviorální terapie (KBT)**. Vedení pacienta je časově náročnější, vyžaduje 10 - 16 sezení, nejprve jednou týdně, později ve čtrnáctidenních intervalech. Pacientovi je třeba vysvětlit přímý vztah mezi jeho příznaky a traumatickou událostí, je třeba mu vysvětlit

problematiku PTSD. V dalších krocích je nemocný vystaven spouštěcím momentům (nejčastěji formou rozhovoru o průběhu události, což je nutno opakovat přibližně 10x). Díky tomu dochází k desenzibilizaci. Dále se problém probírá s nemocným, provádí se relaxace a terapie se ukončuje. Při ukončení je důležité, aby nemocný převzal řešení dalších stresových situací, které zákonitě nastanou, na sebe, aby měl vypracovaný plán, jak jim čelit, jak je zvládat. Při práci s erudovaným psychoterapeutem a při dostatku času je úspěšnost této léčby vysoká (Pidrman, 2002, 16).

Druhou cestou, či možností, se podle Pidrmana (2002) stává **farmakoterapie**. Výhodou jsou menší časová náročnost, do jisté míry rychlejší efekt a široké spektrum účinku (přinejmenším antidepresivní, anxiolytický, antiimpulzivní). I zde je úspěšnost léčby dobrá, pokud nemocný léky správně a trpělivě užívá. Vyhnout bychom se měli lékům, u nichž hrozí rozvoj závislosti (benzodiazepiny, které lze používat při léčbě akutní reakce na stres). Léčba by měla trvat měsíce, ne dny. Dnes jsou léky první volby v léčbě PTSD **antidepresiva skupiny SSRI** (*serotonin selective reuptake inhibitors*) (Pidrman, 2002, 17).

Podle zahraničních odborníků na bojovou zátěž (combat stress) mívají veteráni často poškozené duševní zdraví. Stovky a tisíce vojáků se vrací z bojových misí - operací - s trvalými následky na duševním zdraví. Na mentální zdraví vojáků především v Iráku a v Afgánistánu se podepisuje všudypřítomné nebezpečí výbuchu bomb nastražených u cest a také nečekaně prudké boje s povstanci. Řada vojáků se po návratu potýká s různými druhy psychických onemocnění a další mají vážné problémy s adaptací do občanského života. Někteří z nich trpí již zmiňovanou PTSD, která se může rozvinout v závažné a trvalé maniodepresivní obtíže, závislost na drogách, alkoholu, antidepresivech a sebevražedné sklony. Váleční veteráni své potíže zatajují, čímž se stávají pro společnost psychickou časovanou bombou (Kulíšek, 2011, 110).

3.4 Krizová intervence, debriefing

Poskytnutí krizové intervence vojákům na misi je velice podstatná věc, bez které by mohlo dojít k závažným dopadům na psychiku vojáka ohroženého krizovou situací či jeho kolegů a blízkých. Krizová intervence znamená zásah, zákrok, respektive zakročení v krizi. Můžeme ji vymezit jako specializovanou pomoc osobám, které se ocitly v krizi, tedy v situaci, která způsobuje změnu v jejich navyklém způsobu života a vyvolává stav

nerovnováhy, ohrožení a stresu. Krize přesahuje jejich adaptační možnosti i zdroje běžných obranných mechanismů (Špaténková, 2011, 13). Krizová intervence je pak založená na poskytnutí emocionální podpory a pocitu bezpečí, na pomoci s konkrétními záležitostmi a na redukci úzkosti a strachu osoby v krizi díky podpoře, pomoci a péči, které se jí dostává v době, kdy není schopna vlastního jednání a rozhodování (Špaténková, 2011, 16).

Pojem krizová intervence lze užívat v užším a širším slova smyslu. Lze se na ni dívat jako na techniky a strategie, které využíváme při zacházení s člověkem v krizi. Jedná se o užší úhel pohledu. Ten širší je pak spjat s tím, že na krizovou intervenci můžeme nahlížet jako na metodu, jejímž cílem je eliminace současné situace a stabilizace jedince. Hlavním úkolem krizové intervence je především snaha o navrácení psychické rovnováhy člověku, která byla narušena kritickou životní událostí. Jedná se především o pomoc lékařskou, psychologickou, sociální a právní (Špaténková, 2011). Krizová intervence se dále liší od jiných technik například **okamžitou pomocí**, na kterou se specializuje. Poskytnutí pomoci by mělo být tak rychlé, jak je to jen možné. Dále by se měl intervent zaměřit na **redukci ohrožení** a vytvořit **emocionální podporu, pocit bezpečí**, měl by se koncentrovat na problém „**tady a teď**“ a udržovat **intenzivní kontakt** s klientem, a v neposlední řadě by měl zastávat **strukturovaný, aktivní**, někdy až **direktivní přístup**, který by měl být provázán **přístupem individuálním** (Špaténková, 2011). V mnoha i poměrně erudovaných publikacích o krizových stavech a krizové intervenci není úplně jasně vedena hranice mezi krizovou intervencí a psychoterapií. Pravděpodobně je to dáno tím, že jsou to hlavně psychoterapeuti, kteří některé postuláty krizové intervence formulovali. Navíc obě disciplíny jsou si blízké. Terapeut by měl tedy, pokud pracuje s lidmi v krizi, používat krizovou intervenci - pokud ovšem krize nenastala v rámci psychoterapeutického procesu jako prvek vývoje klienta, když se něco v jeho životě, pomocí erupce starých neřešených věcí, dorovnává (Vodáčková, 2002).

Hlavním cílem intervanta je zjistit to, v jaké situaci se člověk nachází a také na to, co se stalo nebo děje. Zaměřuje se zejména na problém, ohnisko, spouštěč. Často začíná otázkou: „**Co se stalo?**“, případně jejími obměnami (Špaténková, 2005). Podle Dziakové (2009) do základních kroků psychologické pomoci patří: vzdálit postiženého z místa traumatické události, dále **grounding** a **centering**, což je spojováno s tím, že postiženého posadíme, opřeme ho o zed', dále se ho zeptat na jméno, odkud je a zda ví, co se stalo, což už jsme zmiňovali. Dále **focusing**, které je charakteristické snahou odklonit pozornost od

traumatu, přenášet pozornost dovnitř a ven. Klient, který má tendence vyhledat pomoc se často nachází v napětí, může být zmaten, jeho stabilita může být rozkolísána anebo se může nacházet ve stavu paniky. Funkce krizového intervenanta by měla být tedy taková, že vnese strukturu a oporu do klientova vnímání a pomůže mu zpřehlednit situaci. Za direktivní označujeme pak takové postupy, při nichž má krizový intervent rozhovor pevně ve svých rukou, vede, řídí, drží bezpečně rámec konzultace a dále například pojmenovává a strukturuje. Jeho zpětná vazba je charakteristická reflektujícím a rekapitulujícím sdělením, dále doporučuje, odrazuje od kontraproduktivních řešení a někdy také klienta konfrontuje s realitou (Vodáčková, 2002).

Dále bych také ráda poukázala na existenci vícero forem krizové intervence. Tyto formy existují dvě a můžeme je klasifikovat podle různých kritérií, jako například podle typu kontaktu krizového intervenanta s klientem, lze hovořit buď o **prezenční formě pomoci**, která zahrnuje ambulantní formu pomoci v krizi, hospitalizaci, terénní a mobilní služby anebo o **distanční formě pomoci**, která je často spojována s telefonickou, internetovou pomocí. V praxi jsou tyto formy pomoci prováděné zřídka kdy jedinou institucí. Často se různé instituce zaměřují podle svých (personálních, prostorových, finančních a organizačních) možností pouze na některé formy krizové intervence (Špaténková, 2004).

Nakonec bych ráda poukázala na **debriefing**. Jedná se o metodu známou jako HGD (Historical Group Debriefing), kterou vytvořil generál Marshall. Díky této metodě byli vojáci povzbuzováni, aby po těžkých bojích s mnoha ztrátami vyprávěli o svých zážitcích. Marshall se domníval, že velitelé i řadoví vojáci potřebují hovořit o tom, co prožili, a jejich svědectví byla přijímána bez ohledu na faktické rozpory. Zkušenost ukázala, že sdílení zážitků vedlo k psychické úlevě. Někdy je debriefing nazýván též Marshallovou rozbory (Hoskocová, 2009, 134). V dnešní době se debriefing řídí pravidly, do kterých lze zahrnout instrukce jako: v místnosti jsou pouze ti, kdož prožili traumatickou událost (samozřejmě mohou být přítomni příbuzní, budou-li to postižení potřebovat). Každý hovoří pouze za sebe, a pokud o něčem nebude chtít mluvit, nemusí. Během debriefingu by nikdo neměl opustit prostor a poznámky jakéhokoliv druhu nejsou povoleny. Služební posty a funkce nemají žádný význam a je také dobré vědět, že debriefing není spojen s žádným vyšetřováním ani terapií (Dziaková, 2009, 310).

Debriefing má podle Dziakové (2009) šest fází, do kterých můžeme zařadit úvod, fáze faktů, která je spojena s mapováním toho, co se vlastně stalo, třetí fází je pak fáze myšlenek zaměřená na to, co bylo pro účastníky nejvíce zraňující. Čtvrtá fáze je zaměřena na jedincovo chování po události a pátá fáze je spojena s informacemi jako je akutní reakce na stres, jak stres zvládat a nabídka další pomoci. Neformální posezení je spjato s poslední (šestou) fází. Tuto metodu do intervenčních postupů zavedla i AČR podobně jako ostatní armády NATO. Na této metodě stojí systém posttraumatické intervenční péče mimo jiné i pro policisty a hasiče (Baštecká, 2005, 179).

4 VÝZKUMY ZAMĚŘENÉ NA ZAHRANIČNÍ MISE A JEJICH PŮSOBENÍ NA VOJÁKY

V nedávné době bylo publikováno mnoho nových studií, které zkoumaly účastníky zahraničních misí v Afgánistánu a Iráku. Ze získaných dat a psychologického hlediska se přišlo na velice zajímavé a podstatné informace, jako je například **adekvátní doba strávená na zahraniční misi**. Podle nových studií se jeví **šest měsíců**, během kterých je voják na misi, za vhodný časový úsek. Největším rizikem, na které ukazují mnohé výzkumy, je **zneužívání alkoholu**. Toto riziko se může stát osudovým zejména vojákům, kteří se zúčastňují operací, ve kterých nejsou vystaveni bojovým stresorům, ale spíše nudě, izolaci anebo bezmoci. Před vysláním na misi by proto měl být do psychologické přípravy zahrnut i širší okruh psychických ohrožení a nezaměřovat se pouze na PTSD, jak to tak většinou bývá (Nový, 2012). V posledních letech byly publikovány nejnovější výzkumy, které ukazují, že mezi nejčastější duševní obtíže u vojáků nasazených v zahraničních misích, patří zejména již zmiňované **zneužívání alkoholu, symptomy PTSD a deprese** (Nový, 2012).

Mezi zajímavou studií, která se zaměřuje na to, zda má zahraniční mise vliv na duševní zdraví vojáka patří například studie od Sundina, Forbese, Feartha, Dandekera a Weeselyho (2011), kteří se zaměřili na britské účastníky účastnící se operací v Iráku a Afgánistánu (Helmandu). Studie srovnávala vojáky nasazené a nenasazené v zahraniční operaci a **venašla statisticky významnou souvislost ve výskytu duševních potíží**. Studie konstatuje, že: *„Zatím je velmi málo důkazů k tomu, aby bylo nasazení v Iráku či Afgánistánu spojováno s větším nebezpečím rozvoje PTSP, pokud jde o britské ozbrojené síly“* (Sundin et al. 2011, 154). V jiném výzkumu však bylo prokázáno, že zahraniční mise přeci jenom na psychiku vojáků vliv má. Jedná se o studii, která se zaměřuje na německé vojáky nasazené v ISAF. Wittchen et al. (2012) zjistili, že vojáci, kteří byli nasazeni v Afgánistánu (ISAF) **vykazují vyšší procento výskytu PTSD** než kontrolní skupina skládající se z vojáků, kteří na misi v zahraničí nebyli. Riziko ohrožení PTSD bylo nejvyšší u vojáků, kteří sloužili v **Kunduzu** (Afgánistánu) v **bojových jednotkách. Pouze polovina vojáků trpící příznaky PTSD vyhledala odbornou pomoc**. Ve výzkumu Wittchena et al. (2012) se také objevuje to, že u **britských jednotek** oproti **německým** se PTSD vyskytuje **méně**. Je však důležité říci, že vznik PTSD souvisí s místem, typem

a délkou nasazení, funkční povinností, hodností a zážitky spolu s osobnostními dispozicemi vojáka.

Dalším výzkumem, provedený v roce 2007 Salomonem a Dekelovou, se inspirovali Kurtiš, Mareš a Ježek a vytvořili roku 2010 výzkum, který se zaměřoval na **posttraumatický rozvoj u českých vojáků** - profesionálů, kteří se vrátili ze zahraniční mise. Srovnávaná míra posttraumatického rozvoje byla u dvou skupin - **příslušníků bojových jednotek** a **vojenských zdravotníků** (lékaři a sestry). Výzkum potvrdil, že největší posttraumatický rozvoj osobnosti nastupuje u osob, které zažily středně závažný distres, v tomto případě u vojenských zdravotníků. S přibývajícím počtem absolvovaných misí se u zdravotníků zvyšují hodnoty proměnných „osobní rozvoj“, „vztahy s jinými lidmi“ i celkový skóre posttraumatického rozvoje. Nebyl však zjištěn posttraumatický rozvoj u příslušníků bojových jednotek. Posttraumatický rozvoj v tomto výzkumu nezávisel ani na věku, pohlaví, vzdělání ani na délce služebního poměru v armádě. Pro zjištění posttraumatického rozvoje osobnosti byla použita česká verze PTGI (*Posttraumatic Growth Inventory*) (Kurtiš, Mareš, Ježek, 2011, 255).

Co je nutno zmínit, že ačkoliv jsou vojáci, kteří vyjíždějí do misí ohroženi PTSD až **čtyřikrát více** (Wittchen et al., 2012) než ti, kdož do mise nevyjeli, je třeba poukázat na jinou problémovou oblast jako je například větší **výskyt deprese, poruch spánku či abúzus alkoholu a sebevražd**. Z výzkumu od Ursaneho (et al., 2014) vyplývá, že ti, kteří vyjíždějí do zahraniční mise, mají větší pravděpodobnost, že se u nich objeví suicidální tendence. Co se týče například insomnie (nespavosti), kterou řadíme mezi poruchy spánku, lze ji podle Bramowetha a Germaina (2013) považovat za rizikový faktor pro vznik deprese, PTSD a sebevražd. S insomnií se potýká velké procento vojáků, kteří jsou nasazení v misi. Tato nespavost však může u jedince propukat před misí, během ní i po misi (Bramoweth, Germain, 2013). Nelze tedy prokazatelně říci, že za nespavost můžou přímo zahraniční mise.

Několik autorů se zaměřilo také na problémy, kterým čelí vojákova rodina. Mezi nejčastější negativní dopady DiNola (2008 in Allen, Rhoades, Stanley, Markman, 2011) zařadil: osamělost, finanční nejistotu, změny v rodinných rolích, potíže s poslušností dětí, obava ze smrti manžela a pocit, že armáda je lhostejná k jejich osudům. Po dalším zkoumání amerických vojáků a jejich manželek bylo zjištěno, že manželky více vnímají stres než jejich vojenští manželé, a to v položkách boj, reintegrace, osamělost, strach ze

smrti, fyzické/psychické zranění partnera a dopad na děti (Allen et al., 2011). U nás, výzkum zaměřen na partnerské soužití, se zaměřil mimo jiné na trvalost vztahů během doby, kdy jsou vojáci na misi. 81,6% účastníků potvrdilo, že zahraniční mise jejich vztah nezničila, 15,6% účastníkům se vztahy či manželství rozpadlo a 3% potvrdili totéž ovšem s tím, že po čase se k sobě zase vrátili (Ballová et al., 2009).

Jak už bylo zmiňováno na začátku, mnoho výzkumů se zaměřuje zejména na PTSD. V menší míře pak výzkumníci věnují svůj zájem jiným psychickým poruchám. Avšak fenoménem dnešní „nebojové“ doby se stává problematika jako je osamělost, izolace, nuda, bezmoc či závislost na alkoholu, které se nikdo moc nevěnuje.

VÝZKUMNÁ ČÁST

5 CÍLE VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

V tom, zda má zahraniční mise vliv na život vojáka, se některé výzkumy neshodnou. Například výzkum od Sundina et al. (2011), který se zaměřil na duševní zdraví britských vojáků, tvrdí, že nebyla nalezena statisticky významná souvislost mezi zahraniční misí a duševním zdravím těch, kdož do mise vyjeli. Naproti tomu výzkum od Wittchena et al. (2012) poukázal, že jedinci, kteří do mise vyjeli, vykazovali vyšší procento výskytu PTSD a že nejvyšší výskyt se objevil u bojových jednotek a dále, že pouze polovina postižených PTSD vyhledala odbornou pomoc. Jiné výzkumy se pak zaměřují například na rodinu a partnerské vztahy a na jejich fungování. Allen et al. (2011) zjistili, že největší změny v rodině vojáka se dějí v rodinných rolích, vyskytují se potíže s poslušností dítěte (po návratu vojáka do rodiny), rodina se obává o život vojáka, pocítují finanční nejistotu, osamělost aj. Z výzkumu také vyplynulo, že ženy těchto vojáků vnímají stres daleko víc než vojáci sami. Ať už se to týká smrti, zranění aj. Co se týče udržení či rozpadu vztahů a manželství, český výzkum z roku 2009 zjistil, že 81,6% vojáků si vztahy či manželství udrží a že pouze 15,6% z nich se vztahy rozbijí.

Cílem tohoto kvalitativního výzkumu je tedy zjistit do jaké míry ovlivňují zkušenosti ze zahraniční mise život vojáka. Zda mise působí na jeho život pozitivně či negativně a jak se to odráží v jeho okolí jako je rodina, přátelé, práce i na něm samém. Tento výzkum by měl zodpovědět otázky jako je schopnost vojáka vypořádat se s odloučením a příjezdem do cizí země, jak zvládal soužití s větším počtem lidí a jaké copingové strategie využil v ohrožujících situacích a v neposlední řadě jaký mají vojáci názor na vojenské psychology. Výzkum by měl být schopen odpovědět také na otázky, jak to zvládala jeho rodina a jakým způsobem probíhala jeho adaptace do běžného života. Zda potřeboval odbornou pomoc v podobě psychiatra či psychologa a zda se jeho životní přesvědčení na základě zkušeností z mise změnila. Mým cílem je dosáhnout uceleného názoru na respondentův život jako takový. Zahrnout do něj jak život před misí, během mise, tak po ní a propojit to s jeho sociálními vztahy a vztahem k sobě samému.

Ve výzkumu předpokládám, že se změny nejvíce projeví v životních hodnotách, které voják zastával (zastává). Ať už se to týká vlastního života v souvislosti s tím, co všechno ho ohrozilo nebo ohrozit mohlo, což mohlo a může mít devastující účinek na jeho psychiku, tak hodnot rodinných. Jak již bylo popsáno v teoretické části i zde, jsou výzkumy, které se nedomnívají, že zahraniční mise mají vliv na psychiku vojáků (Sundin,

et al. 2011), kdežto jiný tvrdí opak. Další výzkum se nedomnívá, že výjezdem na zahraniční mise trpí partnerské vztahy, které se rozpadají z pouhých 15,6% (Ballová et al., 2009). Proto jsem se rozhodla do výzkumu zařadit i tyto otázky týkající se těchto témat. A zjistit, jak je to u vojáků AČR.

Výzkumných otázek je sedm a patří do nich:

1. Jakou má voják motivaci k výjezdu do zahraniční mise?
2. Na co se musí voják před samotnou misí připravit?
3. K jakým změnám ve vztazích vojáka dochází během pobytu na misi?
4. Jaké změny nastávají v rodinných vztazích v životě vojáka po návratu z mise domů?
5. Jakým způsobem si voják zvyká na návrat do běžného života?
6. Jak se liší vojákovy hodnoty před misí a po misi?
7. Jak často má voják tendenci vyhledávat po návratu odbornou pomoc?

6 KVALITATIVNÍ VÝZKUM

Pro svoji práci jsem si zvolila kvalitativní výzkum, který je sice časově náročnější než kvantitativní, přesto umožňuje intenzivnější kontakt se situací jedince a umožňuje získat integrovanější pohled na danou studii.

Někteří metodologové chápou kvalitativní výzkum jako pouhý doplněk tradičních kvantitativních výzkumných strategií, jiní zase jako protipól nebo vyhraněnou výzkumnou pozici ve vztahu k jednotné, na přírodovědných základech, postavené vědě. Postupně získal kvalitativní výzkum v sociálních vědách rovnocenné postavení s ostatními formami výzkumu. Neexistuje žádný obecně uznávaný způsob, jak vymezit nebo dělat kvalitativní výzkum. S negativní definicí přišli metodologové Glaser a Corbinová (1989), kteří kvalitativní výzkum považují za jakýkoliv výzkum, u kterého se výsledků nedosahuje pomocí statistických metod nebo jiných způsobů kvantifikace. Mnoho autorů nesohlasí s tímto vymezením, protože podle nich jedinečnost kvalitativního výzkumu nespočívá pouze v absenci čísel. Problém je v tom, že kvalitativní výzkum je široké označení pro rozdílné přístupy. Znamý metodolog Cresswell (1998) definoval kvalitativní výzkum slovy: *„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění, založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách“* (Hendl, 2008).

V typickém případě kvalitativní výzkumník určuje na začátku výzkumu téma a zvolí základní výzkumné otázky. Otázky může modifikovat nebo doplňovat v průběhu výzkumu, během sběru a analýzy dat. Na základě tohoto důvodu se někdy kvalitativní výzkum považuje za emergentní nebo pružný výzkum. V jeho průběhu nevznikají pouze výzkumné otázky, nýbrž i hypotézy, nová rozhodnutí, jak modifikovat zvolený výzkumný plán a pokračovat při sběru dat i jejich analýze (Hendl, 2008).

Výzkumník a jeho kvalitativní práce je často přirovnávána k práci detektiva. Výzkumník hledá, analyzuje informace, které by přispěly k osvětlení výzkumných otázek, provádí deduktivní a induktivní závěry. Seznamuje se s novými lidmi a přímo pracuje v terénu, kde se něco děje. Vybírá na základě svých úvah místa pozorování nebo jedince, které dále sleduje v různých časových okamžicích. Analýza dat a jejich sběr probíhá současně - dochází ke sbírání dat, provádí se analýza a podle výsledků se rozhodne, která

data jsou potřebné. Výzkumník dále ověřuje popisnou, interpretační nebo teoretickou validitu výsledků. Zpráva o kvalitativním výzkumu obsahuje podrobný popis místa zkoumání, rozsáhlé citace rozhovorů a poznámek, jež si výzkumník dělal při práci v terénu. Navrhnout teorii o fenoménu, který výzkumník pozoroval, samozřejmě může. Často se také stává, že svoje závěry probírá se sledovanými jednotlivci (účastníky výzkumu) a jejich názory zohledňuje nebo přidává do výsledné zprávy. Kvalitativní výzkum se provádí pomocí delšího intenzivnějšího kontaktu s terénem nebo situací jedince či skupiny jedinců. Tyto situace jsou často banální, reflektující každodennost jedinců skupin, společenství nebo organizací. Snaží se získat integrovaný pohled na předmět studie, na jeho kontextovou logiku, na explicitní a implicitní pravidla, která fungují v dané oblasti. Relativně málo se používají standardizované metody získávání dat. Výzkumník sám je hlavním instrumentem ve výzkumu. Typy dat v kvalitativním výzkumu zahrnují předpisy terénních poznámek z pozorování a rozhovorů, fotografií, audio a videozáznamy, deníky, osobní komentáře, poznámky, úřední dokumenty, výroky z knih a všechno to, co nám přibližuje všední život zkoumaných lidí (Hendl, 2008).

Co se kvalitativnímu výzkumu vytýká je to, že jeho výsledky představují sbírku subjektivních dojmů. Na základě jeho „pružnosti“ a nestrukturovaného charakteru ho lze – na rozdíl od kvantitativního výzkumu - těžko replikovat. Je to spojeno s důvody, jako je omezený počet jedinců, vyskytující se často na jednom místě a také s tím, že vznikají problémy při zobecňování výsledků. V kvantitativním výzkumu zajišťuje zobecnitelnost náhodný výběr. Tato procedura se však v kvalitativním výzkumu vůbec nepoužívá. Někdy se také kvalitativnímu výzkumu vytýká jeho neprůhlednost, malá transparentnost. Příkladem může být výzkumná zpráva, u které není zřetelné, jak se vybírali jedinci pro rozhovor nebo porovnání. Nerozpoznáme také často to, jak se provedla analýza. Podrobný popis jednotlivých kroků většinou přesahuje možnosti omezeného rozsahu časopiseckého článku. Kvalitativní analýza ve srovnání se statistickou analýzou se nedá formalizovat (Hendl, 2008).

7 METODOLOGIE VÝZKUMU

7.1 Výběr výzkumného souboru a jeho popis

Základním souborem jsou vojáci České armády (dále jen AČR), kteří sloužili na zahraniční misi v Afgánistánu (ISAF). Výzkumný soubor jsem získala prostřednictvím záměrného, nepravděpodobnostního výběru konkrétněji dvěma metodami, kterými jsou metoda „sněhové koule“, jejímž základním principem je získávání kontaktů na první vlnu účastníků - tzv. účastníci nulté fáze, kteří pak nominují další potenciální účastníky výzkumu. Definitivní podobu „sněhové koule“ vytváříme a dle potřeb měníme po celou dobu studie (Miovský, 2006).

Druhou metodou je metoda záměrného výběru, která je považována za nejrozšířenější. Funguje na principu vyhledávání účastníků výzkumu podle určitého kritéria, které si výzkumník sám zvolil (Miovský, 2006). V mém případě jsem hledala respondenty, kteří vykonávají vojenskou službu v AČR a byli alespoň jednou v zahraniční misi, a to konkrétně v Afgánistánu.

Vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o respondenty, kteří slouží v AČR, nebylo úplně jednoduché se s nimi zkontaktovat. Vojáci často vyjíždí na různá cvičení (často i za hranice České republiky), takže domluvit si s nimi schůzku a opravdu se s nimi setkat bylo vcelku komplikované. Právě i z tohoto důvodu je respondentů pouze tolik, kolik jich je. Nebyl problém sehnat kontakty, jako spíš vytvořit podmínky pro setkání.

V průběhu sběru dat jsem měla v plánu oslovit **10 respondentů**, v konečné fázi je však respondentů méně, přesněji **8**. Jak už jsem psala, pro vojáky je vcelku těžké najít si čas navíc, protože když nejsou v práci, tak jsou na různých cvičeních a pokud nejsou tam, tak zbytek času věnují své rodině, kterou třeba nevidí každý den. Jedná se o **8 mužů** ve věkovém rozmezí **23 – 50 let**. Všichni alespoň jednou absolvovali misi v Afgánistánu (ISAF). Pro lepší orientaci příkládám tabulku č. 1., ve které lze najít kdo, kde byl a kolikrát tam byl. Jména respondentů jsou smyšlena z důvodu zachování jejich anonymity. Pro doplnění informací tři respondenti z celkového počtu toho času už u armády nejsou. Ve dvou případech je to kvůli rodině, jeden případ je spojen s vážným zraněním, kvůli kterému musel z armády odejít.

Tabulka č. 1

JMÉNO	VĚK	POČET MISÍ	ZAŘAZENÍ
Karel	33 let (ženatý)	2x - KFOR (2005), ISAF (2011)	Řidič Panduru
Radek	35 let (ženatý)	3x - KFOR, ISAF (2011)	Důstojník štábu, velitel monitor. týmu
Zbyněk	33 let (zadaný)	8x - KFOR, ISAF (2011)	Odstřelovač
Milan	36 let (ženatý)	2x - KFOR, ISAF (2006)	Stráž, ochranné doprovody
Ondřej	23 let (nezadaný)	1x - ISAF (2011)	601. sk. speciálních sil G. M.
Jošt	45 let (ženatý)	5x - KFOR, ISAF(2011), SFOR aj.	Policejní dohled nad jednotkou
Jarmil	50 let (ženatý)	6x - KFOR, ISAF (2006/7), SFOR aj.	Řidič velitele kontingentu a záchrany
Dan	30 let (zadaný)	3x - KFOR, ISAF (2011)	Výsadkář

7.2 Metody získávání dat, průběh výzkumu

Co se týče získávání dat, zvolila jsem si **polostrukturované interview**. Je to nejrozšířenější podoba metody interview. Ze všeho nejdříve jsme si vytvořila určité schéma, do kterého jsem zařadila okruhy otázek, které byly pokládány při rozhovorech. U tohoto typu rozhovoru je obvyklé změnit otázku nebo její pořadí podle situace, která nastane. Je zde také definované tzv. jádro interview, což je minimum otázek, které musí při rozhovorech tazatel probrat a poté se mohou nabalovat další doplňující otázky, které jsou vhodné k upřesnění původního zadání (Miovský, 2006).

Rozhovory jako takové probíhaly **od srpna 2014 až do konce února 2015**, tedy **sedm měsíců**. Všichni respondenti byli kontaktováni dvakrát. První kontakt byl spíše informativní, zda by se vůbec na něčem takovém chtěli podílet, po druhé jsme si již domluvili schůzku. Nutno podotknout, že s některými bylo potřeba sjednávat schůzku na několik pokusů, protože měli spoustu práce s plněním vojenských povinností (cvičení, výjezdy do zahraničí apod.). Samotné rozhovory probíhaly na různých místech: kavárny, restaurace, park, domácí prostředí, a podobně, zejména tam, kde to bylo respondentům

příjemné. Vše bylo ovlivněno možnostmi, které se naskytly. Rozhovory jako takové byly nahrávány na **diktafon**, s čímž byli respondenti obeznámeni a měli samozřejmě možnost odmítnout, což jeden z respondentů uvítal a možnosti využil. Za žádnou cenu nechtěl, aby byl nahráván. Přesný důvod nechtěl udat, ale zdálo se, že má obavy, abych záznam nepoužila v jeho neprospěch. Diktafon je velikým pomocníkem výzkumníka. Nemusí si dělat poznámky, aby zaznamenal obsah, ale dělá si poznámky pro své potřeby. Zachycuje i veškeré kvality mluveného slova a je autentický (Miovský, 2006, 197). Právě proto byla veliká škoda, že respondent odmítl nahrávání. Všichni byli také informováni o **anonymitě výzkumu**, dále o možnosti neodpovídat na otázku, která by jim byla nepříjemná, nebo by byla v rozporu se slibem mlčenlivosti, který vojáci museli dát a celkově o průběhu celého rozhovoru.

Pro respondenty jsem měla připravených **29 otázek**, které byly rozděleny do **sedmi hlavních kategorií**. Během rozhovorů jsem se však ale i doptávala na věci, které mě osobně zajímaly, anebo abych si ujasnila, jak to respondent v životě má.

Dále jsem jim také umožnila, aby se mohli ptát i oni mě. Co se týče například výzkumu a jeho cíle. Minimální doba trvání rozhovoru bylo půl hodiny a maximální doba se pohybovala okolo hodiny a půl (shodou okolností šlo zrovna o respondenta, který si nepřál být nahráván), což považuji za velkou škodu, protože jeho myšlenky byly velice zajímavé. Další respondent, který byl problémový, se nechtěl sejít a přislíbil mi pomoc pouze v psané formě, což pro kvalitativní výzkum není vůbec ideální. Na druhou stranu jsem vše ošetřila prostřednictvím zpětného dotazování.

7.3 Etické zásady výzkumu

Před zahájením samotného rozhovoru byl každý respondent seznámen s tím, co se po něm bude chtít. Byly mu sděleny informace o výzkumu, o tom, že je to anonymní a také o možnosti neodpovídat na otázky, které by byly spojené s nepříjemnými zážitky z mise nebo s porušením slibu mlčenlivosti. Dále byli všichni informováni o tom, že je třeba celý rozhovor zaznamenat prostřednictvím diktafonu. Pouze v jednom případě se stalo, že respondent výslovně zakázal rozhovor nahrávat, což bylo respektováno a během rozhovoru byly dělány poznámky ručně. Také jim bylo sděleno, že nahrané rozhovory budou po řádné transkripci smazány, aby nedošlo k jejich zneužití. Vojáci jsou v tomto velice opatrní až úzkostní, protože se bojí o kariéru. Na paměti jsem měla také to, abych u respondentů

nevyvolala či nezpůsobila trauma nějakými nepatřičnými otázkami, které jsem měla připravené. Přeci jenom někteří z nich se účastnili bojových misí a mohlo to na nich zanechat psychickou újmu, jako například u respondenta Ondřeje (viz tabulka č. 1), který trpí PTSD. Naštěstí během rozhovoru ani po něm nedošlo k žádné retraumatizaci. S tímto respondentem je stále udržován kontakt a monitorován jeho stav v souvislosti s interview.

7.4 Způsob zpracování dat

Jak už bylo zmiňováno, data byla nejdříve fixována pomocí audiozáznamu, dále pak uspořádána tak, aby s nimi mohla být prováděna následná analýza. Získaná data byla zpracována na základě kvalitativní analýzy, prostřednictvím kódování. Jedná se o: „*Systematické prohledávání dat s cílem nalézt pravidelnosti a klasifikace jejich jednotlivé části. Na tuto fázi vždy navazuje snaha výsledky této analýzy interpretovat jako celek, aby bylo možné o nich vyprávět určitý příběh*“ (Hendl, 2008, 226).

Nejdříve bylo tedy zapotřebí mluvený projev z rozhovoru transkribovat do podoby textu, čímž proběhla tzv. transkripce (Miovský, 2006). Transkripce byla doslovná bez převedení do spisovného jazyka pro větší autentičnost. Před samotnou analýzou došlo k systematizaci kvalitativních dat. Text byl zredukován prostřednictvím redukce prvního řádu. Další fáze se týkala kódování dat, u níž jsem postupovala prostřednictvím otevřeného kódování. Jednotlivé segmenty textu byly přiřazeny k jednotlivým výzkumným otázkám. Aby se mi dobře orientovalo v jednotlivých segmentech, použila jsem barvení textu.

Při samotné analýze bylo použito více metod. Posuzovala jsem jednotlivé případy samostatně, poté byly **metodou zachycení vzorců (gestaltů)** vyhledávány určité opakující se vzorce a témata a ty zaznamenávány do koherentních „příběhů“. Mezi další metodu jsem zařadila metodu **vytváření trsů**, která umožnila seskupování a konceptualizace získaných dat podle případů, místa, času apod. (Miovský, 2006).

8 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Výzkum je rozdělen do sedmi hlavních kategorií, z nichž každá obsahuje několik otázek. První kategorie nese název *Motivace vedoucí k výjezdu*, druhá *Příprava na odjezd*, třetí, *Vztahy mezi vojáky na misi*, dále *Návrat do rodinného kruhu*, *Adaptace na běžný život* a dvě poslední kapitoly se zaměřují na *Hodnoty před a po misi a odborná pomoc a názor na vojenské psychology*. Jednotlivé otázky v každé kategorii mají pak samostatné vyhodnocení a vlastní malé závěry. Vše je doprovázeno autentickými výpověďmi respondentů.

8.1 Motivace vedoucí k výjezdu

Důvodem, proč vojáci opětovně vyjíždějí do misí a dobrovolně (někdy i na rozkaz) opouštějí své domovy, své rodiny a blízké, může být podle Dziakové (2009) **finanční motivace**, která slibuje lehký, zabezpečený život. Neustálé odjíždění se však může stát začarovaným kruhem. Důvodem se stává snadný, organizovaný život. Ten po určité době může ale začít vyvolávat frustraci z jednostrannosti. Mezi další motivace, proč vojáci vyjíždějí do mise, řadí Dziaková (2009) například to, že se voják může snažit utíkat před **osobními, pracovními a rodinnými problémy**, nebo řešení těchto problémů alespoň oddálit. Dále to může být návrat k **adrenalinové situaci** (zážitky, únik ze šedivého běžného života), organizovaný život, naplňování smyslu života, vyšších cílů apod. (Dziaková, 2009).

Kategorie *Motivace vedoucí k výjezdu* se skládá ze tří otázek, z nichž první je zaměřená přímo na motivaci, a ostatní dvě jsou pouze informativní: kolikrát vyjeli do mise a co tam dělali, což lze najít v *Tabulce č. 1*.

Otázka č. 1: Proč jste se rozhodl pro zahraniční misi?

Odpovědi:

„Vzhledem k tomu, že jsem sloužil nějakou dobu, tak jsem si chtěl ověřit, jestli jsem schopen vůbec zvládnout tuhle situaci. Takže to byl jeden z hlavních důvodů. Jinak byl jsem mladý, chtěl jsem zažít dobrodružství, měl jsem určitý morální povinnosti vůči svému přesvědčení, takže jsem si to chtěl vyzkoušet a chtěl jsem se toho zúčastnit, aktivně... A osobně si myslím, že kdyby to bylo méně finančně ohodnocené, tak bych stejně jel... Jako

samozřejmě je člověk rád, když má slušně zapláceno, ale nebyl to hlavní důvod... Myslím, že bych byl ochoten do mise vyjet i za nižší částky.“ (Karel, 33 let, 2 mise)

„Voják je tu proto, aby se připravoval k boji na nasazení a podle mého mínění o to i usiluje... a finanční motivace... Já na to vždycky obligátně odpovídám třemi věcmi. Že je to podle mě konglomerát touhy po dobrodružstvím, profesního a vlasteneckého nějakého naplnění a peněz. A tato odpověď bývá i na psychotestech správná... Ale ona je pravdivá u mě...“ (Radek, 35 let, 3 mise)

„Tak je to finanční motivace, to za prvé, pak je to motivace v rámci zaměstnání, prostě...“ (Zbyněk, 33 let, 8 misí)

„Já jsem od mala chtěl... jakože to byla moje motivace, sen... sloužit v armádě a na zahraniční misi jsem se vlastně dostal hned po výcviku a tak nebylo, že bychom si mohli nějak vybrat... my jsme to měli rovnou nařízený... takže, tam byla zahraniční mise povinná...“ (Ondřej, 23 let, 1 mise)

„Nebudu lhát, když to řeknu... peníze... to asi říkáme všichni, noví zkušenosti a hlavně je to ta věc, na kterou se připravuješ v armádě... protože proč bych u výsadkářů, když jsem byl v Chrudimi sedm let, když to řeknu blbě, proč bych tam každý den cvičil jak blbec do úmoru a nikam pak nejel...“ (Dan, 30 let, 3 mise)

Shrnutí: Většinu vojáků (**pět z osmi**) vede k výjezdu do zahraniční mise **finanční motivace**. Je však třeba říci, že je mezi nimi započítán i respondent, který o tomto tématu řekl toto: *„Je to podle mě konglomerát touhy po dobrodružství, profesního a vlasteneckého nějakého naplnění a peněz“* (Radek, 35 let, 3 mise). Jeden z respondentů uvedl, že peníze potřeboval na stavbu rodinného domu a ostatní tvrdili, že peníze se hodí vždycky či: *„Tak je to finanční motivace, to za prvé, pak je to motivace v rámci zaměstnání, prostě...“* (Zbyněk, 33 let, 8 misí).

Ačkoliv finanční motivace ve výjezdu do zahraniční mise hraje velkou roli, nesmíme zapomínat na to, že mnoho z nich chtělo do mise také kvůli tomu, že se na to připravovali nějaký čas a chtěli zjistit, zda jsou schopni všechnu tu dřinu využít. *„Vzhledem k tomu, že jsem sloužil nějakou dobu, tak jsem si chtěl ověřit, jestli jsem schopen vůbec zvládnout tuhle situaci. Takže to byl jeden z hlavních důvodů“* (Karel, 33 let, 2 mise). I když výjezd do zahraniční mise měli někteří z respondentů nařízený, rozhodně se nebránili, chtěli jet.

8.2 Příprava na odjezd

Aby mohl voják odjet na misi, je třeba zažádat o přijetí, projít výcvikem, lékařským a psychologickým vyšetřením. Během toho všeho si musí urovnat svoje osobní záležitosti, jako je například připravit rodinu na odjezd a zařídit, aby vše po dobu jeho nepřítomnosti fungovalo.

Tato kategorie je tvořená třemi otázkami, které se zaměřují právě na to, co bylo nutno vykonat před samotným odjezdem, jestli měli respondenti možnost a chuť připravovat se nějakým způsobem na odjezd sami a poslední otázka je mířená na rodinu.

Otázka č. 1: Co všechno bylo nutné před odjezdem vykonat v rámci vojenských povinností?

Odpovědi:

„Před misí se vykonává jakoby ten půlroční dril, že se jezdí na cvičení, kde se nacvičuje různé situace, se kterými se nejvíce setkáváte v misích, takže co se týče Afgánistánu, tak nástražný výbušný nástroje... na to se hodně trénovalo...“ (Karel, 33 let, 2 mise)

„No... kompletní přípravu, to znamená, přesný plán přípravy, což znamená pevný rozvrh, připravovali jsme se na kurzech, v zahraničí jsme byli na výcvicích v Německu. V americké základně probíhala součinnostní cvičení... no a toho všeho jsme se zúčastňovali a výsledkem je závěrečné sladění té jednotky, jejíž součástí je jakoby certifikace, na základě které je jednotka prostě certifikovaná, že je vlastně schopna toho nasazení a že odletí. To znamená, že to začíná přípravami jednotlivců, jazykovými... řidiči se vysílají do kurzu, protože se tam samozřejmě používá speciální technika, která v naší armádě není. No a potom se to sladí dohromady a výsledkem jsou štábní a velitelská cvičení, nácviky... no a po secvičení se jede pryč.“ (Radek, 35 let, 3 mise)

Otázka č. 2: Připravoval jste se nějakým způsobem na cestu sám? (psychicky, kulturně apod.)

Odpovědi:

„Sám vyloženě ne... samozřejmě pár známých jsem se poptal, jestli třeba... kdo tam byl a takhle... My jsme třeba z Liberce jeli první tam, na tuhle akci, ale tam byla velká příprava... nevím, prostě tříměsíční...“ (Milan, 36 let, 2 mise)

„Tak já myslím, že je to v mé funkci už nutnost, aby se člověk sám po něčem pídil... jo, samozřejmě, že jo...“ (Radek, 35 let, 3 mise)

„Ne... jako sám se nedá připravovat... ne... všechny informace jsme získávali na těch cvičeních, ono ten poslední půlrok před tím odjezdem byl intenzivní, takže člověk je venku čtrnáct dní, týden doma, takhle se to furt točí, takže pak tam není ani moc prostoru na to...“ (Karel, 33 let, 2 mise)

Otázka č. 3: Jak to zvládala vaše rodina/přítelkyně/manželka? Změnilo toto rozhodnutí chování vašich blízkých?

Odpovědi:

„Tak... nebylo to moc, že bychom to demokraticky probírali... ale všechno v pohodě... už to byla druhá mise, už jsme spolu byli x let, takže tam nebyl problém, že bych se bál, že by to nevydrželo.“ (Karel, 33 let, 2 mise)

„No, já jsem se oženil týden před odletem... to bylo jak v ruském filmu... jsem se v sobotu oženil a ve čtvrtek jsem nastoupil do letadla... oženil jsem se samozřejmě proto, že přítelkyně byla těhotná... jak to zvládala... no, tak, jako vždycky no... jako tady ty manželky vojáků, to je samostatná kapitola, to jsou světice... fakt... no...“ (Radek, 35 let, 3 mise)

„V tu dobu jsem nikoho neměl... přítelkyni ani manželku teda... jediný, kdo to zvládal nejhůř, byla mamka... ta řekněme... no nevím jak to popsát.“ (Ondřej, 23 let, 1 mise)

„Já jsem to neřešil vůbec jako... já jsem doma... u rodičů mi to je úplně ukradený... si říkám, když se něco stane, tak se to stane mně a jim to bude jedno, že jo v tu chvíli... ne jako vážně... v tomhle jsem jako fakt sobecký... jo, jakože já to chci dělat, tu práci, chci jezdit ven prostě a nezastavěj mě, jo? Sice jsem tam začal tenkrát čtyři měsíce před odjezdem nový vztah, když jsme začínali tak jsem ji upozorňoval, že za čtyři měsíce odlétám na půl roku... nevím... měsíc před odletem mě poslala pryč.“ (Dan, 30 let, 3 mise)

Shrnutí otázek č. 1, 2, a 3: Všichni respondenti před odletem prošli výcviky, které mimo fyzické zdatnosti obsahovaly i psychologické, jazykové kurzy spolu s edukací o dané zemi. **Sedm respondentů** nemělo tendenci připravovat se nějakým způsobem sami, ať psychicky (všichni do mise chtěli jít), tak informačně (získávání nějakých věcí na víc ohledně země apod.). Jak říká jeden respondent: *„Ne... jako sám se nedá připravovat... ne... všechny informace jsme získávali na těch cvičeních, ono ten poslední půlrok před tím*

odjezdem byl intenzivní, takže člověk je venku čtrnáct dní, týden doma, takhle se to furt točí, takže pak tam není ani moc prostoru na to...“ (Karel, 33 let, 2 mise). **Jenom jeden respondent** se na misi připravoval i individuálně: „*Tak já myslím, že je to v mé funkci už nutnost, aby se člověk sám po něčem pídil... jo, samozřejmě, že jo...*“ (Radek, 35let, 3 mise). Co se týče toho, jak se s tím **vypořádávaly rodiny, přítelkyně či manželky**, bylo zjištěno, že v době odjezdu do mise **dva respondenti přítelkyni neměli**: „*V tu dobu jsem nikoho neměl... přítelkyni ani manželku teda... jediný, kdo to zvládal nejhůř, byla mamka... ta řekněme... no nevím jak to popsát.*“ (Ondřej, 23 let, 1 mise). **Tři respondenti** v době odjezdu měli již **partnerky několik let**. A po příjezdu z mise ve dvou případech vstoupili do **svazku manželského**. Jeden se oženil ještě před odletem: „*No, já jsem se oženil týden před odletem... to bylo jak v ruském filmu... jsem se v sobotu oženil a ve čtvrtek jsem nastoupil do letadla...*“ (Radek, 35 let, 3 mise). **Další tři respondenti o partnerky před nebo během mise přišli**: „*Sice jsem tam začal tenkrát čtyři měsíce před odjezdem nový vztah, když jsme začínali tak jsem ji upozorňoval, že za čtyři měsíce odlétám na půl roku... nevím... měsíc před odletem mě poslala pryč.*“ (Dan, 30 let, 3 mise). Po přiletu respondenta domů se k němu přítelkyně chtěla vrátit. Jarmil (50 let, 6 misí) měl na partnerky také smůlu. Pokaždé, když odletěl, ho partnerka nechala.

8.3 Vztahy mezi vojáky na misi

Délka zahraničních misí je nejčastěji šest měsíců, jak již bylo popisováno v teoretické části, šest měsíců se jeví jako adekvátní doba strávená na zahraniční misi. Po tu dobu však voják sdílí svůj život s mnoha dalšími vojáky. Není proto divu, že si často stěžují na nedostatečné soukromí, konflikty, ponorkovou nemoc apod. Jeden z hlavních činitelů, který má také rozhodující vliv na formování mezilidských vztahů, nálad a veřejného mínění, je sám velitel jednotky (Balík, 1996). To se potvrdilo u jednoho z respondentů. V této kategorii se tedy zaměřuji na vztahy mezi vojáky, na ponorkovou nemoc, jak se lidé během mise změnili, zda se dostali do nebezpečných situací a jak se s nimi vypořádali po psychické stránce a poslední velice zajímavé otázky jsou zaměřeny na to, zda žena zlepšuje či nezlepšuje sociální vztahy mezi vojáky, a jak se změnil vojákův názor na místní během mise. Jelikož se jedná o širší téma, **každá otázka bude mít vlastní shrnutí**.

Otázka č. 1: Jaké nejčastější konflikty se na misi mezi vojáky vyskytovaly?

Odpovědi:

„Když já jsem takový nenáročný člověk... (úsměv) nekonfliktní... ale určitě by se něco našlo... neohleduplnost vůči ostatním... jakoby... spali jsme patnáct lidí na jedné ubikaci... sice to bylo rozdělené jakoby papírovými stěnami, ale samozřejmě žádný extra soukromí, co se týče vizuálního soukromí, tak jo... ale sluchový ne... takže u mě byl největší problém v tom, že to byla prostě neohleduplnost vůči ostatním, protože jsme se točili i na strážích, takže člověk byl dvanáct hodin na stráži, přišel, šel si lehnout v klidu a do toho tam začal někdo vyhrávat s muzikou, takže to byl asi největší problém.“ (Karel, 33 let, 2 mise)

„Ne odstřelovači nejsou úplně ubytovaný v tom místě jako ostatní jednotky... my jsme ubytovaní od speciálních amerických sil, takže jsme přicházeli do komunikace s Američany, než s našima klukama jsme častěji jednali s Američany... jako určité neshody tam byly, ale v soužití vždycky všude vyvstane nějaké blbosti, které se objeví, protože myslím si, že lidi i když jsou doma, dokáží předstírat určité věci, určité nálady... dokáží to kontrolovat, ale při šesti měsíčním působení na misi tam, nedokážu se šest měsíců kontrolovat, aniž by něco nevyvstalo...“ (Zbyněk, 35 let, 8 misí)

„Tak já jsem měl docela dobrou partu jako... vyloženě, že bychom si šli... no moc velký rozbroje tam nebyly...“ (Milan, 36 let, 2 mise)

„Krom bojového cvičení, který jsme měli a dodržovali každý den... nepamatuju si, že bychom byli na sebe někdy hnusný...“ (Ondřej, 23 let, 1 mise)

Shrnutí: Většina respondentů se shodla na tom, že se na misi menší rozbroje vyskytovaly, ale nebylo to nikdy nic vážného. Jen jeden respondent uvedl, že se často dělali **pomsty** - například nadřizený byl schválně tvrdý při výcvicích, nebo se udávali, psali kompromitující dopisy rodinným příslušníkům jiného vojáka apod. Ale jinak u ostatních respondentů k žádným závažným konfliktům nedocházelo: *„V soužití vždycky všude vyvstanou nějaké blbosti, které se objeví, protože myslím si, že lidi i když jsou doma, dokáží předstírat určité věci, určité nálady... dokáží to kontrolovat, ale při šesti měsíčním působení na misi tam, nedokážu se šest měsíců kontrolovat, aniž by něco nevyvstalo...“* (Zbyněk, 35 let, 8 misí). Spíš se jednalo o věci jako je **málo soukromí** či **problémy s úklidem**. Nic, co by se podle respondentů nedalo řešit.

Otázka č. 2: Vyskytovala se v útvaru „ponorková nemoc?“ Jak se s tím pracovalo?

Odpovědi:

„Ponorka... ponorka... neuklizený záchody, bordel a neplněný no těch, základních úkolů, že jo... když jsou rajony, úklid a prostě to je uklizený špatně, tak... to je asi to nejhorší...“ (Dan, 30 let, 3 mise)

„No... tak běžná ta tzv. ponorková nemoc, že jo... to znamená, že si začali lézt na nervy... protože ty prostory jsou stísněné a ty podmínky jsou těžké, takže lidé si začnou lézt trochu na nervy, ale od toho jsou velitelé, aby to nepřesáhlo nějaký rozumný rámeček. To nesmí tu jednotku paralyzovat jako...“ (Radek, 35 let, 3 mise)

„Jo, rozhodně to tam bylo... určitě no... jak se s tím pracovalo... no... tak jako byla možnost oslovit psychologa, byl tam nějaký duchovní, bylo možné navštívit toho velitele... ale tyhle konflikty, co já jsem zažíval, tak nikdy ty konflikty nebyly nic vážného... byly to jenom ty klasický... jak člověku rupnou nervy, ozve se, pak si to vyřídí a je zas chvilku klid a jede se dál. Nebylo to nic jako zásadního, aby to člověk musel řešit s někým cizím.“ (Karel, 33 let, 2 mise)

Shrnutí: Šest respondentů se shodlo na tom, že se na misi **ponorková nemoc vyskytovala. Dva respondenti** tvrdili, že na „ponorku“ nebyl čas. Ptala jsem se také, jak se s tím pracovalo. Jeden z respondentů říká: *„No, když zjistíte, kdo s kým nevychází, tak je vyšlete na hlídky třeba opačně... Ten velitel ví, kdo k sobě patří... každopádně... to je vcelku běžná záležitost.“* (Radek, 35 let, 3 mise). Jeden respondent měl však pocit, že se to nijak neřeší, jiný zase reagoval slovy: *„Ventiluje se to... řevem, křičením... a pak je klid!“* (Dan, 30 let, 3 mise).

Otázka č. 3: Jak se lidé během mise změnili ve vztahu k Vám a Vy k nim? (dobré/špatné zkušenosti)

Odpovědi:

„Samozřejmě... byl tam vlastně jeden člověk, který vlastně změnil naši představu jakoby toho... ale to byl jeden člověk, bohužel byl to zrovna velitel, no... ten zklamal v tom, že se před odjezdem choval jinak a situace tam na misi ho trošku jakoby ovlivnila, co se týče nějakých úsudků a to... začal bojovat se svým zástupcem... a prostě malichernosti zvítězily a prostě na můj vkus se nechoval standardně.“ (Karel, 33 let, 2 mise)

„Tak samozřejmě, protože se vychází z toho, že je tam člověk pozná, že... je třeba velký rozdíl mezi tím, koho člověk zná... to je konzistentní... ale koho nezná, tak ho tam nesrovnatelně lépe pozná. Takže když byl někdo v uvozovkách kámoš, kolega tady... tak ten člověk mohl opravdu třeba v mých očích selhat anebo druhý mě naopak dokázal přesvědčit... takže tam se v podstatě projeví kvality člověka.“ (Radek, 35 let, 3 mise)

„Vznikly těsnější kontakty, někteří se ale změnili... byli vypočítavý.“ (Jarmil, 50 let, 6 misí)

„Jó... tak hodně jsem se tam sblížil s tím svým kolegou, velitelem prostě, s ním jsem v kontaktu defakto do teď... občas si zavoláme nebo tak... on slouží v Praze nebo kde... no a prostě jsme v kontaktu ještě s pár dalšíma...“ (Milan, 36 let, 2 mise)

„Já si myslím... teda... já vycházím s každým... úplně dobře... takže si myslím, že vůči mě se žádný názor nezměnil... jako my jsme nekonfliktní... takže jak říkám, každý si tam našel svoji zábavu... jako někteří tam měli drobné neshody, ale ti už byli doma, takže tak...“ (Zbyněk, 35 let, 8 misí)

Shrnutí: Pět respondentů souhlasí s tím, že někteří lidé na misi se **skutečně změnili**. Jak říká jeden respondent: „Vznikly těsnější kontakty, někteří se ale změnili... byli vypočítavý“ (Jarmil, 50 let, 6 misí). Vypočítavostí respondent myslí to, že se například někdo hrne do akce, u které ví, že bude v bezpečí, ale jakmile by se nebezpečí mělo v nějaké akci objevit, stáhne se a nechá pokaždé, aby to „schytali“ druzí. Dále je také důležité upozornit na to, že někteří respondenti byli na misi i s lidmi, které neznali: „Je třeba velký rozdíl mezi tím, koho člověk zná... to je konzistentní... ale koho nezná, tak ho tam nesrovnatelně lépe pozná. Takže když byl někdo v uvozovkách kámoš, kolega tady... tak ten člověk mohl opravdu třeba v mých očích selhat anebo druhý mě naopak dokázal přesvědčit... takže tam se v podstatě projeví kvality člověka“ (Radek, 35 let, 3 mise). Většina respondentů se shodla také na tom, že na misi vznikají **těsnější kontakty**, které nezanikají ani po samotné misi: „Jó... tak hodně jsem se tam sblížil s tím svým kolegou, velitelem prostě, s ním jsem v kontaktu de facto do teď“ (Milan, 36 let, 2 mise).

Otázka č. 4: Setkal jste se na misi s nebezpečnými a vypjatými situacemi?

Odpovědi:

„Dostávali jsme se... účastnili jsme se bojových misí a z toho to všechno vyplývá.“ (O misích nemůže mluvit - ani o tom, kolik lidí zabil.) (Zbyněk, 35 let, 8 misí)

„Ano...“ (Více o tom nechtěl mluvit - respondent utrpěl na této misi zranění: „Měl jsem vnitřní krvácení do hlavy, takže... teď slyším jen na jedno ucho a mám přišitý nějaký prst, dva prsty a v zádech jsem měl pár střepin...“) (Ondřej, 23 let, 1 mise)

„No tak bylo tam nějaký to napadení té základny... takový ty raketový útoky... to bylo jakoby každou chvíli no... jinak jakoby, že by nás napadli přímo... nástřely jsme neměli...“ (Milan, 36 let, 2 mise)

„Tak ono když se to vezme, tak seš tam pořád v nebezpečí, že jo... pořád nevíš, jestli raketa, rakety, kterými odstřelují základny, jestli přilítne k tobě, nebo přilítne o pět set metrů dál... kdykoliv vyjždíte ven ze základny, tak nevíš odkad'... takže ta ostražitost tam musí pořád být...“ (Dan, 30 let, 3 mise)

„No, tak s nebezpečnými... já osobně jsem se nedostal do žádného konfliktu ať výbušného tak nějakého napadení vyloženě... byli jsme teda v napětí, co kdyby něco přišlo... ale já osobně jsem během půlroku do styku s žádným vyloženě jako přímým nebezpečím nepřišel.“ (Karel, 33 let, 2 mise)

„Adaptace na ty nebezpečné situace... no... tak děly se nebezpečné situace... jako věděl jsem, že se může něco stát... ale tak... já jsem zažil par vypjatějších situacích, když se střílelo, tak tam si nepamatuju, že by někdo selhal...“ (Radek, 34 let, 3 mise)

Shrnutí: Čtyři respondenti z osmi se setkali s život **ohrožujícími situacemi**. Myslím tím s přímým ohrožením, jak uvádí například jeden z respondentů: „Měl jsem vnitřní krvácení do hlavy, takže... teď slyším jen na jedno ucho a mám přišitý nějaký prst, dva prsty a v zádech jsem měl pár střepin...“ (Ondřej, 23 let, 1 mise). Ondřej neutrpěl pouze fyzické zranění, ale i psychické, protože trpí **PTSD**. Nutno podotknout, že nikdo další z respondentů nebyl takto raněn. Jiný respondent vyprávěl o tom, jak se jednoho dne ráno vzbudil a vedle jeho postele byla zarytá kulka v zemi. Ostatní respondenti se do přímého střetu nedostali, ale jak říká jeden z respondentů: „Tak ono když se to vezme, tak seš tam pořád v nebezpečí, že jo... pořád nevíš, jestli raketa, rakety, kterými odstřelují základny, jestli přilítne k tobě, nebo přilítne o pět set metrů dál... kdykoliv vyjždíte ven ze základny, tak nevíš odkad'“ (Dan, 30 let, 3 mise). Přesto, že nebyli v přímém ohrožení (když se nepočítají „in-comingy“), být v neustálém tlaku, že něco může přijít a být v tom celých šest a více měsíců musí být pro psychiku velice náročné.

Otázka č. 5: Jak jste se s tím vypořádal po psychické stránce?

Odpovědi:

„To je adrenalin... člověk moc nepřemýšlí... a potom člověk je rád, že jako přežije a... že je v pohodě...“ (Zbyněk, 35 let, 8 misí)

„Je to takový ten první... jako člověk je v úzkých, ale zvykne si... na všechno si člověk zvykne...“ (Milan, 36 let, 2 mise)

„Ještě pořádk... se s tím vypořádávám... nebo vyrovnávám... se se vším...“ (Ondřej, 23 let, 1 mise)

„Takhle, než jsem odlítal do Afgoše... jo super... přilítli jsme do Afgoše a už si na té přistávací ploše říkáš: ty vole, to už asi nebude taková prdel! Dobrý, tak se to nějak přežije, odvezou tě na tranzitku, za tři dny jsme letěli do Logaru na šenk, tak tam uděláš takový ten vnitřní in-procesing, zbraně a tohle to všechno... a teďka první věc... vyjetí ze základny... ty jo, ze základny? Jako ven? Co to chtěj? Jo... zase na střelnici, zase zpátky... No, tam jediný s čím jsem měl já třeba problémy, ale ne jenom já... ty in-comeingy... to odstřelování základny... když si člověk říká, ty jo půl roku se nic nestalo, čtrnáct dní do odletu a teďka... jo... já jsem odešel... jak tam jsou na to bunkry, že jo... tam zaležáš když to... tak jsem si tam chodil večer číst... vzal jsem si knížku, četl jsem si tam, protože jsem stejně věděl, že kluci stejně za hodinu přiběhnou, protože bude útok na základnu, jo...“ (Dan, 30 let, 3 mise)

„Nijak... dneska nebyl ten čas kdy bych měl umřít.“ (Jarmil, 50 let, 6 misí)

Shrnutí: Většina respondentů se s vypjatými situacemi dokázala vypořádat po **psychické stránce dobře**, což platí i pro ty (**až na jeden případ**), kteří se dostali do přímého ohrožení života. Respondenti **vytěsňují** to, že by se jim mohlo něco stát, tak jediné mohou fungovat bez toho, aby se stresovali tím, že by mohli umřít. Jarmil (50 let, 6 misí) například říká: *„Dneska nebyl ten čas, kdy bych měl umřít.“* Nebo Karel (33 let, 2 mise): *„No... to člověk prostě nevnímá to nebezpečí... člověk jede ven ať je to tam každý den ty výbuchy, nebo to napadení... tak člověk stejně jede s tím, že nad tím nepřemýšlí a říká si, že mě se nic nestane... já si myslím, že spousta lidí to nevnímá... když přiletí raketa... i když přiletí tak stejně mohla zasáhnout nás... ale to si člověk stejně nepřipouští...“* Jak už jsem psala, pouze **jeden respondent se nedokázal vypořádat s životem ohrožující situací**, při které utrpěl mnohočetná, vážná poranění: *„Měl jsem vnitřní krvácení do hlavy, takže... teď slyším jen na jedno ucho a mám přišitý nějaký prst,*

*dva prsty a v zádech jsem měl pár střepin...“ (Ondřej, 23 let, 1 mise). S následky svého zranění (i psychického - byla mu **diagnostikovaná PTSD**), se vypořádává stále.*

Otázka č. 6: Zlepšuje přítomnost žen sociální vztahy mezi vojáky nebo naopak?

Odpovědi:

„Ne! Co já jsem zažil, tak určitě nezlepšovaly žádnou morální... prostě nic... byl to pravý opak... chlapi jsou hrozný, jakmile je ženská v kolektivu tak dokáží dělat úplně zbytečnosti a jsou spíš konflikty si myslím... neříkám, že všichni samozřejmě... nemůžeme všechny házet do stejného pytle, ale spousta začnou dělat strašný blbosti... (žena v AČR: „Neříkám, že by neměly jezdit na mise - neměly by být v bojových misích (spíš administrativa, zdravotnictví).“ (Karel, 33 let, 2 mise)

„Hm... ženy, samozřejmě umí klima na jednotce asi možná i zjemnit, nebo nějakým způsobem zlepšit... ale je třeba si uvědomit podstatu problému... ta žena... je opravdu v té bojové jednotce cizorodým elementem... je tam něco na víc, co se tam musí řešit... když tam není, tak se ta celá neuvěřitelná plejáda věcí prostě nemusí řešit... přirovnám to k počasí... když je hezké počasí, tak nemusíme nic řešit... když prší, tak musíme něco řešit... no a ten déšť se umí někdy proměnit v naprosto nepředvídatelnou bouři... a to klima je potom výrazně ovlivněno negativně...“ (Radek, 35 let, 3 mise)

„Ehm... občas to dělá neplechu... někteří muži mají takovou tu, před ženami prostě se zkouší přetvařovat... prostě... ženy na misích...“ (Zbyněk, 35 let, 8 misí)

„Tak je to zpestření pro oko... to asi jo... jako vždycky se najde jich pár, který ji jako dobývají, že jo... ale... tak asi to není špatný, když tam jsou no... jó ono to drží takovou tu, jak bych to řekl? Takovou tu komunikaci mezi těma... no je ta komunikace taková jako umírněnější.“ (Milan, 36 let, 2 mise)

Shrnutí: Šest respondentů z osmi si myslí, že ženy sociální vztahy mezi vojáky rozhodně **nezlepšují**. Jak říká jeden z respondentů: *„Ta žena... je opravdu v té bojové jednotce cizorodým elementem...“ (Radek, 35 let, 3 mise)*. Respondenti se domnívají, že muži kvůli ženě své chování v jednotce mění a často to vede ke sporům s jiným „potencionálními zájemci“. Pouze **jeden respondent** se vyjádřil o ženách, že: *„Není špatné, když tam jsou.“* A jiný respondent se domnívá, že je to dost individuální. **Všichni respondenti** se ale shodli na tom, že **žena místo v AČR určitě má**, jen ne v bojových misích, spíše v **administrativě či zdravotnictví**: *„Ženská do armády nepatří... nebo patří,*

ale na kancelářskou práci... a ne rozhodně ne takhle, protože to nakrucování a to rozvracení a... je to, je to špatný... jo třeba na zdravotníka nebo takhle, ale nemyslím si prostě, že... mezi klukama to nedělá dobře no...“ (Dan, 30 let, 3 mise)

Otázka č. 7: Jak se změnil Váš názor na místní obyvatele během mise?

Odpovědi:

„Potvrdila se moje odvěká myšlenka, že lidé jsou vždycky stejní... lidé celého světa jsou v podstatě stejní. Drtivá většina chce mít klid, vychovávat své děti, mít relativně dostatek základních potřeb jako je jídlo, voda apod.... tak je většina lidí nezdělaná, krutá, částečně středověká, kde většina evropských vzorců vůbec nefunguje... ale v jádru, třeba ti venkované, z těch nejzapadlejších hor, mi připadali jako takový úplně čistí lidé... jaké člověk tady v Evropě už třeba nepotká... takový původní... (zamyšlení) já jsem se to nesnažil brát nějak etnocentricky... nemyslím si, že bychom byli lepší než oni... (Radek, 35 let, 3 mise)

„To je dost složitá otázka... protože jsme se setkávali s různými skupinami těch lidí tam, co se týče bohatými v rámci Afgánistánu a úplně tou nejchudší vrstvou, ale ve skrze všechno tam ovlivňovala ta činnost toho Talibanu... oni... třeba ti místní nejsou tak špatní, ale třeba většina těch sebevražedných útočníků, tak to dělá pod tlakem, třeba těm mužům dokáže Taliban vyhrožovat třeba otci od rodiny, že mu zavraždí rodinu, pokud neudělá tohle a tohle... (Zbyněk, 35 let, 8 misí)

„Tak nevěděli jsme co pořádně čekat od nich... ale plno lidí nás tam přijalo úplně v klidu, žádná nenávist a tak... vůbec... a jde o to, že například v Afgánistánu je armáda s podporou vlády afgánské, takže tam jde o to, že nás tam uvítají... mají rádi, jakoby... jo a neměl jsem žádný názor před tím a neměl jsem co měnit v tom případě... žádný názor... byli to prostě civilisté.“ (Ondřej, 23 let, 1 mise)

„Prostě to jsou všichni talibanci... všechno to jsou ty špatný a nevíš, že jo... jestli je to opravdu Taliban, nebo to není Taliban... opravdu nepoznáš to, jo?“ (Dan, 30 let, 3 mise)

Shrnutí: Sedm respondentů z osmi rozlišují obyvatele Afgánistánu na **radikály a na obyčejné lidi**, kteří nejsou nebezpeční a pokud jsou, tak jenom proto, že k tomu byli donuceni. Jen **jeden respondent** je nerozlišuje: „Prostě to jsou všichni talibanci... všechno to jsou ty špatný a nevíš, že jo jestli je to opravdu Taliban, nebo to není Taliban... opravdu nepoznáš to, jo?“ (Dan, 30 let, 3 mise). Celkově se ale názor respondentů na místní

obyvatele nezměnil, a pokud ano, tak spíše v tom pozitivním slova smyslu. Co zmiňovali všichni respondenti, bylo to, že jim jich bylo líto, v jaké chudobě žijí a pokud byla příležitost, rozdávali jim například jídlo.

8.4 Návrat do rodinného kruhu

Při návratu do rodiny a k životnímu partnerovi se často vojáci cítí zmatení a plní úzkostí. Většinou po relativně dlouhém období „skleníkového života“ čekají na velkou změnu k lepšímu (ve vztahu k manželce, dětem, sexu...) a brzy jsou velice zklamaní. V závislosti na tom se můžou cítit bídně a prázdně, nic je dostatečně nenaplňuje štěstím. Nikdo nerozumí tomu, co prožili, a nikdo vojáky neocení tak, jak si představují, že si zaslouží. Někdy vojákům připadá, že se jejich přítelkyně, manželky změnily, stejně tak i jejich kamarádi a že vlastně nevědí, o čem se s nimi mají bavit. Vojáci se mohou cítit jako cizinci, po celou dobu mise si nepřipouštěli, že by se po dobu jejich nepřítomnosti mohlo všechno tak změnit (Dziaková, 2009, 377).

V této kategorii se proto zaměřuji na to, jak byli vojáci přijati zpět do rodiny po příjezdu z mise, jak a jestli se vztahy v rodině či v partnerském vztahu změnily. Jakým způsobem na ně reagovaly děti, a poslední otázkou jsem se snažila zjistit, zda respondenti litují rozhodnutí spojené s vyjetím do mise či nikoliv a zda byla pro ně v něčem přínosná či naopak.

Otázka č. 1: Jak Vás rodina přijala zpět?

Odpovědi:

„No, já jsem se vrátil a doma bylo malé dítě... něco úplně nového... úplně změněná situace... já jsem odjel jako svobodný kluk, který žije sám a vrátil jsem se jako ženatý s dítětem... takže od toho se odvíjela spousta problémů. Nebo věci, které bylo třeba řešit... ale rodina mě přijala jako normálně no... jako já nevím, jako bych byl půl roku kdekoliv jinde... tak tam člověk nepřerušil úplně jako kontakty... zatelefonoval si, napíše si nějaký e-mail...“ (Radek, 35 let, 3 mise)

(Úsměv) „Vřele... těšili se na mě, to je jasné... já jsem měl i výhodu, že jsem byl i na dovolený doma.“ (Milan, 36 let, 2 mise)

„Ze začátku to bylo hodně těžký... hlavně s mamkou... e... mám teda ještě i bratra... no my jsme nikdy neměli moc dobrý vztah, on byl vždycky takový chladnější, ale jinak to bylo v pohodě...“ (Ondřej, 23 let, 1 mise)

„Vítali mě se slovy: ‚Zaplat’ pán Bůh, že jsi doma, už nikam nejezdí‘.“ (Milan, 5 let, 6 misí)

„Já ani nevím, jak mě přijmula... přišlo mi to, jakože jsem se zase rychle jako adaptoval na místní život a rodina byla samozřejmě ráda, že jsem se vrátil... ale jako tím, že jsme byli v denním kontaktu, tak to už není takový, jakoby co zažívali kluci dřív... dneska už to podle mě není tolik náročný pro tu rodinu...“ (Karel, 33 let, 2 mise)

Otázka č. 2: Jak se Vaše rodinné vztahy po návratu z mise změnily?

Odpověď:

„Ne, ne... nebo já teda myslím, že ne... no tak s přítelkyní vůbec, s tou jsem byl v kontaktu denně, takže si myslím, že žádné extrémní změny nenastaly... nebyl žádný konflikt... jako že by ně to tu nezvládala nebo tak... jako u mě všechno teda v pohodě... možná, že ona by řekla něco jiného... ale myslím si, že asi ne... vrátil jsem se a začali jsme plánovat svatbu, takže já myslím, že v pohodě...“ (Karel, 33 let, 2 mise)

„No... každá mise člověka změní... to, čím se tady lidi zabývají, ti přijde jako strašná blbost... a od toho se to všechno odvíjí... to když pak chce s tebou třeba přítelkyně něco řešit, ty si říkáš, čím se to vůbec zabývá... ta přítelkyně, manželka... tak co jí vadí, že se tím nechceš zabývat, že s ní o tom nechceš mluvit a tak dále... takže myslím, že i pro tu přítelkyni je to mnohem těžší... v tomto směru.“ (Zbyněk, 35 let, 8 misí)

„Změnily... například s mamkou... (mlčení) prostě se zbytkem rodiny jsem se hodně odcizil... spíš jsme se vzdálili od sebe...“ (Ondřej, 23 let, 1 mise)

Shrnutí č. 1 a č. 2: Všichni respondenti byli doma **vřele přivítání**. Žádné výčitky ohledně toho, že byli tak dlouho pryč. U mnoho z respondentů došlo k **velké změně po návratu**. Jeden z respondentů odjížděl do mise jako novomanžel, jehož manželka čekala dítě a po návratu se dostal rovnou do role otce od rodiny. Už nebydlel sám a měl rodinu. Jiný respondent během mise ztratil milovanou matku, která zemřela a rozešla se s ním přítelkyně. Přesto říká, že ostatní vztahy v rodině to moc nezměnilo. Ondřej (23 let, 1 mise) utrpěl v misi těžké zranění a musel se dlouho zotavovat v nemocnici, tato situace byla náročná pro celou jeho rodinu, zejména pro jeho maminku, kterou to velice trápilo.

Čtyři respondenti tvrdí, že se **vztahy po návratu s jejich blízkými opravdu změnily**. Ať už to bylo **odcizení, schopnost rodiny fungovat bez respondenta** či nová situace jako je **příchod dítěte** nebo prostě to, že mise změní samotného respondenta. Ostatní respondenti (**čtyři**), se domnívají, že se jejich vztahy nijak **nezměnily**. V rámci této kategorie jsem se ptala i na **děti**, jak reagovaly po návratu na respondenty. Ze všech respondentů jenom **jeden** má starší děti, které prý: „*Plakaly štěstím, že se jim vrátil táta domů*“ (Jošt, 45 let, 5 misí). **Dva respondenti** v té době měli doma **novorozence** a ostatních **pět respondentů dětí nemá**.

Otázka č. 3: Máte pocit, že to byla právě mise, která změnila Váš život? Vnímáte svůj odjezd jako pozitivní/negativní?

Odpovědi:

„Já myslím, že to bylo určitě dobře... ale ona člověka změní k dobrému i ke špatnému... on se vlastně vrátí jiný, než byl... To je takový zážitek, že se z toho vrátí ten člověk jiný... a jako pak si člověk řekne, když vidí nějaké lidi, že řeší nějaké problémy, tak si pak řekne: ‚Proboha, co tady jako řešíte?‘ Ale na druhou stranu, podle mého mínění, je těžké se od toho úplně oprostít... podle mě to souvisí s tím, jak to člověk prožívá... jestli ta motivace, proč tam byl, byla jenom nějaký finanční a nebo jestli je to člověk, který jakoby tou vojnou, tady tím válčením žije... jako... posune to člověka... posune... já myslím, že když se tam člověku nic nestane a vrátí se celý, zdravý... a je natolik vcelku resilientní, tak že se zpátky napruží a nezlomí ho to nějak.“ (Radek, 35 let, 3 mise)

„Změnilo... protože chci zpátky! Protože tam, krom toho, že si chráníš život nebo zdraví, tak nic jiného neřešíš... pak sem přijedeš a řešíš jídlo, řešíš bydlení, řešíš, kolik stojí nafta, řešíš, kde seženeš támhle to, tohle to... to tam neřešíš...“ (Dan, 30 let, 3 mise)

„Myslím si, že každé rozhodnutí udělá v tvém životě nějakou změnu... á... tohle byla velká změna... rozhodně. A jestli jako pozitivní nebo negativní? Někdy obojí spíš... V něčem negativní a někdy pozitivní... myslím si, že jsem se hodně posunul... o x let dopředu bych někdy řekl... když se někdy podívám. Každopádně negativně s rodinou a ohledně toho s čím se musím teď vypořádat.“ (Ondřej, 23 let, 1 mise)

„Myslím, že ne... já si myslím, že to můj život... vždycky to nějak ovlivní a někam tě to posune, ale... (pomlka) ta mise z tebe udělá jiného člověka a ať je to kdo je to... teda

aspoň myslím, že ze mě to udělalo jiného člověka... hm... myslím si, že mě to strašně zklidnilo.“ (Zbyněk, 35 let, 8 misí)

„Určitě, já to beru jako pozitivní... cvičil jsem na to, dělal jsem tu práci proto, abych jezdil do zahraničních misí, jsem rád, že jsem si to vyzkoušel... tím, že jsem nezažil vlastně žádný velký extrém, tak mě to ani nijak nepoznamenalo...“ (Karel, 33 let, 2 mise)

Shrnutí: Šest respondentů považují výjezd do zahraniční mise za **pozitivní**. Pozitivum spatřují například v tom, že mohli konečně uplatnit svou dřinu na výcvicích, že jim to otevřelo jiné dimenze, zklidnilo je to apod. **Sedm respondentů** se také shodlo na tom, že mise jejich životy **změnila**. Ať už to bylo jiný názor na Českou republiku, vážné zranění, dobrodružství či tendence se vrátit zpět, protože na misi je lépe: *„Změnilo... protože chci zpátky! Protože tam, krom toho, že si chráníš život nebo zdraví, tak nic jiného neřešíš... pak sem přijedeš a řešíš jídlo, řešíš bydlení, řešíš, kolik stojí nafta, řešíš, kde seženeš támhle to, tohle to... to tam neřešíš...“* (Dan, 30 let, 3 mise). Jen **jeden respondent** vnímal vyjetí do mise jako **negativní zkušenost**, která však **neovlivnila jeho život**. Bohužel víc se o tom rozprávět nechtěl.

8.5 Adaptace na běžný život

Podle zkušenosti armády NATO návrat domů ze zahraniční mise není tak jednoduchý jak se může zdát. S koncem mise končí vojenská moc, zvyk řešit konfliktní situace demonstrací síly, život organizovaný vnější autoritou a pravidly. Voják se musí zařadit do běžného života ne už jako voják, ale jako civilista. Už nemá moc nad životem a smrtí druhých a nesmí používat demonstrací síly při řešení mezilidských konfliktních situací. Přejít do civilního života neprobíhá u všech vojáků stejně, ale adaptace na něj čeká na všechny bez rozdílů (Dziaková, 2009). Pro vojáky bývají z hlediska sociálně - psychologického nejrizikovější rané fáze adaptace, kdy se musí umět zase zapojit do normálního domácího života a do rodinných vztahů, vrátit se k běžné práci u AČR a navíc by měl být schopen zařadit zkušenosti z mise bez výrazného emočního doprovodu do svého života (Dziaková, 2009). V této kategorii jsem se proto zaměřila na to, jak moc bylo náročné a jak dlouho trvalo navrátit se k běžnému životu, kdo nebo co jim usnadnilo zpětné zařazení a jakým způsobem to ovlivnilo vztahy s civilními kamarády.

Otázka č. 1: Jak moc bylo náročné navrátit se k běžnému životu?

Odpověď:

„No... bylo to náročný teda... člověk si zvykne na ty jiný podmínky na ten servis, co tam má, ale jako když má člověk nějaké to zázemí tady, tak si myslím, že ten návrat je jako standardní...“ (Karel, 33 let, 2 mise)

„Jako příklad, důvod proč se teď směju... byl jsem poslaný vlastně na nákup potom už, a já jsem vůbec nevěděl co koupit, jo. Prostě například už jsem byl s přítelkyní nebo tak a ona měla ráda jahodové jogurty, tak jsem šel koupit jahodový jogurt, a říkal jsem si, že to nebude nic složitýho... jdu do obchodu a najednou vidím asi tak deset jahodových jogurtů, tak jsem nevěděl, jaký mám koupit, tak jsem vzal od každého jeden (smích)... tak jsme potom jedli dlouho jahodový jogurty... (smích) ono Ty se tomu směješ... ale to jsou prostě takový běžný věci, které já jsem prostě neměl...“ (Ondřej, 23 let, 1 mise)

„Profesně je všechno větší nuda a rutina... člověk se vrátí z mise... tam se nepapíruje, tam se střílí a dělají se nějaké důležité věci, takové ty opravdu. A pak se najednou vrátíte sem a tady na jeden výstřel z pušky musíte mít deset papírů... Tak to člověk jako špatně nese, protože je obrovský rozdíl mezi misí a rutinním životem tu... a doma? To řeknu stejně... nepřipadá člověku stejně složenka důležitá, aby se musela zaplatit dnes... musí si ten člověk zvyknout na to... že ne každý den loví žraloky... občas chová i akvariální rybičky...“ (Radek, 35 let, 3 mise)

„Ten přechod byl zvláštní, protože když jsem se vrátil, tak jsem strávil hodně času v nemocnici na léčení.“ (Ondřej, 23 let, 1 mise)

„Přišly jiný problémy a ze začátku... no ze začátku... kecám, já jsem se vracel někdy v půlce srpna a tady někde na začátku září nebo jak to je, tak jsou slavnosti královny Elišky, nebo jak se to jmenuje, že jo... a k tomu je ohňostroj... tak jsem se třeba nachytil, že jsem šel do města a byl ohňostroj a člověk zbystřil...“ (Dan, 30 let, 3 mise)

Shrnutí: Šest respondentů souhlasilo s tím, že navrátit se k běžnému životu nebylo úplně jednoduché, ale že v konečném důsledku to nebylo nic, co by nezvládli. **Dva respondenti** na tuto otázku měli názor: *„Po misi jsou tři dny volna... a pak se zase nastupuje normálně do práce... takže to přizpůsobení na ten běžný život... není potřeba...“* (Milan, 36 let, 2 mise) nebo: *„Žádné těžkosti“* (Milan, 50 let, 6 misí). Na tuto otázku navazuje **otázka č. 2: Jak dlouho jim trvalo, než si zvykli na běžný život. Dva**

respondenti se domnívají, že do **jednoho roku** se člověk vrátí k normálnímu životu. Další **tři respondenti** mají úplně opačný názor. Podle nich je to **ze dne na den**. Pak už to jsou individuální názory jako: **čtvrt roku, měsíc** („*ale je to individuální*“) apod. Zdá se tedy, že každý potřebuje odlišný časový úsek k tomu, aby se adaptoval na běžné podmínky. Dále jsem se zajímala o to, zda jim někdo nebo něco pomohlo k tomu, aby se lépe adaptovali (**otázka č. 3**). **Ve čtyřech případech** respondenti nepotřebovali od nikoho pomoci, **zvládli to sami**. U **dvou** respondentů pomohla **přítelkyně**, která jim vysvětlila, jak to chodí v běžném životě a u posledních **dvou** respondentů to byli **kamarádi a rodina**. Co se kamarádů týče, na ty jsem se také ptala, jedná se o **otázku č. 4: Jakým způsobem jejich nepřítomnost ovlivnila jejich vztah s civilními přáteli**. Zjistila jsem, že u žádného z respondentů nedošlo ke **ztrátě či odcizení**. Zajímavostí však je, že malé procento respondentů má „civilní kamarády“. Většina z nich má **kamarády zejména v AČR**: „*Vojna člověka zformuje, a pokud to má člověk jako svůj koníček, tak je těžké se od toho oprostit, takže... vojáci jsou taková cílová skupina, profesní skupina, která se pak v uvozovkách sčuchává sama se sebou... takže když je člověk voják... tak mu moc civilních kámošů nezbyde...*“ (Radek, 35 let, 3 mise).

8.6 Hodnoty před misí a po misí

Trvání hodnot není absolutní, ačkoliv se jedná o stabilnější strukturální prvky osobnosti. Obecný vývoj hodnot implikuje neustálé změny ve struktuře a vztazích uvnitř systému (Cakirpaloglu, 2009, 311). Každý člověk se během života setkává se situacemi, které vedou k zamyšlení a přehodnocení vlastních hodnot. Většinou to jsou situace nebezpečné, často ovlivňující existenci samotného člověka. Vojáci jsou na misi vystavováni nebezpečí každý den. Nikdy neví, jestli na jejich základnu nepřiletí raketa, nenajedou na minu nebo po nich nezačne někdo pálit. Svým životem a životem kamarádů si nemohou být jisti nikdy. Proto jsem vytvořila kategorii, ve které se zaměřuji na to, jak a jestli vůbec došlo ke změně hodnot vojáků poté, co se z mise vrátí a zda to, co tam zažili, je třeba nepřesvědčilo o tom, že by měli konvertovat k náboženství a děkovat Bohu za svou záchranu.

Otázka č. 1: Jakým způsobem se Vaše životní hodnoty změnily, když porovnáte svůj život před misí a po ní?

Odpovědi:

„No... tak asi má ty hodnoty člověk trochu posunutý... před tou misí nahlížel člověk na život trošku jinak... samozřejmě na finance na hmotný statky a hledal prostě štěstí ve věcech, které štěstí ani nepřinášej... chvílku poté, co se člověk vrátí, tak je rád za to, kde je, že nám tady nehrozí nebezpečí, apod... ale postupem času tyhle věci člověk zase ztrácí a zase se k tomu upne...“ (Karel, 33 let, 2 mise)

„No, tak za prvé, když někdo řekne, že si přeje mír... tak se tomu možná „chlámeme“, protože je to jako reminiscence na nějaká komunistická hesla... ale není to žádná blbost... je to ta nejkrásnější věc, co, může někdo někomu popřát... že mu přeje mír. To je první věc, takže jsem si jednoznačně uvědomil, že mír je předpokladem úplně ke všemu... Takže jednoznačně... moje hodnoty... tahle republika je úplně skvělá, a jestli v ní je něco špatného, tak si za to můžeme do jisté míry sami. Za druhé, člověk vidí v těch civilizacích tu nukleární rodinu a i tu širší rodinu jak funguje a... v naší republice chce žít každý konzumním životem a o tom prostě ten svět není.“ (Radek, 35 let, 3 mise)

„No... jsi ráda, co máš... vážíš si toho a snažíš si to nekazit nějakou kriminalitou, prostě... drogama, alkoholem... všichni, co znám, nebo z toho blízkého okruhu nikdo z nás nekouří, pije jednou za uherský rok... mají rádi život... v takové té pozitivní rovině... nikdo netáhne ke kriminalitě...“ (Zbyněk, 33 let, 8 misí)

„Přemyslím jak to zformulovat, ale... (zamyšlení) rozhodně si začneš vážit víc života... protože si vlastně uvědomíš, že nejsem vlastně víc než jen kosti, maso a krev... a že vlastně lusknutím prstu ten život dokáže být pryč... a... rozhodně si vážím toho, že tu můžu být, zatímco ostatní ne... a jsem i o tom občas přemýšlel a rád bych to využil nějak ještě... teda snažím se najít smysl toho, jak bych to využil... zatím mě moc nenapadá... což je možná smutný, ale je to tak... já jsem smysl měl... ale už ho nemám...“ (Ondřej, 23 let, 1 mise)

Shrnutí: Pět respondentů z osmi se shodlo na tom, že se jejich hodnoty výrazně změnily od doby, kdy se vrátili z mise. Změny zaznamenali zejména v tom, že si váží České republiky a míru, který zde je, že jim ani nám nehrozí nebezpečí, a také, že si stěžujeme na věci, na které bychom si nikdy nestěžovali, nebo neřešili nějaké nepodstatné situace, kdybychom si prošli misí jako oni. „Před tou misí nahlížel člověk na život trošku

*jinak... samozřejmě na finance na hmotný statky a hledal prostě štěstí ve věcech, které štěstí ani nepřinášejí“ (Karel, 33 let, 2 mise). Zbylý **tři respondenti** se nedomnívají, že by mise jejich hodnoty změnila. Snad u jediného došlo ke změně názoru, a to v tom, že by se chtěl na misi vrátit. Život zde mu přijde zbytečně složitý.*

Otázka č. 2: Jak zážitky z mise ovlivnily Váš názor na náboženství (obecně)?

Odpovědi:

„Tak já jsem nevěřící člověk... nevěřím ani v Boha... každopádně nezměnilo to... já to respektuju... sice bych tomu nikdy nevěřil, ale respektuju to, že lidi potřebují nějakou věc, v co věřit a tak... já věřím v lidi ne v Boha...“ (Karel, 33 let, 2 mise)

„Já jsem takový vlažný křesťan... a tam člověk začne cítit sounáležitost s křesťanstvím... například, když jsme viděli v Kosovu hořet kostely, tak se ten český, náboženský, úplně vlažný člověk úplně vnitřně, a o tom jsme se x krát bavili, jakoby přetváří v toho křesťana... no a teď bych se označil za nepraktikujícího, kulturního katolíka. Jako jasně, přimkne se člověk k těm našim zvyklostem, té církvi, pokud není omezený a trošku myslí duchovně a má nějaké kulturní povědomí... tak jakoby ten pobyt v tom muslimském světě jednoznačně nahání do rukou křesťanství...“ (Radek, 35 let, 3 mise)

„Že bych se přidal k nějaké sektě ani ke Kristu ani k Islámu... ne! V žádném případě...!“ (Milan, 36 let, 2 mise)

„Ani jedno... a k muslimům už vůbec ne... já proti nim nic nemám, abych nevyzněl špatně nebo tak... oni jsou strašně chytrý... ale ten fanatismus tomu dává jiný rozměry...“ (Ondřej, 23 let, 1 mise)

Shrnutí: Sedm respondentů je bez jakéhokoliv vyznání, **jeden respondent** uvedl: *„Teď bych se označil za nepraktikujícího, kulturního katolíka“ (Radek, 35 let, 3 mise).* Většina respondentů se shoduje v tom, že **náboženství je špatná věc**, která vede jenom k utrpení a zabíjení: *„Myslím si, že náboženství způsobilo nejvíce smrti a je to pořád do kola“ (Zbyněk, 33 let, 8 misí).* Nebo: *„Náboženství je vždycky problém, nutí člověka myslet si, že toto a toto je pravda a nic víc neexistuje“ (Milan, 50 let, 6 misí).* **Nikdo z respondentů** neměl tendenci **konvertovat** k jakémukoliv náboženství na základě zážitků, které si z mise odnesli.

8.7 Odborná pomoc a názor na vojenské psychology

Praxe vojenské psychologie poskytuje mnoho příležitostí a výzev pro zvyšování porozumění a predikce lidského chování, pro vývoj inovovaných metod edukace i výcviku v podmínkách vysoce technologického prostředí moderní války, pro zkvalitnění integrace lidí a techniky do výkonného komplexu vojenského systému. „*Vojсковý psycholog je jen člověk, který chce pomáhat druhým lidem, aby si mohli pomoci sami*“ (Dziaková, 2009, 11).

Důvod, proč jsem se rozhodla do výzkumu zařadit i tuto kategorii, je ten, že jsem se několikrát setkala s tím, že vojáci mají velice negativní názor na **vojenské psychology** a odbornou pomoc jako takovou. Jelikož bych se v budoucnu chtěla ucházet o pozici vojenského psychologa, velice mě zajímalo, jestli je to s náhledem na vojenského psychologa opravdu tak vážné. Tato kategorie se tedy zabývá tím, jak vojáci nahlíží na vojenského psychologa, zda považují za důležité, aby s nimi vyjžděl do mise, komu vojáci důvěřují více, zda **kaplanovi nebo psychologovi** a pokud nedůvěřují psychologovi, co by se muselo změnit, aby se důvěra v něho zvětšila. Poslední otázkou zjišťuji, zda někdy **během mise či po ní vyhledali pomoc psychologa či psychiatra**.

Otázka č. 1: Jak vojáci nahlíží na vojenského psychologa?

Odpovědi:

„To je takové povolání, kde strašně záleží na jeho osobní integritě... to znamená, že se nedá říct, jak se vojáci tváří na psychology, ale jak se tváří na psychologa ‚Dvořáka‘, psychologa ‚Nováka‘ ... k jednomu by šli, k jinému by nešli! A dobrý psycholog umí těm vojákům jakoby tu svoji potřebnost vysvětlit... může jim pomoci a má jim co říci... myslím si, že předsudky k psychologům, k těm bojovým, kteří projíždějí ty mise, tak vojáci je berou jako pomoc... samozřejmě, že vždycky budou tací, kteří k psychologovi nepůjdou.“ (Radek, 35 let, 3 mise)

„No, někteří se ho bojí... protože může ovlivnit jejich kariéru dál a jejich žití v armádě prostě... a některý na něj koukají normálně, že se s nimi dá pokecat jako o čemkoliv, že se člověk může vyventilovat...“ (Milan, 36 let, 2 mise)

„No... nejdřív je asi důležité si uvědomit, že jít za psychologem není žádná slabost, protože se potřebuješ s tím psychologem popovídat, nebo promluvit... ono, určitě se s tím setkáš, že si z toho chlapi dělají srandu... ale v jádru i oni jsou si vědomi, že je důležitý...“

chápu to jako potřebnou službu... aby byli schopni... boje schopni...“ (Ondřej, 23 let, 1 mise)

„Nevěří mu... nevěří mu... nedůvěřují mu, protože vědí, že on pracuje pro velitele, přitom on pracuje... no, je to jak jsem říkal... že je v tom soukolí... přesně uprostřed... nedůvěřují mu, protože když mu řeknou: ‚hele mám problémy tyhle a tyhle...‘ tak se bojí, že hned poběží za velitelem... tyhle a tyhle problémy, fajn... problém... pryč...“ (Dan, 30 let, 3 mise)

Shrnutí: Podle výpovědi respondentů se zdá, že o vojenském psychologovi **kolují předsudky typu:** „*Jsou to blázni,*“ „*vojáci se bojí, že kvůli nim přijdou o práci,*“ anebo se pár z nich domnívá, že vojenský psycholog není ten, kdo by jim mohl pomoci. Co se týče osobních názorů respondentů na tuto problematiku (**otázka č. 2: Jaký názor na to máte Vy?**) často se shodují s názorem většiny. I když **čtyři respondenti** uvedli, že vojenský psycholog je **potřebný** („*Dobry psycholog umi tem vojakum jakoby tu svoji potrebnost vysvetlit... muze jim pomoci a ma jim co rici*“ (Radek, 35 let, 3 mise), „*Spis to byl takovy kamoš...*“ (Zbyněk, 33 let, 8 misí) apod. **Jeden respondent odmítl o této kategorii vůbec diskutovat.** Nechtěl ani vysvětlit proč.

Otázka č. 3: Považujete působení vojenského psychologa na misi za přínosné? V Čem?

Odpovědi:

„Ten psycholog, to je prostě... vždyť tu stejnou funkci vykonává ten kaplan... takže proč tam je navíc... třeba v těch misích jo? Ale jinak jo... když dojde například najetí na minu nebo podobně, tak se hodí... těm, kteří to potřebují řešit.“ (Dan, 30 let, 3 mise)

„Tak na té zahraniční misi asi ano... například ty rodinný vztahy se na těch misi jako dost bortí, že jo... je tam velké procento rozvodů, rozchodů, takže ten člověk pak jako potřebuje pomoci... takže jo... určitě by tam někdo takový měl být.“ (Karel, 33 let, 2 mise)

„Ano dobrý fundovaný psycholog je v misi velmi přínosný, hlavně když se něco stane a také má blízko k velení a může vojákům ledasco zařídit i osvětlit nadřazeným potřeby jednotlivce z hlediska vědy.“ (Radek, 35 let, 3 mise)

„Myslím si, že v určitých věcech je jeho přítomnost přínosem... ale myslím si spíš, že to jsou ty vypjaté situace při zranění... když dojde k těm vážným zraněním nebo úmrtí

těch kolegů... nevím jestli... někteří psychologové se trošku vyrovnávají se svojí prací.“
(Zbyněk, 33 let, 8 misí)

„Spíš je tam důležitý to... od něj je ta služba důležitá v tom, že voják si uleví a získá názor někoho jiného na různou věc... dokáže s tím potom pracovat jinak než by napadlo samotného člověka... takže já si myslím, že je to důležitý... mít někoho s kým si můžeš popovídat... ale nejvíc tě chápou asi chlapi, kteří tam jsou s Tebou.“ (Ondřej, 23 let, 1 mise)

Shrnutí: Sedm respondentů z osmi se shodlo na tom, že působení vojenského psychologa na misi je **přínosné**. A to zejména v **krizových situacích** jako je například **zranění, úmrtí**, ale například i **vyventilování** určitých věcí, i když jak říká jeden z respondentů: *„Ale nejvíc tě chápou asi chlapi, kteří tam jsou s tebou“* (Ondřej, 23 let, 1 mise). Poslední respondent se odmítl o celé této kategorii bavit bez udání důvodů. Je možné, že se bál, aby nebyly jeho odpovědi zneužity proti němu.

Otázka č. 4: Komu vojáci důvěřují více a proč - kaplan/psycholog?

Odpovědi:

„No... všeobecně vojáci asi více důvěřují kaplanovi... protože ten kaplan bývá takový integrální osobnost... za farárem chodí vždycky taková aura... a psycholog musí být jakoby dobrá profesionální osobnost, aby si tu důvěru jako nějak získal a vydobyl a udržel... Paušálně to na každý případ asi neplatí stejně, ale můj názor je, že kaplani si vydobyli velkou důvěru...“ (Radek, 35 let, 3 mise)

„Kaplanovi... prostě mají v něm tu důvěru... i když člověk není věřící a tohle, tak tam prostě dělají to sezení, že jo... taky jsem tam byl se podívat, že jo prostě... ty kaplanové jsou takový dobrý... já nevím co to je za víru, ale mají takový ten otevřenější názor... ale s ním se dalo pokecat dobře jako... ti nejsou špatní, ať jsou v kasárnách, že jo... prostě když se s nimi člověk potká, že jo tak i na těch misích... jsme zažil asi tři a fakt to byli takový dobrý chlapíci...“ (Milan, 36 let, 2 mise)

„Záleží... takhle psycholog a kaplan... záleží, co je to za člověka a co je mu blíž. Jestli jde raději si popovídat s kaplanem anebo s psychologem.“ (Ondřej, 23 let, 1 mise)

Shrnutí: Podle šesti respondentů většina vojáků skutečně **důvěřuje více kaplanovi**, než psychologovi. Přesné důvody proč, však neuvádějí. Snad je to podvědomí, které jim říká, že kaplan udrží zpovědní tajemství a pokud by byl nějaký problém,

nenahlásí to. Možná je to proto, že někteří vojáci nerozlišují mezi psychologem a psychiatrem a berou ho jako lékaře, který je zkoumá. Co je také zajímavostí, tak **většina respondentů do konfrontace s psychologem vůbec nepřišla**. Je nedůvěra v psychology tedy opodstatněna? Či se jedná o zažitý předsudek, který se psychologům nedaří zvrátit? Těžko říci. Každopádně zbylí dva respondenti se domnívají, že se jedná o **individuální záležitost**: „*Záleží, co je to za člověka*“ (Ondřej, 23 let, 1 mise).

Otázka č. 5: Co by musel psycholog změnit, aby se důvěra v něho zvětšila?

Odpovědi:

„*No... to je těžké no... oni ty lidi, kteří ho nepotřebují, tak ho asi moc nepodpoří... jakoby nezměnění ten názor... jo? Jako třeba lidi, kteří ho vyhledali, tak by vám třeba řekli, že třeba není potřeba víc dělat, něco změnit...*“ (Karel, 33 let, 2 mise)

„*No já myslím, že se stalo několik chyb a to ty, že psychologem se stával kde kdo... jednu dobu byly do armády rekrutovány mladé 23 leté dívky, a od těch si staří 35 letí bojovníci, nenechali nic poradit, myslím si, že je to běh na dlouhou trať, dneska už je spousta vynikajících psychologů, co by měli udělat... pracovat na sobě a měli by se vybírat do těch funkcí lidi, co jsou už lidsky vyzrálí a co mají nějaké zkušenosti... aby byli jakoby důvěryhodný...*“ (Radek, 35 let, 3 mise)

„*Oni to hned nafouknou a udělají z člověka hned skoro blázna... že to prostě by měli jít raději domů a nedělat tu práci, no... chytají se prostě blbostí... nevím... oni jsou takový hrozně šťouravý, že jo... oproti tomu kaplanovi... hned ze všeho dělají strašnou vědu...*“ (Milan, 36 let, 2 mise)

Shrnutí: Většina respondentů si s touto otázkou nevědělo rady. Odpovědi byly různé, podle jednoho respondenta by psychologové neměli být takoví „šťouralové“ a hned všechno „nafukovat“, podle jiného by měli psychologové na sobě pracovat a měli by být na tu pozici dosazováni lidi, kteří jsou **vyzrálejší** a mají už něco za sebou: „*No já myslím, že se stalo několik chyb a to ty, že psychologem se stával kde kdo... jednu dobu byly do armády rekrutovány mladé 23 leté dívky, a od těch si staří 35 letí bojovníci, nenechali nic poradit*“ (Radek, 35 let, 3 mise). Jeden respondent, který psychologovy služby vyhledal, se kloní k tomu, že není potřeba cokoli na něm měnit.

Otázka č. 6: Vyhledal jste během mise nebo po ní psychologickou/psychiatrickou pomoc?

Shrnutí: Šest respondentů z osmi, **nikdy nevyhledali** odbornou pomoc či psychologa (během mise ani po ní). Zbylí **dva respondenti** se k tomu vyjadřují takto: „Musel jsem vyhledat... k psychologovi jsem chodil rok... pak jsem měl rok pauzu, protože to jsem byl, jakože vesměs v pořádku... ale když se něco stane... tak mě to strašně vykolejí. Takže teď jsem tam byl před dvěma měsíci...“ (Ondřej, 23 let, 1 mise). Jarmil (50 let, 6 misí) jednou využil služby psychologa během cesty, když ho vezli na místo určení. Potřeboval se někomu vypovídat o partnerských problémech.

9 ODPOVĚDI NA VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Cílem tohoto kvalitativního výzkumu bylo zjistit, do jaké míry ovlivňují zkušenosti ze zahraniční mise život vojáka. Tento výzkum by měl odpovědět na otázky, jak se respondentům dařilo vypořádat se s **odjezdem a návratem**, co předcházelo samotné misi, co bylo hlavním důvodem takového rozhodnutí, které bylo spojeno s odjezdem do cizí země a opuštěním rodiny, přítelkyň či manželek, jaké **sociální podmínky** na misi panovaly apod. V neposlední řadě mě zajímalo také, zda rozhodnutí mělo **pozitivní nebo negativní dopad** na samotného vojáka či jeho blízké. Ve své práci jsem předpokládala, že změny se nejvíce projeví v **životních hodnotách**, které voják zastával (zastává). Ať už se to týká vlastního života, kdy vojáci jsou na misi v bezprostředním ohrožení, tak hodnot rodinných.

Výzkumných otázek (VO) je sedm a patří do nich:

1. Jakou má voják motivaci k výjezdu do zahraniční mise?
2. Na co se musí voják před samotnou misí připravit?
3. K jakým změnám ve vztazích vojáka dochází během pobytu na misi?
4. Jaké změny nastávají v rodinných vztazích v životě vojáka po návratu z mise domů?
5. Jakým způsobem si voják zvyká na návrat do běžného života?
6. Jak se liší vojákovy hodnoty před misí a po misi?
7. Jak často má voják tendenci vyhledávat po návratu odbornou pomoc?

VO č. 1: Jakou má voják motivaci k výjezdu do zahraniční mise?

Většinu vojáků (**pět z osmi**) vede k výjezdu do zahraniční mise **finanční motivace**. Je však třeba říci, že je mezi nimi započítán i respondent, který o tomto tématu řekl toto: „*Je to podle mě konglomerát touhy po dobrodružství, profesního a vlasteneckého nějakého naplnění a peněz*“ (Radek, 35 let, 3 mise). Podle něho tedy nelze jednoznačně říci, že by šlo pouze o **finanční motivaci**. Dále je třeba také rozpoznávat to, že pokud byla mise motivována finančně, tak jakou roli peníze sehrály. **Dva respondenti** uvedli, že peníze potřebovali na **stavbu rodinného domu**. Zbylí **tři respondenti** se shodli na tom, že peníze se hodí vždycky.

Ačkoliv **finanční motivace** ve výjezdu do zahraniční mise hraje velkou roli, nesmíme zapomínat na to, že mnoho z nich chtělo do mise také kvůli tomu, že se na to připravovali nějaký čas a chtěli zjistit, zda jsou schopni všechnu tu dřinu využít.

„Vzhledem k tomu, že jsem sloužil nějakou dobu, tak jsem si chtěl ověřit, jestli jsem schopen vůbec zvládnout tuhle tu situaci. Takže to byl jeden z hlavních důvodů“ (Karel, 33 let, 2 mise). Dá se tedy říct, že velké zastoupení názorů, proč do mise vyjet, je spojováno i se **zaměstnáním**: „Tak je to finanční motivace, to za prvé, pak je to motivace v rámci zaměstnání, prostě“ (Zbyněk, 33 let, 8 misí). Ačkoliv výjezd do zahraniční mise měli někteří z respondentů nařízený, rozhodně se nebránili, chtěli jet.

VO č. 2: Na co se musí voják před samotnou misí připravit?

Všichni respondenti před odletem prošli povinnými výcviky, které mimo fyzické zdatnosti zahrnovaly psychologické, jazykové a edukační kurzy zaměřené na kulturní tradice Afgánistánu. **Sedm respondentů** nemělo tendenci připravovat se nějakým způsobem samo, ať psychicky (všichni do mise chtěli jet), tak informačně (získávání nějakých věcí na víc ohledně země apod.) Jak říká jeden respondent: „*Ne... jako sám se nedá připravovat... ne... všechny informace jsme získávali na těch cvičeních, ono ten poslední půlrok před tím odjezdem byl intenzivní, takže člověk je venku čtrnáct dní, týden doma, takhle se to furt točí, takže pak tam není ani moc prostoru na to...*“ (Karel, 33 let, 2 mise). **Jenom jeden respondent** se na misi připravoval i **individuálně**: „*Tak já myslím, že je to v mé funkci už nutnost, aby se člověk sám po něčem pídil... jo, samozřejmě, že jo...*“ (Radek, 35 let, 3 mise). Na co dále by se měl voják před samotnou misí připravit, jsou **osobní záležitosti a reakce jeho blízkých**. Co se týče toho, jak se s tím **vypořádávaly** rodiny, přítelkyně či manželky, bylo zjištěno, že v době odjezdu do mise **dva respondenti přítelkyni neměli**: „*V tu dobu jsem nikoho neměl... přítelkyni ani manželku teda... jediný, kdo to zvládal nejhůř, byla mamka*“ (Ondřej, 23 let, 1 mise). **Tři respondenti** v době odjezdu měli již **partnerky několik let**. A po příjezdu z mise ve **dvou případech** vstoupili do **svazku manželského**. Jeden se oženil ještě před odletem: „*No, já jsem se oženil týden před odletem... to bylo jak v ruském filmu... jsem se v sobotu oženil a ve čtvrtek jsem nastoupil do letadla...*“ (Radek, 35 let, 3 mise). **Další tři respondenti o partnerky před nebo během mise přišli**: „*Sice jsem tam začal tenkrát čtyři měsíce před odjezdem nový vztah, když jsme začínali tak jsem jí upozorňoval, že za čtyři měsíce odlétám na půl roku... nevím... měsíc před odletem mě poslala pryč*“ (Dan, 30 let, 3 mise). Po příletu respondenta domů se k němu přítelkyně chtěla vrátit. Jarmil (50 let, 6 misí) měl na partnerky také smůlu. Pokaždé, když odletěl, ho partnerka nechala.

VO č. 3: K jakým změnám ve vztazích vojáka dochází během pobytu na misi?

Většina respondentů se shodla na tom, že se na misi **vyskytovaly menší rozbroje**, ale nebylo to nikdy nic vážného. Jen **jeden respondent** uvedl, že se často děly **pomsty** - například nadřízený byl schválně tvrdý při výcvicích, nebo se udávali či psali nepravdivé dopisy rodinným příslušníkům, kteří se nepohodli s jiným. Ale jinak u ostatních respondentů k žádným závažným konfliktům nedocházelo: „*V soužití vždycky všude vyvstanou nějaké blbosti, které se objeví, protože myslím si, že lidi i když jsou doma, dokáží předstírat určité věci, určité nálady. Dokáží to kontrolovat, ale při šesti měsíčním působení na misi tam nedokážu se šest měsíců kontrolovat, aniž by něco nevyvstalo...*“ (Zbyněk, 33 let, 8 misí). Vždy se jednalo o problémy vyskytující se ve velkých skupinách, které sdílí jeden prostor. Respondenti si tak stěžovali na **malé soukromí** či **problémy s úklidem**. Nic, co by se ale podle nich nedalo řešit.

Co se týče změn ve vztazích, **šest respondentů** se shodlo na tom, že se na misi **vyskytovala ponorková nemoc**. Pouze **dva respondenti** tvrdili, že na „ponorku“ nebyl čas. Ptala jsem se také, jak se s tím pracovalo. Jeden z respondentů říká: „*No, když zjistíte, kdo s kým nevychází, tak je vyšlete na hlídky třeba opačně... Ten velitel ví, kdo k sobě patří. Každopádně... to je vcelku běžná záležitost*“ (Radek, 35 let, 3 mise). **Jeden respondent** měl však pocit, že se to nijak **neřeší**, jiný zase reagoval slovy: „*Ventiluje se to... řevem, křičením... a pak je klid!*“ (Dan, 30 let, 3 mise). Dále **pět respondentů z osmi** souhlasí s tím, že někteří lidé se na misi **skutečně změnili**. Jak říká jeden respondent: „*Vznikly těsnější kontakty, někteří se ale změnili... byli vypočítavý*“ (Jarmil, 50 let, 6 misí). Vypočítavostí respondent myslí to, že se například někdo hrne do akce, u které ví, že bude v bezpečí, ale jakmile by se nebezpečí mělo v nějaké akci objevit, stáhne se a nechá pokaždé, aby to „schytali“ druzí. Dále je také důležité upozornit na to, že někteří respondenti byli na misi i s lidmi, které neznali: „*Je třeba velký rozdíl mezi tím, koho člověk zná... to je konzistentní, ale koho nezná, tak ho tam nesrovnatelně lépe pozná. Takže když byl někdo v uvozovkách kámoš, kolega tady... tak ten člověk mohl opravdu třeba v mých očích selhat anebo druhý mě naopak dokázal přesvědčit... takže tam se v podstatě projeví kvality člověka*“ (Radek, 35 let, 3 mise). Většina respondentů se shodla také na tom, že na misi vznikají **těsnější kontakty**, které nezanikají ani po samotné misi: „*Jó... tak hodně jsem se tam sblížil s tím svým kolegou, velitelem prostě, s ním jsem v kontaktu de facto do teď*“ (Milan, 36 let, 2 mise).

Ačkoliv byli respondenti vystavováni nebezpečným situacím po dobu šesti měsíců a déle **většina respondentů** se s těmito situacemi dokázala vypořádat po **psychické stránce velmi dobře**, což platí i pro ty, kteří se dostali do **přímého ohrožení života (tři z osmi)**. **Čtvrtý respondent**, který byl vystaven životu ohrožující situaci a utrpěl vážná zranění jako dva utržené prsty, krvácení do mozku, šrapnely v zádech, se s traumatickou událostí vypořádává do současnosti. S největší pravděpodobností mu tam zemřeli jeho kamarádi (je to moje domněnka, respondent o tom odmítl hovořit). Nutno podotknout, že mu byla diagnostikována **PTSD**.

To, že se s nebezpečnými situacemi dokáží respondenti vyrovnat, je dáno tím, že **vytěsňují** to, že by se jim mohlo něco stát. Tak jediné mohou fungovat bez toho, aby se stresovali tím, že by mohli umřít. Jarmil (50 let, 6 misí) například říká: „*Dneska nebyl ten čas, kdy bych měl umřít.*“ Nebo Karel (33 let, 2 mise): „*No... to člověk prostě nevnímá to nebezpečí... člověk jede ven ať je to tam každý den ty výbuchy, nebo to napadení... tak člověk stejně jede s tím, že nad tím nepřemýšlí a říká si, že mě se nic nestane... já si myslím, že spousta lidí to nevnímá... když přiletí raketa... i když přiletí tak stejně mohla zasáhnout nás... ale to si člověk stejně nepřipouští...*“

Dále, co velice **ovlivňuje a mění vztahy** mezi vojáky, jsou **ženy na misi**. **Šest respondentů z osmi** si myslí, že ženy sociální vztahy mezi vojáky rozhodně **nezlepšují**. Jak říká jeden z respondentů: „*Ta žena... je opravdu v té bojové jednotce cizorodým elementem...*“ (Radek, 35 let, 3 mise). Respondenti se domnívají, že muži kvůli ženě své chování v jednotce mění a často to vede ke sporům s jinými „potencionálními zájemci“. Šolcová (2008) například uvádí: „*O chování mužů ve smíšených skupinách existovaly předpoklady, že by mohli přeceňovat své síly, aby udělali na ženy dojem. Ukázalo se však, že například ve smíšených polárních expedicích vedla přítomnost žen k tomu, že muži snadněji vyjadřovali své pocity, což ve skupině sestavené jen z mužů pokládali za slabost. Ženy naproti tomu si v těchto podmínkách raději nestěžovaly, aby to nebylo chápáno jako slabost*“ (Šolcová, 2008, 257).

Pouze **jeden respondent** se vyjádřil o ženách, že: „*Není špatné, když tam jsou*“, a jiný respondent se domnívá, že je to dost individuální. **Všichni respondenti** se ale shodli na tom, že **žena místo v AČR určitě má**, jen ne v bojových misích, spíše v **administrativě či zdravotnictví**: „*Ženská do armády nepatří... nebo patří, ale na kancelářskou práci a rozhodně ne takhle, protože to nakrucování a to rozvracení a... je to,*

je to špatný... jo třeba na zdravotníka nebo takhle, ale nemyslím si prostě, že... mezi klukama to nedělá dobře no...“ (Dan, 30 let, 3 mise). V rámci této výzkumné otázky jsem se ptala respondentů také na to, jak se změnil jejich názor na místní. Shrnutí této otázky najdete na str. 66.

VO č. 4: Jaké změny nastávají v rodinných vztazích v životě vojáka po návratu z mise domů?

Všichni respondenti byli doma velice **vřele přivítání**. Žádné výčitky ohledně toho, že byli tak dlouho pryč. U mnoha respondentů však došlo k **velké změně právě po návratu**. Jeden z respondentů odjížděl do mise jako novomanžel, jehož manželka čekala dítě, a po návratu si musel zvykat na novou úlohu v jeho běžném životě. Na úlohu otce a manžela. Už nebydlel sám a měl rodinu. Jiný respondent během mise ztratil milovanou matku, která zemřela. Mimo to se s ním rozešla přítelkyně (další). Přesto říká, že ostatní vztahy v rodině to moc nezměnilo. Ondřej (23 let, 1 mise) utrpěl v misi těžké zranění a musel se dlouho zotavovat v nemocnici, tato situace byla náročná pro celou jeho rodinu, zejména pro jeho maminku, kterou to velice trápilo. **Čtyři respondenti** tedy tvrdí, že se **vztahy po návratu s jejich blízkými opravdu změnily**. Ať už to bylo **odcizení, schopnost rodiny fungovat bez respondenta** či nová situace jako je **příchod miminka** nebo prostě to, že mise změnil samotného respondenta. Ostatní respondenti (**čtyři**), se domnívají, že se jejich vztahy nijak **nezměnily**. V rámci této kategorie jsem se ptala i na **děti**, jak reagovaly po návratu na respondenty. Ze všech respondentů jenom **jeden** má starší děti, které prý: *„Plakaly štěstím, že se jim vrátil táta domů“* (Jošt, 45 let, 5 misí). **Dva respondenti** v té době měli doma **novorozence** a ostatních **pět respondentů děti nemá**. Velice zajímavé je to, že všichni respondenti, pokud by dostali příležitost, by byli schopni do mise vycestovat znovu a to, jak se s tím vypořádávají jejich blízcí, je až tolik netrápí.

VO č. 5: Jakým způsobem si voják zvyká na návrat do běžného života?

Šest respondentů souhlasilo s tím, že návrat k běžnému životu nebyl úplně jednoduchý, ale že v konečném důsledku to zvládli. **Dva respondenti** na tuto otázku měli relativně opačný názor: *„Po misi jsou tři dny volna... a pak se zase nastupuje normálně do práce... takže to přizpůsobení na ten běžný život... není potřeba...“* (Milan, 36 let, 2 mise) nebo: *„Žádné těžkosti“* (Milan, 50 let, 6 misí). Příklad, s čím například ze začátku bojoval jeden respondent: *„Byl jsem poslaný vlastně na nákup potom už, a já jsem vůbec nevěděl*

co koupit, jo. Prostě například už jsem byl s přítelkyní nebo tak a ona měla ráda jahodové jogurty, tak jsem šel koupit jahodový jogurt, a říkal jsem si, že to nebude nic složitějšího... jdu do obchodu, a najednou tak vidím asi tak deset jahodových jogurtů, tak jsem nevěděl, jaký mám koupit, tak jsem vzal od každého jeden (smích)... tak jsme potom jedli dlouho jahodový jogurty... (smích)... ono Ty se tomu směješ... ale to jsou prostě takový běžný věci, které já jsem prostě neměl... “ (Ondřej, 23 let, 1 mise)

To, jak dlouho respondentům trvalo, než si zvykli na běžný život, se hodně rozchází. **Dva respondenti** se domnívají, že se jedná o **jeden rok**, než se člověk vrátí k normálnímu životu. Opačný názor na to mají **tři respondenti**. Podle nich je to **ze dne na den**. U ostatních se názory střídají ještě víc: **čtvrt roku, měsíc** („ale je to individuální“) apod. Zdá se tedy, že každý potřebuje odlišný časový úsek k tomu, aby se adaptoval na běžné podmínky. Dále například zapojit se do běžného života pomohly **u dvou** respondentů **přítelkyně**, které jim vysvětlily, jak to chodí v civilním životě. **Ve čtyřech případech** respondenti nepotřebovali od nikoho pomoci, **zvládli to sami**. Dalším dvěma respondentům pomohli **kamarádi a rodina**. Co se kamarádů týče, na ty jsem se také ptala, a zjistila jsem, že u žádného z respondentů nedošlo ke **ztrátě či odcizení**. Zajímavostí však je, že pouze malé procento respondentů má „civilní kamarády“. Většina z nich má **kontakty zejména v AČR**: „*Vojna člověka zformuje, a pokud to má člověk jako svůj koníček, tak je těžké se od toho oprostit, takže... vojáci jsou taková cílová skupina, profesní skupina, která se pak v uvozovkách sčuchává sama se sebou... takže když je člověk voják... tak mu moc civilních kámošů nezbyde... “ (Radek, 35 let, 3 mise).*

V konečném důsledku si respondenti na běžný život zvykli. Často jim v tom pomohli (jak už jsem psala) jejich blízcí nebo oni sami či prostřednictvím práce se dokázali zapojit do kolotoče běžných starostí. Asi nejvíce se mi líbí slova jednoho respondenta: „*Musí si ten člověk zvyknout na to... že ne každý den loví žraloky... občas chová i akvariijní rybičky... “ (Radek, 35 let, 3 mise).*

VO č. 6: Jak se liší vojákovi hodnoty před misí a po misí?

Pět respondentů z osmi se shodlo na tom, že se **jejich hodnoty výrazně změnily** od doby, kdy se vrátili z mise. Změny zaznamenali zejména v tom, že si váží České republiky, **míru**, který zde je a života jako takového. Dále, že si ani neuvědomujeme, v jak **bezpečném prostředí** se nacházíme, a také, že si stěžujeme na věci, na které bychom si nikdy nestěžovali, nebo neřešili nějaké nepodstatné situace, kdybychom navštívili jinou

zemi jako např. právě Afgánistán. Jeden respondent například říká: „*Před tou misí nahlížel člověk na život trošku jinak... samozřejmě na finance na hmotný statky a hledal prostě štěstí ve věcech, které štěstí ani nepřinášej*“ (Karel, 33 let, 2 mise). **Tři respondenti** nemají pocit, že by to byla právě mise, která by jejich hodnoty změnila. Jeden z nich však došel k závěru, že zde je život zbytečně složitý a že by se chtěl vrátit na misi, kde se nemusí zatěžovat věcmi jako placení nájmu a složenek či nákupy apod. V rámci této výzkumné otázky jsem se zaměřila i na otázku **náboženství**. Zajímalo mě, zda náboženství sehrálo u respondentů nějakou roli. Zda například začali více tíhnout k Bohu po určitých zážitcích apod. Zjistila jsem, že **nikdo z respondentů** neměl tendenci **konvertovat** k jakémukoliv náboženství na základě zážitků, které si z mise odnesli. **Sedm respondentů** je bez jakéhokoliv vyznání, a **jeden respondent** uvedl: „*Ted' bych se označil za nepraktikujícího, kulturního katolíka*“ (Radek, 35 let, 3 mise). Většina respondentů má také podobný názor a to ten, že **náboženství je špatná věc**, která vede jenom k utrpení a zbytečné smrti: „*Myslím si, že náboženství způsobilo nejvíce smrti a je to pořád do kola*“ (Zbyněk, 33 let, 8 misí). Nebo: „*Náboženství je vždycky problém, nutí člověka myslet si, že toto a toto je pravda a nic víc neexistuje*“ (Milan, 50 let, 6 misí).

VO č. 7: Jak často má voják tendenci vyhledávat po návratu odbornou pomoc?

Šest respondentů z osmi, **nikdy nevyhledalo** odbornou pomoc či psychologa (během mise ani po ní). Zbylí **dva respondenti** o tom hovoří takto: „*Musel jsem vyhledat. K psychologovi jsem chodil rok... pak jsem měl rok pauzu, protože to jsem byl, jakože ve směs v pořádku... ale když se něco stane... tak mě to strašně vykolejí. Takže ted' jsem tam byl před dvěma měsíci...*“ (Ondřej, 23 let, 1 mise). Jarmil (50 let, 6 misí) jednou využil služby psychologa během cesty, když ho vezl na místo určení. Potřeboval se někomu vypovídat o partnerských problémech. Dá se tedy říci, že **pouze jeden respondent** vyhledal a ještě občas vyhledává **pomoc vojenského psychologa**. Ostatní jeho pomoc nepotřebovali. Co je také důležité zmínit v této výzkumné otázce, je důvěryhodnost vojenského psychologa. Podle toho, co řekli respondenti se zdá, že o vojenském psychologovi **kolují předsudky typu**: „*Jsou to blázni*“, „*Bojí se, že kvůli nim přijdou o práci*“, anebo se pár z nich domnívá, že vojenský psycholog není ten, kdo by jim mohl pomoci. Přesto všechno **čtyři respondenti** uvedli, že vojenský psycholog je **potřebný**: „*Dobrý psycholog umí těm vojákům jakoby tu svojí potřebnost vysvětlit... může jim pomoci a má jim co říci*“ (Radek, 35 let, 3 mise), „*Spíš to byl takový kámoš...*“ (Zbyněk, 33 let,

8 misí) apod. **Jeden respondent se odmítal o tomto tématu bavit.** Dokonce nechtěl ani vysvětlit proč. Zde se můžeme domnívat, že se třeba bál, že by informace mohly být použity proti němu. Co se týče názoru na vojenského psychologa na misi, **sedm respondentů z osmi** se shodlo na tom, že jeho působení je **přínosné**. Jeho práci nejvíce oceňují v **krizových situacích** jako je například **zranění, úmrtí**, ale například i **vyventilování** určitých věcí, i když jak říká jeden z respondentů: „*Ale nejvíc tě chápou asi chlapi, kteří tam jsou s Tebou*“ (Ondřej, 23 let, 1 mise). Poslední respondent se opět odmítl o celé věci bavit bez udání důvodů.

Problematiku, kterou je třeba také zmínit, je popularita kaplana oproti psychologovi. Podle **šesti respondentů** většina vojáků **důvěřuje více kaplanovi** než psychologovi. Přesné důvody proč tomu tak je, neuvádějí. Možná je to kvůli z povědnímu tajemství, které musí kaplan dodržovat. Tudiž kdyby se s něčím svěřili, můžou si být jisti v tom, že se to nedozví například vedení. Důvod, proč vojáci více důvěřují kaplanovi, může být i ten, že někteří vojáci nerozlišují mezi psychologem a psychiatrem a berou ho jako lékaře, který je zkoumá. Co je také zajímavostí, tak **většina respondentů do konfrontace s psychologem vůbec nepřišla** (pokud nepočítáme testování při vstupu do AČR nebo když se hlásí na misi). Je nedůvěra v psychology tedy opodstatněná? Či jde jenom o zažitě předsudky, které se psychologům nedaří zvrátit? Těžko říci. Každopádně zbylí dva respondenti se domnívají, že důvěryhodnost je individuální: „*Záleží, co je to za člověka*“ (Ondřej, 23 let, 1 mise).

Dále mne v souvislosti s důvěryhodností psychologa zajímalo, co by se muselo stát, nebo co by musel psycholog udělat, aby se důvěra v něho a jeho práci prohloubila. **Většina respondentů** si s touto otázkou však nevědělo rady. Odpovědi byly různé, podle jednoho respondenta by psychologové neměli být takový „šťouralové“ a hned všechno „nafukovat“. Celkově se zdálo, že by bylo nejlepší, kdyby tu práci nedělal. Podle jiného by měli psychologové pracovat na osobním rozvoji a měli by být na tu pozici dosazováni lidi, kteří jsou **vyzrálejší** a mají víc zkušeností: „*No já myslím, že se stalo několik chyb a to ty, že psychologem se stával kde kdo... jednu dobu byli do armády rekrutovány mladé 23 leté dívky, a od těch si staří 35 letí bojovníci, nenechali nic poradit*“ (Radek, 35 let, 3 mise).

10 DISKUZE

Kvalitativní výzkum, který byl zaměřený na zahraniční mise a jejich vliv na životy respondentů spíše potvrdil všeobecné teorie o působení zahraničních misí na životy vojáků. Přesto bych se ráda v této části diplomové práce zaměřila na možná zkruslení, ke kterým mohlo během výzkumu dojít.

Aby se mohli respondenti účastnit výzkumu, museli splňovat **základní kritéria** jako: být příslušníkem **Armády České republiky** a mít za sebou alespoň jednu misi v Afgánistánu (**ISAF**). Co ještě mohlo spadat do základního kritéria, je mírová nebo bojová mise. Ve svém výzkumu mám respondenty rozdělené (neúmyslně) na dvě skupiny. Ti, co byli na bojové misi a ti, co byli na misi mírové. K tomu se však ještě dostaneme. Každopádně bylo osloveno **deset respondentů**, z nichž se účastnilo výzkumu pouze **8 mužů** ve věkovém rozmezí **23 – 50 let**. Pro lepší orientaci příkládám Tabulku č. 1., kterou lze najít na str. 52. Pro doplnění informací tři respondenti z celkového počtu toho času už u armády nejsou. Ve dvou případech je to kvůli rodině, jeden případ je spojen s vážným zraněním, kvůli kterému musel z armády odejít.

Jak už bylo psáno, výzkum má nedostatečný počet respondentů. V plánu bylo oslovit **deset respondentů** a v konečném důsledku je jich pouze **osm**. Důvodem je nejčastěji čas, a hektičnost života respondentů, kteří kromě práce musejí často vyjíždět na různé výcviky (často i mimo ČR) a když se vracejí, chtějí nějaký čas strávit s rodinou, se kterou se dlouho neviděli. Takže schůzky jsem s některými přesouvala z měsíce na měsíc. Poslední dva respondenti se měli vracet z **ISAF koncem února** tohoto roku. Je pochopitelné, že hned po návratu neměli chuť se sejit, už jenom proto, že museli projít různými obdobnými rozhovory, které se při příjezdu do ČR dělají. Do mé práce nebyli tedy zahrnuti, protože se chtěli sejit až koncem března, což je termín odevzdání práce.

Co považuji za velice důležitou situaci, která mohla můj výzkum ovlivnit je to, že jeden z respondentů **odmítl, aby bylo interview s ním nahráváno**. Důvod nechtěl udat. Nejspíše se bál, aby data nebyla použita proti němu. Během našeho rozhovoru jsem si tedy dělala **podrobné zápisky**, které však kvalitu mluveného slova nenahradí. Druhý problémový respondent se odmítl sejit. Pomoc přislíbil na základě psaného projevu. Chtěla jsem ho z výzkumu vyřadit a nahradit ho někým jiným, ale jeho odpovědi byly přiléhavé a výstižné, až na kategorii č. 7, u které nechtěl vyplnit tři první otázky, i tak jsem se rozhodla, že ho do výzkumu zahrnu. Co se týče dalších otázek, které by mohly ve

výzkumu zaznít, jsou zaměřeni na deprese, sebevraždy a zneužívání alkoholu. I když je docela pravděpodobné, že tyto kategorie by mohly také zůstat bez odpovědi u některých respondentů jako kategorie č. 7.

Dále je důležité zmínit, že ačkoliv všichni respondenti vyjeli do mise v **Afgánistánu (ISAF)**, mise byly jiného charakteru. **Čtyři** respondenti byli na **bojové misi** a **čtyři** na **misi mírové**, kde každý plnil **jiný úkol**. Co je ale nutno zmínit je to, že i mírové mise mohou mít bojový charakter a opačně bojové mise nemusí být vždy bojové, což se ukázalo u jednoho z respondentů, který byl sice na bojové misi, ale do přímého ohrožení se nedostal. Co se týče života **nebezpečných situací**, jak už bylo řečeno, pouze čtyři respondenti z osmi, jim bylo vystaveno. Jejich zážitky a názory se pak tedy mohly diametrálně lišit od názorů respondentů, kteří takovými situacemi neprocházeli. To se prokázalo zejména v **kategorii č. 6: Hodnoty před misí a po misi**, kde respondenti vyzdvihovali zejména mír a to, že si váží více života. Naproti tomu část respondentů, která si neprošla útokem, neměla pocit, že by mise ovlivnila jejich hodnoty. Dále v **kategorii č. 7: Názor na vojenské psychology**, byli respondenti, kteří byli na bojové misi (až na jeden případ) shovívavější a schopni **pozitivnějšího názoru** na **práci vojenského psychologa** i na smysl jeho práce. Je otázkou, jak by dopadl výzkum, kdyby se skládal pouze z respondentů, kteří byli na bojové misi a byli konfrontováni s nebezpečnými situacemi. Každopádně, názory ostatních respondentů nelze v této kategorii **zobecňovat**, protože do kontaktu s psychology se dostali pouze při psychologickém vyšetření. Dá se tedy říci, že více jak polovina respondentů podlehla **předsudkům**, které kolují o **psychologově důvěryhodnosti**.

Jak už jsem se zmiňovala, ačkoliv všichni byli v ISAF, každý tam plnil jinou funkci. Je to právě **funkce**, která mohla vést k **dalšímu zkreslení** celého výzkumu. Příkladem může být odstřelovač, který sloužil na americké základně, do kontaktu s vojáky AČR se nedostal a celkově měl větší výhody než např. jiný respondent, který sdílel prostor s dalšími patnácti až třiceti lidmi. Obdobně to bylo i u respondenta, který byl na pozici strážce. Spolubydlícího měl pouze jednoho. To, jakou práci, kdo vykonával, mohlo mít velký vliv zejména na **kategorii č. 3: Vztahy mezi vojáky na misi**, protože každý z nich trávil čas s různým počtem lidí a také různou dobu. Například respondent na pozici strážce měl čtrnácti- hodinové směny vždy s jedním člověkem, takže když bylo volno, trávil je často spánkem a celkově se přiklání k názoru, že na rozbroje nebyl vůbec čas.

Další problematikou mého výzkumu je **počet misí**, kterými respondenti prošli. Ačkoliv by si jeden řekl, že je výhra mít respondenty, kteří byli na dvou až osmi misích, zdá se, že to bylo spíš na škodu. I když jsem chtěla, aby otázky byly zodpovídaný pouze ve spojení s Afgánistánem, je dost možné, že několik respondentů to pojalo komplexně. Je tedy vysoce pravděpodobné, že se jim do odpovědí promítly i zážitky, které s misí v ISAF nesouvisí a mohly tak ovlivnit výsledek. Právě počet misí mohl ovlivnit zejména **kategorii č. 1: Motivace vedoucí k výjezdu**. A to z toho důvodu, že každá mise mohla být motivovaná něčím jiným. Například jeden respondent uvedl, že první mise byla motivovaná tím, že chtěl zúročit své nabyté **zkušenosti z výcviku**, kdežto ta druhá mise byla **motivovaná finančně**. Také se to mohlo promítnout v kategorii **č. 4: Návrat do rodinného kruhu** a to v souvislosti s tím, že je rozdíl, zda se jedná o první respondentovu misi či několikátou. Nejbouřlivěji blízcí i samotní respondenti prožívají první odjezd i návrat. V této situaci se vyskytl pouze jeden respondent z osmi. V neposlední řadě mohly být závěry výzkumu také ovlivněny neúplnou saturací v otázkách či nepochopení jejich podstaty.

Pokud výzkum porovnáme s několika studiemi, které jsou popsány v kapitole **č. 4: Výzkumy zaměřené na zahraniční mise a jejich působení na vojáky**, lze se přiklánět například ke studii od Sundina et al. (2011), který se zaměřil na britské účastníky účastnících se operací v Iráku a Afghánistán. Studie srovnávala vojáky nasazené a nenasazené v zahraniční operaci a nenašla statisticky významnou souvislost ve výskytu duševních potíží. To platí v tomto výzkumu také, vyjma jednoho případu. Pouze u jednoho respondenta lze shledávat spojitost mezi zahraniční misí a duševní poruchou, kterou trpí. Ondřejovi (23 let, 1 mise) byla diagnostikovaná **PTSD**, kterou lze spojovat s životem nebezpečnou situací z mise. Wittchen et al. (2012), jehož studie potvrdila vztah mezi zahraniční misí a psychickými poruchami, poukázal na to, že největšímu riziku propuknutí PTSD jsou vystaveni vojáci z bojových jednotek. A že pouze polovina z nich vyhledá odbornou pomoc. Ondřej patřil k 601. sk. speciálních sil generála Morávka (tedy k bojové jednotce), trpí PTSD a vyhledal odbornou pomoc. Dalo by se tedy říci, že lze shledávat vztah mezi zahraniční bojovou misí a PTSD (ačkoliv v mém výzkumu se jedná pouze o jednoho respondenta).

Dále, v čem se výzkum neliší například od názorů Dziakové (2009) je v tom, že vojáci ve většině případů vyjíždějí na mise kvůli **finanční motivaci**. S tím se však neshoduje **sociologický výzkum**, který byl realizován v roce **2009** a nese název:

„Zahraniční vojenské mise a partnerské soužití: poznatky z armádního sociologického výzkumu“. Na první příčce se u vojáků, kteří vyjíždějí na poslední misi, objevila **touha po nových zkušenostech. Finanční motivace** se objevila až na **čtvrtém místě**. Je však třeba říci, že v tomto výzkumu se jednalo o vyjetí na „poslední misi“, která mohla sehrát v odpovědi respondenta velkou roli.

Poslední věc, kterou bych chtěla v diskuzi zmínit, je počet kategorií a oblastí, na které jsem se zaměřila. Jsem si vědoma, že kdyby byl výzkum zaměřen pouze na jednu kategorii, například na adaptaci, výzkum by dosáhl větší hloubky a možná i kvality. Mým cílem však bylo dosáhnout uceleného názoru na respondentův život jako takový. Zahrnout do něj jak život před misí, během mise tak po ní a propojit to s jeho sociálními vztahy a vztahem k sobě samému. Také je třeba říci, že kdyby byl výzkumný vzorek jiný, myslím tím **ženy**, mohlo by vše dopadnout úplně jinak. Jaký názor mají ženy na vojenské psychology? Jak zvládají nebezpečné situace? Jak vycházejí s vojáky na misi či jak se mění jejich hodnoty aj. Dále se domnívám, že kdyby byl výzkumný vzorek zaměřen například na respondenty, kteří byli pouze na jedné misi, což už bylo zmiňováno, výsledek by byl zřejmě také jiný. Obzvláště, pokud by se jednalo o příslušníky bojových jednotek.

ZÁVĚR

Hlavním cílem této práce bylo podat informace o tom, **jak zahraniční mise ovlivňují život vojáků**. Předmětem výzkumu se pak stalo **sedm kategorií**, do kterých jsem zařadila motivaci vedoucí k výjezdu, přípravu na odjezd, vztahy mezi vojáky na misi, návrat do rodinného kruhu, adaptace na běžný život, hodnoty před misí a po misi. Poslední kategorie se věnuje názorům na vojenské psychology.

Z výsledků vyplynulo, že **hlavní motivací** respondentů, proč vyjet do zahraniční mise je **motivace finanční**. Uvedla to větší část respondentů (šest z osmi). Mezi další velmi důležité motivace, proč vyjet do zahraniční mise, respondenti uvedli **dobrodružství a zúročení vědomostí či dovedností**. Druhá kategorie se zaměřením na **přípravu na odjezd** prokázala to, že všichni respondenti prošli výcviky, které nebyly zaměřeny pouze na fyzickou zdatnost, ale i na psychiku respondentů. Během přípravy na misi se museli vypořádat i s osobními záležitostmi, jako je rodina, přítelkyně. Ve třech případech, se respondentům **vztahy rozbily** buď před samotnou misí, nebo během ní.

Do jaké míry se změnil vztahy na misi mezi vojáky, je kategorie s číslem tři. Nejčastěji se na misi objevuje podle respondentů **ponorková nemoc** a problémy spojené se **soukromím a úklidem**. Pouze v jednom případě došlo na misi k **vážnějším konfliktům**, jako jsou **pomsty**, či nenávistné a **kompromitující dopisy**, které byly odesílány rodinným příslušníkům. Přesto většina respondentů tvrdí, že vznikla **těsnější přátelství**, která přetrvávají. Vztahy na misi byly ovlivněny dále **přítomností žen**. Podle většiny respondentů jejich přítomnost vytváří **zbytečné konflikty** a negativní dopad na celou sestavu týmu. Přesto se všichni shodují na tom, že **žena své místo v AČR má**, ale spíše ve **zdravotnictví či administrativě**. Co se týče zátěžových situací, všichni využili obranného mechanismu **vytěsnění**.

Čtvrtá kategorie, která byla zaměřena na rodinné příslušníky a blízké, přinesla výsledky zajímavého rázu. Po návratu respondentů z mise se rodinné vztahy změnily. Do změn můžeme zařadit: **odcizení, schopnost rodiny fungovat bez respondenta, svatba, příchod dítěte, smrt matky či diagnóza PTSD**. S tím vším souvisí i další kategorie nazvaná adaptace na běžný život. Většina respondentů se shodla na tom, že zvyknout si na běžný život bylo těžké. Všichni si ale během určité doby zvykli.

Ke změnám došlo i v **životních hodnotách** respondentů. Po návratu si začali více vážit **České republiky** a toho, že tu je **mír** a žádné **nebezpečné situace**, které souvisí s ohrožením **života**. Zážitky z mise neovlivnily ani **náboženské přesvědčení** respondentů. Ačkoliv byli vystaveni nebezpečným situacím, nikdy neměli tendenci během mise či po ní vyhledat **psychologickou** či **psychiatrickou pomoc**, krom jednoho případu. Přesto, že nepřišli do styku s psychologem (když nepočítáme setkání v rámci vyšetření před misí) se většina přiklání k tomu, že **větší důvěryhodnost** u vojáků má **kaplan** než psycholog. I přes toto mínění pokládají působení vojenského psychologa na misi za **podstatné**, a to zejména jedná-li se o **krizové situace** jako je **zranění, úmrtí** či **partnerské problémy**.

Získané výsledky odpovídající teoretickým východiskům potvrdily zejména kategorie jako je **motivace vedoucí k výjezdu, návrat do rodinného kruhu, hodnoty před misí a po misi** a také kategorie **odborná pomoc a názor na vojenské psychology**.

SOUHRN

Cílem teoretické části mé diplomové práce bylo nastínit v krátkosti **historii Armády České republiky (AČR) a zahraničních misí**. Kde všude příslušníci AČR byli, jsou a jaký účel a funkci mají jednotlivé mise, kterých se zúčastňují. Mimo jiné také, co vše je nutno před samotnou misí splnit. Dále se práce zaměřuje na **sebevraždy a úmrtí v AČR**. Vymezuje pojem sebevražda a souvislosti s jinými psychickými poruchami, poukazuje na vojáky, kteří jsou nejvíce ohroženi suicidálními tendencemi a zaměřuje se také na úmrtí českých vojáků na zahraničních misích i v ČR. Teoretická část je věnována také **psychosociální péči** v podobě **vojenského psychologa** a vojenského kaplana. Jakou roli sehraávají v AČR, co je jejich hlavní náplní a kdy jsou nejvíce potřební. Nedílnou součástí se staly také kapitoly zaměřené na **motivaci vedoucí ke vstupu do AČR a vstupu na zahraniční mise**. V těchto kapitolách je nastíněno, co by mohlo nebo je hlavním důvodem vstoupit do AČR a zahraničních misí. Co například armáda nabízí nováčkům či vojákům, v čem je práce pro AČR výhodná a jiné. Práce se dále zaměřuje na **zátěžové situace**, kterým jsou vojáci na zahraničních misích denně vystavováni. Do zátěžových situací jsem zařadila stres a frustraci. Dále pak odolnost, kterou by měl disponovat každý voják a copingové strategie, tedy způsob jak se vypořádat se zátěžovými situacemi. Kapitola je věnována také krizi, traumatu a PTSD, jejíž výskyt v řadách vojáků je poměrně častý zejména u příslušníků, kteří jsou nasazeni do bojových misí. Poslední podkapitola v kapitole zátěžové situace je zaměřená na krizovou intervenci a debriefing. Čtenář se může dozvědět, jaké existují formy krizové intervence, jak postupovat, komu je pomoc určena a v jakých situacích se využívá. Obě metody mají v armádě nezastupitelnou funkci. Poslední kapitola v teoretické části je věnována výzkumům, které se zaměřují na zahraniční mise a jejich vlivem na vojáky, což je ústředním tématem mé celé práce. Výzkumy se zaměřují na partnerské vztahy, rodiny, duševní zdraví člověka či motivaci vojáka, který chce odjet na zahraniční misi.

Naproti tomu praktická část obsahuje kvalitativní výzkum vytvořený metodou **polostrukurovaného interview**, který jsem provedla na přelomu roku **2014/2015** (od srpna do února). Cílem bylo zmapovat to, jakým způsobem **zahraniční mise ovlivňují život vojáků**. V souladu s tímto cílem jsem si stanovila sedm výzkumných otázek a následně v samotném výzkumu jsem si vytvořila **sedm kategorií**, které jsem podrobila zkoumání. Jedná se o kategorie: **motivace vedoucí k výjezdu, příprava na odjezd, vztahy mezi vojáky na misi, návrat do rodinného kruhu, adaptace na běžný život,**

hodnoty před misí a po misí a poslední kategorie se nazývá odborná pomoc a názor na vojenské psychology. Výběr výzkumného souboru jsem provedla metodami **sněhové koule** a **záměrného výběru**. Z deseti vhodných kandidátů se výzkumu zúčastnilo **osm mužů** ve věkovém rozmezí **23 - 50 let**. Po celou dobu byly dodržovány etické zásady výzkumu. Získaná data, která byla fixována pomocí audiozáznamu, byla přepsána do písemné formy a následně došlo ke kódování těchto dat.

Z výzkumu vyplynulo, že **hlavní motivací**, proč vyjet do zahraniční mise je **finanční ohodnocení**. K této motivaci se však přidružují další dvě motivace, které respondenti často zmiňovali. Jedná se o **dobrodružství** a **dovednosti**, které získali na výcvicích a chtěli je zúročit. Co se týče samotných výcviků, prošli jimi všichni respondenti. Výcviky kromě fyzické zdatnosti zahrnovaly i psychologické, jazykové kurzy spolu s edukací o kultuře a tradicích Afgánistánu. Během příprav se museli respondenti také vypořádat s osobními těžkostmi jako je připravit svoje blízké na brzký odjezd. To **neunesly partnerky** dvou respondentů a rozešly se s nimi (měsíc před misí a během mise). Ve dvou případech to vztah posílilo a po návratu se konala **svatba**.

V další kategorii jsem se zaměřila na **vztahy mezi vojáky na misi**. Z výzkumu vyplývá, že mezi vojáky se vyskytovala **ponorková nemoc** a že trpěli zejména kvůli **nedostatečnému soukromí** a **úklidu**. Pouze v jednom případě se vyskytovaly **závažnější problémy**, jako byly **pomsty** či psaní **kompromitujících dopisů** rodinným příslušníkům jiného vojáka. Když opomineme zmíněné problémy, během mise docházelo také k vytváření **těsnějších vztahů** mezi vojáky, které přetrvávají často až do současnosti. Respondenti se ale shodli také na tom, že se na misi objevovali i tací, kteří se během mise **změnili v negativním** slova smyslu. Byli vypočítaví, anebo se ukázalo, že jsou ve skutečnosti úplně někým jiným. Další proměnnou, která ovlivňuje vztahy mezi vojáky na misi, je **přítomnost žen**. Na tom se shodli všichni respondenti kromě jednoho, že žena je v bojové jednotce **cizorodým elementem**, který už jenom svou přítomností může vyvolávat **konflikty mezi vojáky**. Přesto se všichni respondenti domnívají, že **žena v AČR má své místo**, ale spíše na pozicích související se **zdravotnictvím** nebo **administrativou**.

V kategorii návrat do rodinného kruhu vyšly velice zajímavé záležitosti týkající se zejména změn ve vztazích mezi respondenty a jejich nejbližšími. Mezi tyto změny můžeme zařadit: **svatbu, narození dítěte, smrt matky, diagnózu PTSD, odcizení**

a schopnost rodiny fungovat bez přítomnosti respondentů. Schopnost **adaptovat** se zpět do civilního života bylo pro respondenty také složité. Někteří se shodují na tom, že adaptace trvala **jeden rok**, někteří se domnívají, že návrat k běžnému životu se udál **ze dne na den**. Ostatní názory byly čistě individuální. Dále zkušenosti, které si respondenti odnesli ze zahraniční mise, měly vliv na jejich **životní hodnoty**. Respondenti si po návratu více **cení České republiky, míru**, který tu vládne a **života** jako takového.

Poslední kategorie zaměřená na odbornou pomoc a názor na vojenské psychology je spojena s tím, že všichni respondenti (kromě jednoho) nikdy během mise ani po ní nevyhledali odbornou pomoc, ať v podobě psychiatra či psychologa. Přesto se většina shoduje na tom, že i když se **vojenský psycholog** těší menší **důvěryhodnosti** než **kaplan**, tak své místo na misi rozhodně má. Předpokládají, že nejvíce se vojenský psycholog osvědčí v **krizových situacích** jako je zranění, úmrtí či jiné situace.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Atkinson, R., L. (2003): *Psychologie*. Praha: Portál
2. Armstrong, M. (2007): *Řízení lidských zdrojů*. Praha: Grada Publishing
3. Balík, S. (1996): *Vedení lidí v armádě*. Brno: Ministerstvo obrany České republiky-GŠ AČR
4. Baštecká, B., & Goldmann, P. (2001). *Základy klinické psychologie*. Praha Portál
5. Baštecká, B. (2005). *Terénní krizová práce: psychosociální intervenční týmy*. Praha: Grada Publishing, 10. Vydání
6. Cakirpaloglu, P. (2009): *Psychologie hodnot*. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc
7. Dziaková, O. (2009). *Vojenská psychologie*. Praha: Triton
8. Dušek, K., & Večeřová-Procházková, A. (2010). *Diagnostika a terapie duševních poruch*. Praha: Grada Publishing
9. Ďurechová, J. (2012). *Motivace žen pro vstup do AČR* (disertační práce). Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích
10. Hanuš, P. (2006). *Krizová intervence*. Praha: vzdělávací institut ochrany dětí
11. Hartl, P., & Hartlová H. (2010). *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál
12. Havel, V.; Česko. Armáda; Česko. Agentura vojenských informací a služeb (1999). *Armáda České republiky '99 = Army of the Czech republic '99*. Praha: Implus
13. Hendl, J. (2008). *Kvalitativní výzkum. Základní teorie metody a aplikace*. Praha: Portál.
14. Homola, M. (1977). *Motivace lidského chování*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství
15. Hoskovcová, S. (2009). *Psychosociální intervence*. Univerzita Karlova v Praze: Karolinum
16. Hošek, V. (1999). *Psychologie odolnosti*. Praha: Karolinum
17. Jandová, J. (1997): *Hodnocení podmínek služby vojáků z povolání*. Praha: MO ČR
18. Káblíková, E. (2010). *Rekvalifikační systém Armády České republiky*. (Nepublikovaná disertační práce). Univerzita Palackého v Olomouci.
19. Kassin, S. (2007): *Psychologie*. Brno: Computer Press a.s.
20. Kebza, V., & Šolcová, I. (2008). *Hlavní koncepce psychické odolnosti*. *Československá psychologie* 52 (1), 7-8.

21. Koutek, J., & Kocourková J. (2003). *Sebevražedné chování: současné poznatky o suicidalitě a její specifika u dětí a dospívajících*. Praha: Portál
22. Křivohlavý, J. (2001). *Psychologie zdraví*. Praha: Portál
23. Křivohlavý, J. (2002). *Psychologie nemoci*. Praha: Grada Publishing
24. Krutiš, J., Mareš, J., Ježek, S. (2011). *Posttraumatický rozvoj u vojáků AČR po návratu ze zahraniční mise*. *Československá psychologie* 55 (3), 247.
25. Kutal, P. (2011). *Copingové strategie u vojáků AČR*. (Nepublikovaná disertační práce). Univerzita Palackého v Olomouci
26. Leshan, L. (2004). *Psychologie války: jak pochopit její tajemnost a šílenost*. Praha: BB/art s.r.o
27. Majer, P. et al. (2003). *Armáda České republiky a zahraniční mise*. Praha: Ministerstvo České republiky- Agentura vojenských informací a služeb
28. Mareš, J. (2008). *Posttraumatický rozvoj: nové pohledy, nové teorie a modely*. *Československá psychologie* 52 (6), 577.
29. Maskalík, A. (2012). *Elita armády. Československá vojenská generalita 1918-1992*. Banská Bystrica: HWSK
30. Matoušek, O. (2003). *Pracovní stres a zdraví*. Praha: Výzkumný ústav bezpečnosti práce.
31. Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.
32. Ministerstvo obrany ČR (1995). *Bílá kniha o obraně České republiky*. Praha: Ministerstvo obrany
33. Ministerstvo obrany ČR (2011). *Bílá kniha o obraně*. Praha: Ministerstvo obrany ČR- odbor komunikace a propagace
34. Nakonečný, M. (1992): *Motivace pracovního jednání a řízení*. Management Press
35. Občanský institut (2008). *Protipovstalecký boj v Iráku a Afgánistánu: rozhovor s Johnem Naglem*. Praha: Guliver
36. Osokin, P. (2011). *Strategie zvládání stresu mezi příslušníky vojenské mise*. (Nepublikovaná disertační práce). Univerzita Palackého v Olomouci
37. Paulík, K. (2010). *Psychologie lidské odolnosti*. Praha: Grada Publishing
38. Pidrman, V. (2002). *Postrumatická stresová porucha: Manuál pro praktické lékaře*. Praha: Psychiatrické centrum.
39. Plháková, A. (2007). *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academie

40. Porterfieldová, K. M. (1998): *Linka důvěry: Jak se vyrovnat s následky traumatu*. Praha: NLN
41. Schreiber, V. (1992). *Lidský stres*. Praha: Academia
42. Špaténková, N., et al. (2004). *Krizová intervence pro praxi*. Praha: Grada Publishing
43. Špaténková, N. et al. (2011). *Krizová intervence pro praxi*. Praha: Grada publishing, 2., aktualiz. a dopl. vyd.
44. Šolcová, I. (2008). *Poznatky o psychické odolnosti malých skupin izolovaných v náročných podmínkách*. *Československá psychologie* 52 (3), 257.
45. Strauss, A., & Corbinová, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert
46. Vašina, B. (2009): *Základy psychologie zdraví*. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity
47. Vodáčková, D. (2002). *Krizová intervence: krize v životě jedince, formy krizové pomoci a služeb*. Praha: Portál
48. Vymětal, J. (1996). *Rogersovská psychoterapie*. Praha: Český spisovatel
49. Výrost, J., & Slaměnik, I. ed. (1998). *Aplikovaná sociální psychologie I*. Praha: Portál.

Elektronické zdroje:

50. Allen, E., Rhoades, G., Stanley, S., Markman, H. (2011). *On the Home Front: Stress for Recently Deployed Army Couples*. *Fam Process*, 50 (2), 235-247 získáno 14. března z <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4209478/>
51. Ballová, N., Saliger, R., Hodný, J., Pavlát, J. (2009). *Zahraniční vojenské mise a partnerské soužití (Poznatky z armádního sociologického výzkumu)*. *Vojenské rozhledy*, 18 (4), 154-167, získáno 23. ledna 2015 z <http://vojenskerozhledy.cz/kategorie/zahranicni-vojenske-mise-a-partnerske-souziti-poznatky-z-armadniho-sociologickeho-vyzkumu#jak-citovat-tento-clanek-how-to-cite-this-article>.
52. Bramoweth, A., & Germain, A. (2013). *Deployment- Related Insomnia in Military Personnel and Veterans*. *Curr Psychiatry Rep*. 15 (10) získáno 13. března 2015 z <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3832138/>

53. Duchovní služba Armády České republiky. (5. listopadu 2014). *Základní informace o Duchovní službě Armády České republiky*. Získáno z <<http://www.kaplani.army.cz/index.php?id=6>
54. Fedorková, J. (2011). *Útěcha- podpora- povzbuzení*. Získáno 18. prosince z http://www.acr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/_utecha-_-podpora-_-povzbuzeni_-57979/
55. Kulíšek, J. (2011). *Postrumatická stresová porucha*. *Vojenské rozhledy*, 20(1), 94-113, získáno 18. ledna z <http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/posttraumaticka-stresova-porucha>
56. Laštovková, J., & Bernardová, K. (2014). *Proč Afghánistán? Profesionalita, peníze, nebo ideály?* *Vojenské rozhledy*, 23 (4), 40-50, získáno 13. března 2015 z <http://vojenskerozhledy.cz/kategorie/proc-afghanistan-profesionalita-penize-nebo-idealy#jak-citovat-tento-clanek-how-to-cite-this-article>
57. Ministerstvo obrany (5. října 2014). *Historie zahraničních misi*. Získáno z <http://www.mise.army.cz/historie-misi/historie-zahranicnich-misi-3699/>
58. Ministerstvo obrany. (17. října 2014). *Afgánistán Parwan (3. SR BAF RS)*. Získáno z <http://www.mise.army.cz/aktualni-mise/afg-parwan-sr-baf/afghanistan-parwan-sr-baf-isaf-90380/>
59. Ministerstvo obrany. (5. prosince 2014). *Čeští vojáci, kteří zahynuli při nasazení v zahraničních misích*. Získáno z <http://www.mise.army.cz/historie-misi/zahynuli/prehled-smrtelne-zranenych-prislusniku-acr--100629/>
60. Nový, M. (2012). *K otázce délky nasazení vojáků v zahraniční mírové operaci*. *Vojenské rozhledy* 21 (4), 122-128 získáno 28. prosince z <http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/k-otazce-delky-nasazeni-vojaku-v-zahranicni-mirove-operaci#jak-citovat-tento-clanek-how-to-cite-this-article>
61. Sundin, J., Forbes, H., Fear, N., Dandeker, S., Wessely, S. (2011). The Impact of the Conflicts of Iraq and Afghanistan: A UK perspective. *International review of Psychiatry*, 23 (2), 153-159.
62. Ursano, R. et al., (2014). The Army Study to Assess Risk and Resilience in Service members (Army STARRS). *Psychiatry*, 77 (2), 107-119 získáno 15. března 2015 z <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4075436/>
63. Wittchen, H. (et. al., 2012). *Traumatic Experiences and Posttraumatic Stress Disorder in Soldiers Following Deployment Abroad*. *Dtsch Arztebl Int*, 109 (35-

36), 559-568 získáno 13. března 2015
z <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3446196/>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Formulář zadání diplomové práce

Příloha 2: Abstrakt diplomové práce, Abstract of diploma thesis

Příloha 3: Ukázka rozhovoru

Podklad pro zadání DIPLOMOVÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
LUKEŠOVÁ Klára	Libštát 91, Libštát	F110784

TÉMA ČESKY:

Zahraniční mise a život vojáků

NÁZEV ANGLICKY:

Foreign missions and the lives of soldiers

VEDOUcí PRÁCE:

PhDr. Olga Pechová, Ph.D. - PCH

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

1. Studium literatury zabývající vojenskou psychologií, zvládním psychické a fyzické zátěže a dlouhodobými dopady účasti na vojenských operacích.
2. Analýza textů zabývajících se percepcí zahraničního nasazení ze strany vojáků a dopady na další život těchto vojáků.
3. Stanovení cílů výzkumu, výzkumných otázek a vytvoření struktury semistrukturovaného rozhovoru.
4. Realizace rozhovorů nejméně s deseti osobami majících zkušenosti ze zahraniční mise.
5. Analýza výpovědí respondentů za použití kvalitativní metodologie, zejména metody vytváření trsů a hledání vzorců.
6. Kritická diskuse použitých metod, charakteristiky výzkumného souboru a výsledků výzkumu.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

- AUTORSKÝ KOLEKTIV. (1985). Základy vojenské psychologie. 1.vyd. Praha, Naše Vojsko.
DZIAKOVÁ, O. (2009). Vojenská psychologie. Praha: Triton.
GAL, R. & MANGELSDORFF, A. (1991). Handbook of Military Psychology. Wiley Press.
GOTTVALDOVÁ, M. & ZNOJILOVÁ, M. (2006). Obrana vojenského profesionála proti stresu. Vyskov: Správa doktrín Ředitelství výcviku a doktrín.
KINCHIN, D. (2004). Post Traumatic Stress Disorder: The Invisible Injury. Wessex Press.
KŘIVOHLAVÝ, J. (2006). Psychologie smysluplnosti existence: otázky na vrcholu života. Praha: Grada.
PAULÍK, K. (2010). Psychologie lidské odolnosti. Praha: Grada.
PAVLICA, K. (1985). Základy vojenské psychologie: učebnice pro vojen. vys. školy. Praha: Naše vojsko.
REYES, G. et al. (2008). The Encyclopedia of psychological trauma. Wiley Press.
TIMKO, J. (1986). Voják v psychické zátěži. Praha: Naše vojsko.
VODRÁŽKOVÁ, R. (1994). Psychologická příprava ve výcviku a v boji. Praha: Ministerstvo obrany České Republiky.

Podpis studenta:

Klára Lukešová

Datum:

29.11.2015

Podpis vedoucího práce:

Olga Pechová

Datum:

29.11.2015

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Zahraniční mise a život vojáků

Autor práce: Lukešová Klára

Vedoucí práce: PhDr. Olga Pechová, Ph.D

Počet stran a znaku: 108, 215 632

Počet příloh: 3

Počet titulů použité literatury: 63

Cílem této diplomové práce je popsat vliv zahraničních misí na život vojáků, se zaměřením na sedm hlavních kategorií, do kterých jsem zařadila motivaci vedoucí k výjezdu, přípravu na odjezd, jaké jsou vztahy mezi vojáky na misi, návrat do rodinného kruhu, adaptace na běžný život, hodnoty před misí a po misi a poslední kategorie se týká odborné pomoci a názoru vojáků na vojenské psychology. Teoretická část práce pak popisuje historii Armády České republiky a zahraničních misí. Zaměřuje se na sebevraždy a úmrtí vojáků, psychosociální pomoc a v konečném důsledku na zátěžové situace jako je stres, frustrace, odolnost, krize, krizová intervence a výzkumy. Praktická část se věnuje působení zahraničních misí na životy respondentů. Výzkumný soubor sestává z osmi mužů ve věku od 23 - 50 let, kteří byli aspoň jednou byli v ISAF. Ke sběru dat byla použita kvalitativní metoda polostrukturovaného interview. Ve výzkumu zkoumám to, co bylo hlavní motivací vyjet do zahraniční mise, co všechno bylo potřeba zvládnout před samotným odjezdem, jaké vztahy panovaly mezi vojáky na misi, jak se změnil vztahy po návratu apod. Dále, do jaké míry mise ovlivnila životní hodnoty respondenta a v závěru se věnuji názorům respondentů na vojenské psychology.

Klíčová slova: Armáda České republiky, zahraniční mise, ISAF, vojáci, vojenská psychologie

ABSTRACT OF THESIS

Title: Foreign missions and lives of soldiers

Author: Lukešová Klára

Supervisor: PhDr. Olga Pechová, Ph.D

Numberofpages and characters: 108, 215 632

Numberofappendices: 3

Numberofreferences: 63

The aim of my Diploma Work is describing the influence of foreign mission to soldier's life. It is concentrated into seven main categories. I put there the motivation for leaving to the foreign country and preparing for the departure. I wanted to know what are the mutual relations among the soldiers in the mission and what was their coming back to their families. I also was interested in their adaptation to the common life, how they rated their life before the mission and after it. The last category concerns the special help and soldier's opinion about army psychologist. The teoretical part of thie work describes the Czech Republic army and its foreign missions. I am concentrated here to suicides and deaths of soldiers, psychological help and in the final consequence on load situations as are stress, frustration, resistance, crisis, crisis interventions and research. The practical part applies to acting the respondent's life. The research collective consists of eight men at the age 23 – 50 years they were in ISAT once at least. For this collection of dates I used the method of the halfstructural interview. I investigated here what was the main motivation for going to the foreign mission, what was necessary to know before the departure, what relations were among the soldiers in mission and even how were changed the relations after returning home etc. Further how the mission influenced the life values of respondents. In conclusion I took heed of respondent's opinions on army psychologist.

Key words: Army of Czech republic, foreign missions, ISAF, soldiers, military psychology

UKÁZKA Z ROZHOVORU

Radek, 35 let, 3 mise: Hodnoty před a po misi, názor na vojenské psychology

6.1 Jakým způsobem se Vaše životní hodnoty změnilly, když porovnáte svůj život před misí a po ní?

R: *No, tak za prvé, když někdo řekne, že si přeje mír... tak se tomu možná „chlámeme“, protože je to jako reminiscence na nějaká komunistická hesla... ale není to žádná blbost... je to ta nejkrásnější věc, co, může někdo někomu popřát... že mu přeje mír. To je první věc, takže jsem si jednoznačně uvědomil, že mír je předpokladem úplně ke všemu... ve válce nefungují ani běžné věci... ve válce rozhodují náhody o takových věcech, jestli se třeba člověk druhý den probudí, nebo neprobudí... to člověk v mírovém životě vůbec neřeší. Já bych to teď přenesl i na ty afgánské civilisty... tam oni nevědí, jestli se k něčemu nepřichomýtnou... a nedožijí se zítřka. Takže jednoznačně... moje hodnoty... tahle republika je úplně skvělá, a jestli v ní je něco špatného, tak si za to můžeme do jisté míry sami. Za druhé, člověk vidí v těch civilizacích tu nukleární rodinu a i tu širší rodinu jak funguje a... v naší republice, chce žít každý konzumním životě a o tom prostě ten svět není. Každopádně, rodina, rodina je základ státu a musí být mír (smích). S určitou nadsázkou bych všude vyvěsil, že rodina je základ státu a že by měl být všude mír! Tak... (úsměv).*

6.2 Jak zážitky z mise ovlivnily Váš názor na náboženství (obecně)? Třeba, že jste konvertoval...

R: *Že bych konvertoval k islámu? (smích) Můj názor, na to náboženství... ono supluje vzdělání... tam kde prostě neexistuje žádné vzdělání, tak tam... už jenom v podstatě to, že umí číst a psát, tak se to v podstatě naučí díky tomu, že cituje ten korán... to náboženství je jejich záchranou i jejich prokletím... to je složitý...*

T: Každopádně takže jste nekonvertoval k žádnému náboženství, je to tak?

R: *Já jsem takový vlažný křesťan... a tam člověk začne cítit sounáležitost s křesťanstvím... například, když jsme viděli v Kosovu hořet kostely, tak se ten český, náboženský, úplně vlažný člověk úplně vnitřně a o tom jsme se x krát bavili, jakoby přetváří v toho křesťana... no a teď bych se označil za nepraktikujícího, kulturního katolíka. Jako jasně, přimkne se člověk k těm našim zvyklostem, té církve, pokud není*

omezený a trochu myslí duchovně a má nějaké kulturní povědomí... tak jakoby ten pobyt v tom muslimském světě jednoznačně nahání do rukou křesťanství...

7. Odborná pomoc a názor na vojenské psychology

7.1 Jak vojáci nahlíží na vojenského psychologa?

R: Záleží u psychologa... vždy závisí na osobnosti daného člověka... to je takové povolání, kde strašně záleží na jeho osobní integritě... to znamená, že se nedá říct, jak se vojáci tváří na psychology, ale jak se tváří na psychologa ‚Dvořáka‘, psychologa ‚Nováka‘... k jednomu by šli, k jinému by nešli! A dobrý psycholog umí těm vojákům jakoby tu svoji potřebnost vysvětlit... může jim pomoci a má jim co říci... myslím si, že předsudky k psychologům, k těm bojovým, kteří projíždějí ty mise, tak vojáci je berou jako pomoc... samozřejmě, že vždycky budou tací, kteří k psychologovi nepůjdou.

7.3 Považujete působení vojenského psychologa na misi za přínosné? V čem?

R: Ano dobrý fundovaný psycholog je v misi velmi přínosný, hlavně když se něco stane a také má blízko k velení a může vojákům ledasco zařídit i osvětlit nadřazeným potřeby jednotlivce z hlediska vědy.

7.4 Komu vojáci důvěřují více a proč - kaplan/psycholog?

R: No... všeobecně vojáci asi více důvěřují kaplanovi... protože ten kaplan bývá takový integrální osobnost... za farářem chodí vždycky taková aura... a psycholog musí být jakoby dobrá profesionální osobnost, aby si tu důvěru jako nějak získal a vydobyl a udržel... Paušálně to na každý případ asi neplatí stejně, ale můj názor je, že kaplani si vydobyli velkou důvěru...

7.5 Co by musel psycholog změnit, aby se důvěra v něho zvětšila? Aby to bylo třeba na stejné úrovni s tím kaplanem...

R: No já myslím, že se stalo několik chyb a to ty, že psychologem se stával kde kdo... jednu dobu byli do armády rekrutováni mladé 23 leté dívky, a od těch si staří 35 letí bojovníci, nenechali nic poradit. Myslím si, že je to běh na dlouhou trať. Dneska už je spousta vynikajících psychologů... co by měli udělat... pracovat na sobě a měli by se vybírat do těch funkcí lidí, co jsou už lidsky vyzrálí a co mají nějaké zkušenosti... aby byli jakoby důvěryhodný...